

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย 1) กลุ่มครูช่าง และ 2) กลุ่มผู้รับการถ่ายทอด โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มครูช่าง

1. ภูมิหลังของครูช่างด้านสถานภาพและบทบาท
2. ความสำคัญและคุณค่าของการถ่ายทอดการแทงหยวก
3. การถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวก
 - 3.1 ความเป็นมาของการถ่ายทอดการแทงหยวก
 - 3.2 กระบวนการถ่ายทอดการแทงหยวก
 - 3.3 ผลที่เกิดจากการถ่ายทอดการแทงหยวก

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รับการถ่ายทอด

1. ภูมิหลังของผู้รับการถ่ายทอดด้านสถานภาพและบทบาท
2. ความสำคัญและคุณค่าของการถ่ายทอดการแทงหยวก
 - 3.1 ความเป็นมาที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้การแทงหยวก
 - 3.2 กระบวนการเรียนรู้การแทงหยวก
3. ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้การแทงหยวก

ส่วนที่ 3 นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการถ่ายทอดการแทงหยวก

1. ข้อมูลจากการสังเกตการถ่ายทอดเรื่องการแทงหยวกด้วยการสอนโดยตรง
2. ข้อมูลจากการสังเกตการถ่ายทอดผ่านกระบวนการทำงานของคนช่างแทงหยวก

ส่วนที่ 1 นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มครูช่างแห่งวิทยาลัยช่างเพชรบุรี

1. ภูมิหลังของผู้ถ่ายทอด (ครูช่าง)

ตารางที่ 1 นำเสนอผลการวิเคราะห์ภูมิหลังของผู้ถ่ายทอด (ครูช่าง)

ลำดับที่	ภูมิหลังด้านต่าง ๆ	จำนวน / คน
1	เพศ - ชาย	3
2	อายุ - 69 ปี - 73 ปี - 81 ปี	1 1 1
3	เชื้อชาติ - ไทย	3
4	ศาสนา - พุทธ	3
5	ภูมิลำเนา - จังหวัดเพชรบุรี	3
6	สถานภาพสมรส - สมรส	3
7	ระดับการศึกษาสูงสุด - ประถมศึกษาปีที่ 4 - มัธยมศึกษาตอนต้น - การบัญชีชั้นสูง	1 1 1
8	อาชีพหลัก - ทำงานศิลปะ (ช่างเขียนลายไทย, เขียนป้าย, ทำพวงหรีด) - ช่างตัดผม - ทำนา ทำไร่	1 1 1

ตารางที่ 1 (ต่อ) นำเสนอผลการวิเคราะห์ภูมิหลังของครูช่างแหงหยวกเมืองเพชร

ลำดับที่	ภูมิหลังด้านต่าง ๆ	จำนวน / คน
9	เริ่มหัดแหงหยวกเมื่ออายุ - 7 ปี - 14 ปี - 15 ปี	1 1 1
10	ผลงานแหงหยวกที่สำคัญ - แหงหยวกถวายการตกแต่งพระจิตกาธานในพระราชพิธีถวาย พระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระเจ้า ๓ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง	3
11	มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนเป็นวิทยากรให้การอบรม สาธิต เผยแพร่ศิลปะการแหงหยวกในจังหวัดเพชรบุรี และที่ต่าง ๆ	3
12	การได้รับการเชิดชูยกย่องเกียรติยศจากการสร้างสรรค์ผลงาน - ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม (บวช.) - ผู้มีผลงานอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น (กรมศิลปากร)	1 2

2. ความสำคัญและคุณค่าของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น "การแหงหยวก" ในเพชรบุรี

2.1 ความสำคัญของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น "การแหงหยวก" ในเพชรบุรี

2.1.1 ก่อให้เกิดวิถีแห่งการเรียนรู้แบบสืบทอด ซึมซับ หล่อหลอม ทางวัฒนธรรม

พบว่า การถ่ายทอดศิลปะการแหงหยวกซึ่งเป็นภูมิปัญญาทางศิลปะของจังหวัดเพชรบุรี จากเรียนรู้ทางศิลปะที่เป็นวิชาชีพของครอบครัว ลูกหลานที่อยู่ในครอบครัวช่างแหงหยวกจึงเกิดการเรียนรู้จากการที่ได้ใกล้ชิด คุ่นเคย คลุกคลี กับการทำงานแหงหยวก ทั้งที่บ้าน และการติดตามผู้ใหญ่ไปทำงานแหงหยวกในงานพิธีศพอยู่เป็นประจำ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ที่บ้านนี้เป็นศิลปะโดยสายเลือดมันซึมซับโดยไม่รู้ตัว คือ เข้าเห็น เย็นเห็น พ่อแม่ นั่งทำงานอยู่ยั้งงี้ เห็นทุกคนนะ เข้าบ้านเห็น ออกบ้านเห็น พ่อเขาเห็น เขามักจะช่วยทำ แสดงออกว่าอย่างนี้ให้ผมทำมั่งสิ เนี่ยเป็นการถ่ายทอดโดยปริยาย ทำที่บ้านเด็ก ๆ ตัวเล็ก ตัวน้อยมันเห็นมันได้ทำนะ อย่างตัวเล็กตัวน้อยมันเห็นเลยแหงหยวกนี้ยังไง เราส่งมีดให้

มันสิมันก็เอาแหละ ทำได้ไม่ได้ไม่รู้ แทนที่มันจะวิ่งเล่นกันตุมตาม ๆ ใช้นั้นมันเห็นคนนี้
ทำมันก็ทำมั่ง เห็นคนอื่นทำแล้วอยากทำมั่ง เขายังไม่มีความรู้สึกหรอกว่าเขาได้เรียนรู้ แค
พอโตขึ้นเขาก็จะรู้ เป็นการปลุกฝังที่ดีเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว แทนที่เขาจะวิ่งเล่น เขาจะหมก
มุ่นอยู่กับศิลปะทำจนเสร็จเลย..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...มีงานแหงหยวกบ่อย ตอนเป็นเด็กยังแหงไม่ได้ ก็ตามไปกับพ่อบ่อย ๆ ไปงานกับเขา
แล้วก็ไปกินไปอะไร เป็นเด็ก ๆ นะแล้วมันก็อยากทำ แล้วก็เลยช่วยแรกก่อน พอโตขึ้นก็หัด
แหงลาย... ผมเห็น แต่ว่าพ่อผมนะ แกจะสอน แกจะหัดผมเนี่ยนะ เช่นแกลงจะไปทำงานที่
ไหนแกก็จะเอาผมไปด้วย ตอนนั้นก็รู้เรื่องแล้ว แต่ว่ายังทำไม่เป็น ยังเป็นเด็กอยู่ แกก็เอา
ไปด้วย และบางทีแกก็ให้ทาสี ทาสีนี้ใครก็ทำได้ เด็กก็ทำได้แล้ว กลับมาแกก็บอกว่าเอ็ง
ควรจะหัด ควรจะอะไร ควรจะอนุรักษ์ไว้มั่ง ของเก่ามันจะสูญ ที่นี้ผมก็ว่ามันยาก แกก็ว่า
ไม่ยากหรอก ของอะไรที่เรารักนี้มันต้องสำเร็จ ถ้าเราจริงจัง ๆ มันต้องสำเร็จทุกอย่าง พอ
ว่าผมคิดได้ตรงนี้แกก็หัดให้ ที่นี้ผมก็เอาที่พ่อผมสอนมาใช้บ้าง ไปสมเด็จย่าผมก็เอาไป
ด้วย ไปที่ไหนผมก็เอาไปด้วย อยากให้เขาเห็น แล้วก็ให้เขาพิจารณาดูว่าของอันนี้มันจะดี
หรือไม่ดี หรือว่าจะควรอนุรักษ์หรือไม่ เลยเอาเขาไปงาน จะให้เขาพิจารณาดูอันนี้ พอทำ
เสร็จแล้วมันซึ่งในใจดีไหม สดชื่นดีไหม เราน่าจะอนุรักษ์ไว้ไหม ที่นี้พอว่าง ๆ ผมก็จะหัด
แหงลายอะไรไป หรือจะเข้าไปหยิบรูปมั่งในบ้านนี้ เขาเห็นก็เลยบอกว่าเขาอยากหัดมั่ง..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546; 18 ต.ค. 2546)

2.1.2 เกิดผลเชิงพฤติกรรมในสุนทรียภาพของท้องถิ่น

การแหงหยวกเป็นงานศิลปะที่ช่างแหงหยวกหลายคนจะมาช่วยกันปฏิบัติงานตั้งแต่
เริ่มต้นจนสำเร็จอย่างชำนาญภายในระยะเวลาที่มีอยู่จำกัด ทำให้ผู้ที่มาร่วมงานพิศพได้ดูได้เห็นการ
ทำงานของกลุ่มช่างในทุกขั้นตอน งานแหงหยวกจึงเป็นศิลปะที่สร้างความเพลิดเพลินให้แก่คนดู

"...พอมีงานรู้สึกว่าเป็นเจ้าอาวาสจัดงานใหญ่โตเลยนะคนที่มาร่วมงานเขาจะพกมิด
หยวกมา เขาก็มาแสดงฝีมือกันในงานนั้นแหละประชันกันว่าคนนี้สวย..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 17 ต.ค. 2545)

"...อย่างสมมุติว่ามีงานศพงานหนึ่งเนี่ย เขาบอกงานนี้จะมีการแหงนหอยกผู้ที่เป็นช่างแหงนหอยกทุกคน พระที่แหงนหอยกเป็นทุกคนจะต้องพกดไปด้วยไปเจออะ เขานั่งแหงนกับเขาต่างคนต่างไป มาช่วยกันแหงน เขาเรียกกันว่าลงแขก โดยเฉพาะพระแหละ โดยมากพระที่เขานิมนต์มาสวดพกลิสยามไปด้วยนะมีดนะ ก่อนที่จะสวดก็ไปก่อนเวลาหน่อยนั่งแหงนที่สวดแล้วก็มานั่งแหงน แหงนแล้วแกก็ไป คนที่มีหน้าที่ประกอบก็ประกอบไปเถอะ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...สมัยก่อนเขาจะแก่งว่าใครจะมีฝีมือดีกว่าใคร เช่นว่าผมไปที่หลังนี้เขาก็แก่งเหลือชั้นบนไว้ให้ผม คือใครมาก่อนบางคนก็จะเลือกชั้นหนึ่งก่อน เพราะว่ามันสั้น แล้วก็มาชั้นสอง คนที่มาทีหลังก็โดนฐานปูนมันยาว แล้วเราก็ต้องเป็นหมดทุกสายเลย ถึงจะไปแหงนประชันกับเขาได้ เช่นว่าชั้นบนเขาเอาหมดแล้ว เขาก็เอาชั้นสอง หรือว่าจะเอาชั้นสาม หรือว่าเราจะแหงนสายเสา แล้วเขาก็มาดูมาชมกัน แล้วเขาก็สอนให้ บอกให้ว่าตรงนี้ยังไม่ดีพอนะ ตรงโน้นยังไม่อ่อนพอนะ ตรงนี้ต้องทำแบบนี้ สนุกครับ ไปทำกันหลาย ๆ คนนี่นะ บางคนลายเขาก็สวย เขาทำเก่งทำดี เขาก็ไปลักจำเขามา..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

"...หอยกนี้เขาไม่ได้ดูตอนเสร็จแล้วนะ งานหอยกทุกงานเขามานั่งดูตอนที่เรากำลังทำ พอเสร็จเรียบร้อยแล้วเขาไม่ดู เขารู้ว่าเดี๋ยวเหี่ยวแล้วดูคนนี่ทำ ดูเสร็จแล้วเขาไปประกอบแฮ้วสวย... อย่างตอนที่ไปทำที่ป้อพลอยบ้านกำนันเชื้อ งานนั้นก็มีการพนันตรี ลีเก อีแซว ห้าหกอย่าง เขาทำเวทให้เหมือนเวทีมวย เขาก็บอกเจ้าหอยกไปทำบนเวทนี้ โขนไม่ดูเลยหนังไม่ดูเลย ลีเกไม่ดู มาดูการแหงนหอยก คนมาเดินดูกันรอบเลยเวลาไปติดเสร็จไม่มีใครดูหรือการทำให้หอยกเขาดูกันยังงั้น..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545; 19 เม.ย. 2546)

"...พวกไปแหงนเป็นเณร ยังเป็นเณรไปแหงน ใ้ให้ต้องกันเชือกมีทหาร มี สห. อารักขาเลย ไม่งั้นคนมันจะเฮโลเข้ามาจนเราทำงานไม่ได้ ลีเกไม่มีคนดูแหละ ดูเณรแหงนหอยก..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 17 ต.ค. 2545)

2.1.3 เกิดความรู้สึกร่วมกันต่อชุมชน และความใกล้ชิดในครอบครัว

พบว่าคนที่ได้เป็นผู้สืบทอดสร้างสรรคงานทางหยวกที่เป็นศิลปะอันเก่าแก่ของเมืองเพชร และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ทำให้ช่างแทงหยวกรู้สึกถึงคุณค่า มีเกียรติภูมิแห่งตนที่เกิดขึ้นเป็นคนเมืองเพชรอันเป็นเมืองช่างจนมีความผูกพันต่อกันกำเนิด ดังคำตอบต่อไปนี้

"...มีความภูมิใจในมรดกของเพชรบุรี พวกช่างทั้งหลายในเพชรบุรีนี้เขาเรียกว่าเป็นเมืองสกุลช่างลวดลายต่าง ๆ นี่มันมีเอกลักษณ์โดยเฉพาะของจังหวัดเพชรบุรีนะ... มันแน่นอนว่าเรามีความผูกพันกับเพชรบุรี แล้วก็อีกอย่าง ภูมิใจต่อภูมิประเทศที่ให้กำเนิดเรา ให้ชีวิตแก่เรา คือ ผมจะทำอะไรทุกอย่างเพื่อจังหวัด ก็ตอนที่ผมได้รับหนังสือจากสำนักพระราชวังมาเรื่องไปทำให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ผมไม่ได้ไปในนามของส่วนตัวนะ ไปในนามของศูนย์วัฒนธรรมของจังหวัดนะ เผยแพร่ชื่อเสียงให้กับจังหวัด..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...รู้สึกปลื้มใจศิลปะของเมืองเพชร ก็ปลื้มใจในตัวอยู่ว่าได้ทำให้คนต่างจังหวัดดูบ้าง อะไรบ้าง ผมก็ได้ไปทำมาหลายจังหวัดแล้ว..."

(หอม วงษ์ทองศรี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

การที่ช่างแทงหยวกได้ปฏิบัติงานแทงหยวกร่วมกันอยู่บ่อยๆทำให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกัน

"...ช่างในกลุ่มก็สนิทกันดี ช่างต้องสนิทกัน รู้จักกัน เอาอย่างไรก็เอากัน มีดคำแคไหนก็ต้องทำให้สำเร็จ แล้วก็จะเมื่อยจะล้าอย่างไรก็ต้องพยายามทำให้สำเร็จ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...ในกลุ่มต้องมีความผูกพันกันไม่ยั้งกันเราทำงานร่วมทีมกันไม่ได้ถ้าไม่มีความผูกพันกันเดี่ยวทีมก็แตกคืองานมันบังคับให้เราต้องผูกพันกันคือแทงหยวกต้องใช้คนมากทำงานคนเดียวไม่ได้ต้องรู้ใจกัน และก็อีกอย่างคนที่ทำงานด้วยกันเขาก็รู้คือทำงานเข้ากันได้รู้ใจกันทำงานไม่มีการทะเลาะกันพูดกันง่าย ๆ หน้าที่ที่ใครหน้าที่มันทำอะไรใครเสร็จก่อนก็ไปช่วยคนที่ยังไม่เสร็จเพราะไ้องานเครื่องสดนี่มันทำแข่งกับเวลาไม่มันมันจะเหี่ยว..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

การแหงหยวกยังเป็นกิจกรรมทางศิลปะที่ทำให้คนในครอบครัวมีความใกล้ชิด แนบแน่นจากการที่ได้เจอกันเพื่อช่วยกันทำงาน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ถ้าไม่มีหยวกก็จะไม่สนิทกันแบบนี้หรอก ไม่ได้เจอกัน เช่นว่าเขาไปเรียนก็ต้องไป ผมก็ต้องไปไร่ไปนา จะมาเจอกันก็ตอนกลางคืน เดี่ยวต่างคนก็ต่างหลับไป ไม่มีโอกาสสนิทหรือเจอกันเหมือนทำหยวก..."

(หอม วงษ์ทองดี,สัมภาษณ์,10 พ.ค. 2546)

"...ลูก ๆ ผม เขาทำเป็นงานรอง เขาไม่ได้ทำเป็นอาชีพของเขา เขาเป็นครู ถ้ามีงานของพ่อแม่ อย่างงานสมเด็จย่านี่อยู่สารทิศไหน เขาจะมารวมกันหมด..."

(ประสม สุสุทธิ,สัมภาษณ์,9 พ.ย. 2545)

"...เราต้องติดต่อกันอยู่เป็นประจำ แม้ว่าจะอยู่คนละบ้านนะ ผมนะอยู่ไกลกว่าเพื่อนนะ แต่ก็ติดต่อกันอยู่ พวกลูก ๆ ลูกสมเขาก็เรียกผมว่าอา ระหว่างครอบครัวผมกับครอบครัวช่างทุกครอบครัว แม้จะอยู่ห่างกัน มีอะไรกินกัน จะได้อะไรมาจะต้องฝากให้ผม ผมก็ฝากให้ มีอะไรก็ฝากให้เขามี อะไรดี ๆ ก็นึกถึงกัน..."

(เลี่ยม เครือนาค,สัมภาษณ์,21 ธ.ค. 2545)

2.1.4 ก่อให้เกิดบรรยากาศอันทรงคุณค่าระหว่างครูช่างกับศิษย์

พบว่าผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดศิลปะการแหงหยวก มีความรู้สึกใกล้ชิดผูกพันกันอย่างสูง จากการที่ต้องเรียนรู้ ฝึกหัด และทำงานด้วยกันเป็นประจำด้วยเวลาอันยาวนาน ความทรงจำที่มีต่อกันจึงเกิดขึ้น ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ส่วนมากลูกผมนี่เขาตัวเอง ผมไม่ได้บังคับให้เขาทำด้วยนะ ผมไม่ได้บอกว่านี้ต้องมาแหง เดี่ยวนี้ก็เหมือนกัน ผมรับงานหยวกบับ ผมไม่ได้บอกเลยว่าผมมีงานหยวก ตัดต้นกล้วยมาวางกองไว้ที่หน้าบ้าน เขามาเห็น ถามว่าป้าคีนนี้มีหยวกหรือ เขาจะมาของเขาเอง เขาแหงอะไรได้เขารู้ ผมไม่ได้บอกเลยว่ามาทำกันนะ ถ้าไม่มีผมนะทุกงานที่ไปทำ ถ้าผมไม่อยู่เขาจะทำกันได้ เขารู้เลยว่าเขามีหน้าที่อะไร ถ้าจะให้ส่วยที่สุดคือ ผมหลบไปที่ไหนซักอย่างหนึ่ง กลับมาเรียบร้อยเลย เขาจะทำกันเรียบร้อยเลย..."

(ประสม สุสุทธิ,สัมภาษณ์,9 พ.ย. 2545)

"...ไม่ต้องเคียวเหี้ยเขาเลย อย่างลายเสานี้นะจะก็ดันให้เขาทำคนเดียวหมด พอเขาทำลายเสาสเสร็จแล้วเขาจะมาช่วยผมอีก ผมทำชั้นสามชั้นอยู่แล้ว ผมก็ไม่กล้าใช้เขามาก กลัวเขาจะเบื่องาน ... เวลาไปทำอะไรกันนะ เขาเห็นว่าพ่อแก่แล้ว เขาก็ให้หยุด แล้วเขาก็ทำของเขาเอง แสดงว่าเขารักแล้ว ที่ผมทำอยู่เนี่ยบางทีมันปวดอะไร เขาก็ให้หยุด เขาเรียก "จำ" บอกจำหยุดก่อน แล้วเขาจะทำของเขาเรื่อยไป เราปกติดีก็ไปทำ นี่แสดงว่าเขา รักแล้ว อย่างคนที่ไม่รักงานเนี่ยนะ เห็นว่าเราแก่เขาก็แหย่ตามเราไปด้วย อันนี้เขาจะว่าต้อง ให้งานเสร็จ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 9 ต.ค. 2546)

2.2 คุณค่าของการถ่ายทอดการแทงหยวก

2.2.1 คุณค่าของวัสดุธรรมชาติ และคุณูปการของธรรมชาติต่อวิถีชีวิตชุมชน

พบว่างานศิลปะการแทงหยวกแสดงให้เห็นถึงความชาญฉลาดของบรรพบุรุษที่สามารถ เลือกรรตันทกกล้วยซึ่งเป็นพืชที่มีอยู่ทั่วไป และด้อยค่ามาสร้างเป็นงานศิลปะเพื่อใช้ประดับเมรุเผาศพ ก่อ ให้เกิดความงามแก่งานพิธีศพ และคุณสมบัติของกาบกล้วยยังสามารถปกป้องความร้อนจากเปลวไฟไม่ ให้ลุกลามเผาไหม้ทำความเสียหายแก่เมรุเผาศพ ดังคำตอบดังนี้

"...ต้นกล้วยนี้มันมีประโยชน์ตั้งแต่ต้นถึงยอด ต้นสมัยก่อนเขาใช้กาบเอามากัดให้เป็น เชือกมัดของ สมัยเมื่อเชือกฟางยังไม่มีก็ใช้เชือกกล้วย ใบใช้ห่อของ ทำงานศิลปะก็ได้ ใบ นี้ใช้เย็บห่อขนม หรือเย็บเป็นใบศรี เป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้ค่า..."

(เลี่ยม เครือขนาด, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ต้นกล้วยสมัยก่อนมีเยอะปลูกกันแทบทุกบ้าน ชายใบได้ เครื่องนี้เขาเอาแกง เวลาฝังงาน สมัยก่อนไม่มีการจ้างกัน พวกที่ทำหยวกเป็นก็ไปช่วยกันทำเป็นเมรุขึ้นมา แล้วก็เผากันไป ไปช่วยกันเขาก็แกงหยวกกล้วยนี้แหละให้กิน..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

เหตุผลที่มีการนำต้นกล้วยมาใช้เป็นวัสดุหลักในการประดับตกแต่งเมรุของคนเพชรบุรีคือต้น กล้วยเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่อย่างแพร่หลายในท้องถิ่น การนำสิ่งที่มีอยู่ใกล้ตัวมาสร้างสรรค์งานศิลปะ อันวิจิตรงดงามไม่แพ้วัสดุอื่น ๆ ที่ต้องซื้อหา และอุปกรณ์บางชนิดก็มีราคาแพงและหายาก

"...มีอยู่อย่างหนึ่งนะ คือคนที่ไม่มียันจะกินก็มีชาวบ้านมั่ง พระมั่ง บางที่เขาเผาศพต้องทำโลงยาว ต้องทำร้านหยวกนี้แหละ เอาไม้ไผ่ตั้ง แล้วก็เผา ชาวบ้านก็ไปช่วยกัน เพราะว่าเงินที่จะซื้อกระดาษก็ไม่มี เงินที่จะซื้อกระดาษมาทำเมรุก็ไม่มี..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 ต.ค. 2546)

"...เรารู้สึกภูมิใจเวลานี้มันทำให้ตันกล้วยซึ่งเวลานี้ยังไม่มีคุณค่าอะไรเลย เกิดมีคุณค่าขึ้นมา แล้วโดยเฉพาจะกล้วยตานีเป็นกล้วยที่เลวที่สุด ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ ใช้ได้แต่ใบตอง เวลานี้มันเป็นกล้วยที่มีคุณค่า ขายตันได้ ทำให้พืชผลพื้นเมืองมีคุณค่าขึ้นมาอีกเยอะ มะละกอกี้ดี ฝรั่งกี้ดี เอาของพวกนี้มาประดิษฐ์ประดอยเป็นงานเครื่องสด มูลค่าของมันก็เกิดขึ้น ไม่ใช่เกิดมาเพื่อให้เขากินอย่างเดียว เอามาทำศิลปะก็ได้..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...มันมีค่าตรงจุดที่ว่าคนเห็นแล้วมันไม่น่าจะเอาวัสดุนี้มาทำให้ได้ขนาดนี้ ไม่น่าเป็นไปได้ ในเมื่อมันเป็นไปได้แล้วคุณค่าของมันก็เกิดขึ้น..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

2.2.2 มีคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ทางรูปธรรมแห่งความคิดความเชื่อของชาวเพชรบุรี

พบว่าศิลปะการแหงหยวกสกุลช่างเพชรบุรีสามารถสะท้อนถึงความคิดความเชื่อของชาวเพชรบุรีในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) เป็นสื่อแทนความรู้สึกในทางระลึกถึง เคารพรัก และแสดงความกตัญญูต่อบุพการี

พบว่าศิลปะการแหงหยวกอย่างสุดฝีมือเพื่อประดับตกแต่งเมรุเผาศพของชาวเพชรบุรีนับว่าเป็นสิ่งสะท้อนถึงแนวความคิดความเชื่อของคนเมืองเพชรที่ต้องการสร้างสิ่งที่ดีที่สุดแก่บุพการีที่ล่วงลับไป เพื่อแสดงถึงความรู้สึกในทางระลึกถึง ความกตัญญูตเวทีเนื่องด้วยการแหงหยวกจะต้องใช้ช่างที่มีฝีมือเป็นจำนวนมาก จึงสามารถสร้างผลงานให้สำเร็จ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...อันนี้มันเกี่ยวกับเรื่องของเจ้าภายในเมื่อเขาสูญเสียพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นสิ่งที่เคารพของเขา ก็นึกถึงบุญคุณของบิดามารดา ปู่ย่า ตายายที่เลี้ยงดูเขามาต้องเสียชีวิตลง มันก็เกี่ยวกับเรื่องบุญคุณนี้แหละ การที่ต้องทำอะไรให้ดีที่สุดถือว่าเป็นการบูชาคุณงานแหงหยวกนี้เป็นงานปราณีตศิลป์ ต้องใช้คนทำเสียอย่างดี นี่ให้ผู้ที่เสียชีวิตเป็นครั้งสุดท้าย..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2546)

"...ศิลปะการแทงหยวก แสดงถึงความกตัญญู เป็นการทดแทนบุญการที่ได้สั่งสอนเรามา แล้วเราก็ได้ทำคดีให้ไปเรื่อยไป เป็นการตอบแทนเรื่อยไป..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...งานศพที่ไหนต้องมีเชิงตะกอนสำหรับเผาศพ ทำไมเขาไม่เผากับดิน กับอะไร มันเก็บกระดูกไม่ได้ เรายืนตายไปแล้วเขายังเอากระดูกไปบูชากันอยู่ เขาตั้งเชิงตะกอนแล้วมันเก็บกระดูกได้ มันเป็นส่วนตัว ไม่ไปรวมกับใคร..."

(ประสม สุกุทธิ, สัมภาษณ์ 9 พ.ย. 2545)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของชาวเพชรบุรีที่นิยมการสร้างเมรุจำลอง อันเป็นการชั่วคราวในการเผาศพแต่ละครั้งซึ่งเรียกว่า"เมรุลอย" ซึ่งเมรุลอยนี้จะมีการสร้างสรรค์อย่างวิจิตรบรรจงในลักษณะรูปทรงแบบปราสาท และประดับตกแต่งเชิงตะกอนด้วยศิลปะการแทงหยวก การรังสรรค์ศิลปกรรมที่ต้องใช้ความทุ่มเทกำลังแรงกาย ฝีมือ กำลังทรัพย์ เพื่อปฏิบัติงานที่มีขั้นตอน กระบวนการอันซับซ้อนละเอียดอ่อน เป็นการสนองต่อความคิดความเชื่อของชาวเพชรบุรีที่ว่าจะต้องสร้างสรรค์สิ่งที่ดีที่สุดแก่บุคคล อันเป็นที่เคารพรัก กตเวทิตคุณ

2) เป็นเครื่องบ่งชี้สถานภาพทางสังคมของผู้ที่ล่วงลับและญาติ

พบว่าชนบรกรรมนิยมการแทงหยวกประดับเมรุเผาศพของชาวเพชรบุรีสามารถใช้เป็นเครื่องบ่งชี้สถานภาพทางสังคมของผู้เสียชีวิตและเครือญาติได้ เมื่อเกิดความแปรเปลี่ยนอย่างมากระหว่างสังคมในอดีตและปัจจุบัน นัยยะในแง่ที่เป็นเครื่องแสดงฐานะของเจ้าภาพงานศพจึงแตกต่างกัน

"...สมัยก่อนเนี่ยคนจน ๆ ที่ไม่ค่อยมีอันจะกินจะไปซื้อไปหากระดาศ มั่นแพง กระดาศ สมัยก่อนมัยหายาก พวกชาวบ้านที่ทำหยวกเป็นก็ไปช่วยกัน ทำเป็นเมรุขึ้นมา แล้วก็เผากันไป เป็นงานของคนจน ๆ ที่ไม่ค่อยมีอันจะกิน..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

"...คนยากคนจนนี้เขาทำหยวก เขาไปช่วยกัน แล้ววัดทุกวัดที่โดยมากจะเป็นพระนะ ชาวบ้านก็มีต่างคนต่างก็มีมีดแทงหยวกใส่กระเป๋าก็ไปช่วยกันทำ เป็นแบบประหยัด ๆ นะ ไม่ต้องเสียเงินมาก คือสมัยก่อนนี้หยวกมันไม่ได้มีราคาไม่ได้มีการรับจ้างเป็นการช่วยงานศพกันคือเป็นการลงแขก สมัยก่อนนี้มีคนทำหยวกเป็นมาก แล้วก็ไม่ต้องใช้ทุนอะไรเลี้ยง

ข้าวกันเท่านั้นแหละบางบ้านเขาก็มีแจกผ้าขาวม้ากันคนละผืนหรือแจกโสร่งกันก็แค่นี้เป็น
การตอบแทนน้ำใจ..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 17 ต.ค. 2545; 2 พ.ค. 2546)

ความหมายในเชิงสัญลักษณ์อันบ่งชี้สถานะทางสังคมของเจ้าภาพในงานศพของชาวเพชรบุรีเริ่มมี
การเปลี่ยนแปลง หลังปี พ.ศ.2475 ซึ่งมีการสร้างเมรุเผาศพแบบถาวรขึ้น จึงส่งผลให้ความนิยมในงาน
แหงหยวกลดลง จนจำนวนช่างแหงหยวกก็ลดจำนวนลงเรื่อย ๆ เหลือเพียงไม่กี่คน การจัดตั้งกลุ่มช่าง
แหงหยวกโดยการรวบรวมช่างที่ยังเหลืออยู่เพื่อรับงานแหงหยวก งานแหงหยวกซึ่งเป็นงานช่วยเหลือใน
แบบลงมือลงแรงจึงแปรเปลี่ยนเป็นการรับจ้าง ทำให้ผู้ที่ว่าจ้างช่างไปแหงหยวกในปัจจุบัน จึงต้องเป็นผู้ที่
มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับสูง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...เจ้าภาพสมัยนี้ต้องเป็นคนที่มีความนับหน้าถือตามาก ๆ มีเงินพอสมควร ต้องใช้คนเยอะ
เพราะมันเหี่ยวเร็วเป็นการทำงานแข่งกับการเหี่ยวต้องให้เสร็จภายในเวลาก่อนที่เขาจะซัค
ศพต้องใช้คนมาก ค่าใช้จ่ายมันก็เลยมากไม่เหมือนก่อนนี้ใคร ๆ เขาก็มาช่วยกัน..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...สมัยนี้งานพระราชทานเขาก็หายวัก แล้วคนที่เขามีอันจะกินจะใช้ แล้วก็มีการ
สมภาร สมัยนี้ต้องเป็นคนสำคัญ แล้วคนทำก็น้อยลง แล้วเขาอยากจะทำ อยากจะได้ก็เลย
มีการจ้างกันเรื่อยมา แล้วก็หาจ้างคนยาก ราคาก็ต้องแพงหน่อย..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

"...มีฐานะสูง อันนี้เป็นอันดับแรก อันดับที่สองคนที่มีเกียรติก็คือ พวกสมภาร
เจ้าวัด จนถึงสถาบัน เพราะหยวกนี้สถาบันที่งานพระเมรุสนามหลวงต้องแหงหยวก คนที่
เห็นก็ดำเนินรอยตาม ให้เกียรติศพ ทำหยวกไปตั้งศพ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2546)

3) สะท้อนคุณค่าแห่งคติความเชื่อในหมู่ช่างแหงหยวกเมืองเพชร

พบว่าช่างแหงหยวกสกุลช่างเพชรบุรียังคงสืบทอดคติความเชื่อ ซึ่งได้รับการปลูกฝังนับเนื่อง
กันมาอย่างยาวนาน สามารถแบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

3.1) คติการแหงหยวกเฉพาะในงานพิธีศพ เป็นธรรมเนียมของช่างแหงหยวกเมืองเพชรที่ จะทำงานแหงหยวกในงานพิธีอวมงคลเพียงอย่างเดียว ดังคำตอบต่อไปนี้

"...การแหงหยวกโดยเฉพาะเพชรบุรี เรื่องงานศพอย่างเดียว งานมงคลทำไม่ได้เลย แต่ว่า จังหวัดอื่นเขาทำนะ นี่ผมตัดจรีตจะทำพวงมาลาเนี่ยก็เพราะทำสำหรับคนตาย คือ เพชรบุรีนี้สำหรับคนตายแล้วนะ คุณเอาไปใช้กับคนตายรู้สึกจะไม่มีคนตำหนิ นอกจาก งานศพเรียกว่างานอวมงคลเอาขึ้นไปบนงานมงคลไม่ได้เลยสำหรับเมืองเพชรนะนี่เรา ประยุกต์ใหม่เอาไปทำพวงมาลาแต่ว่าต้องขอขมานะและต้องกราบขออภัยต่อบูรพาจารย์ หากถือว่าผืนประเพณีหากไม่มีอะไรผิดจะได้ถือโอกาสประยุกต์ต่อไปสำหรับงานอวมงคล เท่านั้น..."

(ประสม สุสุทธิ,สัมภาษณ์,9 พ.ย. 2546)

3.2) คติเรื่องการเคารพบูชาต่อครูอันมีอยู่สูงยิ่งในหมู่ช่างแหงหยวกเมืองเพชร พบว่าช่างแหงหยวกสกุลช่างเพชรบุรียังคงสืบทอดคติในเรื่องการเคารพบูชาต่อครูบา อาจารย์ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านการช่างในระดับที่สูง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ครูบาอาจารย์อันนี้ร้อยเปอร์เซ็นต์... พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครูบาอาจารย์มีความเคารพ เท่ากัน งานของครูบาอาจารย์ผมจะเอามาเป็นหลักในการทำงาน ผมเขียนมังกรเนี่ยผม จะบอกเลยว่าก่งผมเป็นคนบอกให้เขียน แล้วลายไทยนี้ปู่ผมเป็นคนเขียนลายไทย อาจารย์ผมที่อยู่วัดเขาวังเมืองเพชรนี่เป็นคนสอนผม..."

(ประสม สุสุทธิ,สัมภาษณ์,9 พ.ย. 2545)

"...งานไหว้ครูต้องทำทุกปีจะได้ไม่หลงลืม ให้นึกถึงครูบาอาจารย์กันอยู่เรื่อย จะได้ไม่หลง ลืม ไม่ใช่พอไม่ทำอะไรเลยมันก็เลยลืมไป ไหว้ครูไหว้เครื่องมีอนี้เราก็บูชาคุณครูบา อาจารย์ที่ได้ฝึกสอนให้เราได้ทำศิลปะนี้ได้อย่างดี นี่อันนี้เป็นนิสัยของคนไทยนะ ความ กตัญญูรู้คุณ ผู้มีพระคุณเป็นนิสัยของคนไทยทีเดียว..."

(เลี่ยม เครือนาค,สัมภาษณ์,21 ธ.ค. 2545)

"...คนที่มาทำลายต้องครอบครู ต้องนับถือครูบาอาจารย์ ระลึกถึงพระคุณที่เขาได้สั่งสอน มาแต่เก่าแต่ก่อน ต้องบูชาให้เขา โบราณเขาทำมาแบบนี้ ผมก็ต้องทำตาม เพื่อระลึกถึง

ครูบาอาจารย์ คนที่มาทำลวดลายทำเมรุ ทำอะไรมาแต่โบราณ ก็มาลักจำกันต่อไป เราก็
 บุษบาจะได้ระลึกถึงเขาเป็นการกตัญญู..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

3.3) คติการเคารพบูชาวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการแทงหยวก

พบว่าช่างแทงหยวกเมืองเพชรถือกันว่าวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติงาน
 แทงหยวกเป็นสิ่งที่ควรเคารพบูชา ในพิธีไหว้ครูจึงมีการนำวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานเข้ามาไว้ใน
 ในพิธีบูชาครูก่อนทำงานแทงหยวก และการไหว้ครูประจำปี ดังคำตอบต่อไปนี้

"...วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ทำงานเป็นสิ่งที่ต้องบูชา เขาถือว่าเครื่องมือทำมาหากินเนี่ย
 อันนี้เป็นนิสัยของคนไทย ต้องเก็บไว้ที่สูง งานไหว้ครูต้องเอาออกมาไหว้ คือเราจะต้องทำ
 ทุกปี เพื่อจะได้ไม่หลงลืม..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...เช่นว่าผมไปงานเนี่ยนะจะต้องขอเงินเขา 12 บาท น้ำ 1 ขัน รูปเทียน ดอกไม้ แล้วก็
 สุรา 1 ขวด บุหรี่ 1 ซอง ต้องบูชาครูก่อนถึงจะลงมือทำงานได้ เครื่องมือต้องเอาไปด้วย
 ต้องบูชา มีทั้งมิด ทั้งเลื่อย สิ่งที่ต้องใช้在那นั่นแหละ อย่างเลื่อยใช้ตัดต้นกล้วย มิดตัดปาก
 หยวก ก็ต้องบูชาเครื่องมือไปด้วย..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

พบว่าเครื่องมือช่างที่นำมาไว้ในมณฑลพิธีไหว้ครูของช่างแทงหยวกเมืองเพชรถือเป็นกุศโลบายที่
 ต้องการให้เกิดคติเตือนใจในหมู่ช่าง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...วัสดุที่จำเป็นก็มีพวกดินสอ พวกอะไรนี่ คือเขาจะดูที่ใช้ในการทำงาน เมื่อก่อนนี้วันไหว้
 ครูไอ้โฮ มันขนกันมานะ พวกเครื่องมือช่างเต็มห้องเลย สำคัญที่สุดคือ ดินสอหนึ่งแท่ง ไม้
 บรรทัดหนึ่งอัน ลูกดิ่งหนึ่งลูก ลูกดิ่งนี่คือหมายถึงความแน่นอน ความเที่ยงตรง..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

3.4) คติในการเคารพบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พบว่ากลุ่มช่างแทงหยวกเมืองเพชรมีคติความเชื่อที่มีต่อการเคารพบูชาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่ง
 จำแนกได้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) การเคารพบูชาเทพอันนับว่าเป็นบรมครูแห่งการช่าง และ 2) คติความเชื่อ
 ในอำนาจความศักดิ์สิทธิ์อันเกิดจากประสบการณ์ส่วนบุคคล

- การเคารพบูชาเทพอันนับว่าเป็นบรมครูแห่งการช่าง ในหมู่ช่างแห่งหยวคเมืองเพชรได้รับการปลุกฝังในด้านความเชื่อความศรัทธาต่อเทพ ซึ่งถือเป็นบรมครูทางด้านศิลปะการช่าง ดังนี้

"...ถ้าบูชาครูนั้นมีเทพ พระวิษณุกรรม เรามีรูปอยู่ที่บ้าน เรามีที่บูชาอยู่ที่บ้าน นั้นถึงปีจะต้องไหว้ เคารพท่านมานับถือไว้ในใจ..."

(เลี่ยม เครื่องนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ถ้าคุณจะไปเรียนวิชาการต้องไปเรียนกับพระพิฆเนศ ฝ่ายปฏิบัติต้องพระวิษณุองค์นี้เป็นเทพช่าง... เวลาผมเข้านอน ผมนึกถึงครูบาอาจารย์ ผมสอนศิษย์ผมก็หยิบปากกามาคุณต้องนึกถึงพ่อแม่ ปู่ย่า ตาชาย ครูบาอาจารย์นะ นี่แขนขวาพระนารายณ์ แขนซ้ายพระพรหม นี่มือพระวิษณุ เนี่ยคุณต้องบูชา แล้วไปทำงานขอให้ครูบาอาจารย์มาให้กำลังใจ คำบูชาครูเข้าชั้นมาก็ยกมือขึ้นมาตั้งนะโม 3 จบ ขอให้พระพุทธเจ้าอยู่บนสิริระชะ พ่อแม่ปู่ย่า ตายาย ครูบาอาจารย์อยู่ที่หน้าผาก ขอเชิญเทพมาสิงสถิต ลูกตาทั้งสองข้างพระอิศวร จมูกปากพระอินทร์ มือซ้ายพระพิฆเนศ มือขวาพระวิษณุ ขอให้มาสติอยู่ในตัวข้าพระพุทธเจ้า เพื่อไปประกอบภาระกิจ นี่คือความมั่นใจ เขาไปแล้ว หนึ่งเราไม่ประพาศิขั้ว เราจะมีมุ่งมั่นทำกิจกรรม มันทำให้เรามีจิตใจมั่นคง ไปทำอะไรขอให้บรรลุผล เท่านั้นคุณก็ได้กำลังใจ มันเป็นความเชื่อมั่นอยู่ที่ใจ เพื่อให้เรามีความแน่วแน่ เพื่อให้เรามีสมาธิ จุดสำคัญคือให้เราจิตว่าง ให้เราไม่พะวงกับเหตุการณ์ข้างนอก เวลาจิตว่างทำให้มีสมาธิ..."

(ประสม สุธุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 254)

คติในการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นกุศโลบายอันลึกซึ้งซึ่งแยบยลของโบราณจารย์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาอันนำไปสู่ขวัญกำลังใจที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จ มีจิตใจอันแน่วแน่ มั่นคง มีสมาธิในการทำงาน

- คติความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเกิดจากประสบการณ์ส่วนบุคคล ซึ่งพบว่าการประกอบพิธีกรรมตามธรรมเนียมที่ยึดถือกันมาของช่างแห่งหยวคเป็นสิ่งที่หากละเว้น หลงลืมที่จะปฏิบัติแล้วจะก่อให้เกิดผลในทางไม่ดีต่อตัวช่างหรือครอบครัว

"...เมื่อทำแล้วรู้สึกสบายใจ ถ้าไม่ได้ทำอยู่ลำบาก ต้องเป็นอะไรอย่างหนึ่ง คือ คนที่ไม่ครบมันจะไม่รุ่งเรื่อง แล้วเดี๋ยวจะปวดนู่นปวดนี่ ในบ้านนี้ไม่สมบูรณ์ ถ้าเราไม่ครบไม่บูชาเขา... เมื่อนั้นผมไม่ได้ทำที่มันปวดเจ็บหมดทั้งขา ทั้งตัวเลย แล้วผมไปหาหมอดูเขา

ทำนายว่าวิชาความรู้เรื่องแหงหยวก ลวดลายต่าง ๆ นี้เราทำได้หมดแล้ว แต่ว่าเราไม่ยอมยกครู ไม่ได้บูชาครู แล้วเราเจ็บปวดหมดเลย เชาเนี่ยนะไปนั่งส้วมไม่ได้จะต้องเอาไม้ไปรอง แล้วก็นั่งเหยียดขาไป พอผมมาทำบูชาครู มันก็หาย 2 ปีผ่านมาแล้ว..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546; 10 พ.ค. 2546)

2.2.3 เกิดองค์ความรู้ที่สืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางท้องถิ่น

พบว่า การถ่ายทอดศิลปะการแหงหยวกเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้ของช่างแหงหยวกรุ่นหนึ่งสู่ช่างแหงหยวกรุ่นต่อไปก่อให้เกิดสายรากทางศิลปะที่สืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน องค์ความรู้ที่เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองเพชร ประกอบด้วย

1) ด้านประวัติความเป็นมาของศิลปะการแหงหยวกเมืองเพชร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

- การแหงหยวกในสมัยโบราณ

เลี่ยม เครือนาค (สัมภาษณ์ 17 ต.ค. 2545) เล่าถึงความเป็นมาของการแหงหยวกในเพชรบุรีว่า "...สมัยก่อนเตาเผาไม้ไม่มี พอเกิดมีศพ มีคนตายอะไรก็เผาสด ๆ ก็เอาไม้ไผ่มาทำเป็นเชิงตะกอน แล้วก็เอาดินใส่ เอาฟืนมาลัดับหน่อย แล้วก็จุด ใครก็ไปจุดศพกัน "จุดศพ" เป็นภาษาเพชร แปลว่า เผาศพ แล้วการเผาศพนี้ต้องใช้ไฟเยอะ บางทีนะศพยังไม่ทันไหม้หมดเลย เชิงตะกอนมันไหม้เสียก่อนแล้ว เขาก็เลยแก้ปัญหาคือ เอาหยวกมาเพื่อกันเชิงตะกอน เอาหยวกมาห่อ ๆ มาบัง ๆ ปู ๆ ไว้ ลอกเป็นกาบ ๆ มาคลุมกันไฟเท่านั้นเอง แล้วนี่ก็คงมีใครไม่รู้แหละคิดว่ามันน่าจะทำให้มันมีลวดลายให้มันสวยงามขึ้น มันถึงเริ่มต้นตั้งแต่ตอนนั้น พอบ้านโน้นทำพอดายแล้วทำอย่างนั้นดี บ้านนี้ตายก็เอามั่ง พุดได้ว่าใครทำเป็นก็ไปช่วย ๆ กัน ไม่ต้องเสียเงิน พอทำกันบ่อย ๆ เรื่อย ๆ ไปมันก็เลยเป็นประเพณี..."

ประสม สุสุทธิ (สัมภาษณ์ 9 พ.ย. 2545) กล่าวว่า "...อันนี้มันเป็นประเพณีดั้งเดิม ซึ่งเราเกิดไม่ทัน เกิดขึ้นมาก็เห็นแล้ว เมืองเพชรนี้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากรัชกาลที่ 4 ว่าให้ตั้งเมรุได้ ให้ทำโกศใส่กระดูกได้ เหมือนเมรุหลวง ซึ่งกฎมณเฑียรบาลไม่ยอมนะ ล้อเลียนไม่ได้ แต่เมืองเพชรนี้ได้ เพราะรัชกาลที่ 4 เห็นว่าเมืองเพชรนี้เป็นเมืองช่าง..."

พบว่า ชาวเพชรบุรีมีประเพณีนิยมในการแหงหยวกประดับเมรุเผาศพกันอย่างแพร่หลายจนเป็นประเพณีของคนเมืองเพชรจากการที่เมืองเพชรเป็นเมืองที่มีช่างฝีมือเลิศทุกสาขา รวมถึงความมีสุนทรียภาพในจิตใจของชาวเพชรบุรี การแหงหยวกในพิธีศพในเพชรบุรีจึงเป็นเวทีกิจกรรมทางศิลปะที่เป็นโอกาสให้ช่างแหงหยวกได้แสดงฝีมือความสามารถในเชิงช่าง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...เมื่อสมัยก่อนเนี่ยมันมีตำบลต่าง ๆ ที่เอาเป็นว่าวัดใกล้ ๆ เนี่ย แล้ววัดแต่ละวัดจะมีพระเป็นช่างแทงหยวก พอมึงงานใหญ่ ๆ นี้เขาจะประชันกัน อย่างสมมติว่าจะทำร้านหยวกร้านหนึ่งสำหรับตั้งศพ ร้านหนึ่งสำหรับเผา เขาก็เรียกมาสองวัด เอาวัดนั้นกับวัดนี้ หรือคนที่อยู่ในวัด หรือชาวบ้านที่อยู่ข้างวัด แล้วมีการประกวดกัน สมัยก่อนก็กินเหล้ากัน มีรางวัลก็คือกินเหล้า เขาตัดสินกันว่าใครเสร็จก่อน ดีด้วยนะ เสร็จด้วยดีด้วย โดยมากเขาจะเรียกไปที่ละสองคณะ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

- การแทงหยวกในยุคปัจจุบัน

พบว่า การแทงหยวกในยุคปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพแวดล้อมทางสังคม และค่านิยมของชาวเพชรบุรีทำให้ช่างแทงหยวกลดน้อยลงจนอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย

"...ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 มีเตาเผาผี งานหยวกมันหายไปเลย..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2546)

รสนิยมการดูงานศิลปะการแทงหยวกในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนไปก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อ การลดน้อยลงของงานแทงหยวก ดังคำตอบต่อไปนี้

"...งานประเภทนี้สมัยก่อนเนี่ย ช่างแทงหยวกเขาไม่ได้ดูกันตอนเสร็จแล้วนะ เขาจะดูตอนเราทำ เริ่มจะทำคือใช้วัสดุอะไรมาทำ ทำแล้วออกมาเป็นภาพอะไร คนเขาจะดูว่าเอาต้นกล้วยมาทำยังไง เขาไม่ดูกันตอนเสร็จแล้วหรอก ที่นี้คนสมัยใหม่นี้ดูตอนเสร็จแล้ว เรานั่งแกะกันเกือบตายก็ไม่มีใครดู ฝีมือเราทำให้เขาเห็นไม่มีใครมาเห็นหรอก เราก็เลยไม่รู้ว่า จะทำให้ใครดู... ค่าของการดูแทงหยวกคนเก่าเขาดูตอนจะทำไปทางที่ไหน พอเห็นคนดูมาก ๆ นี้แหม แสดงฝีมือกันเต็มที่เลย แล้วคนดูเขาจะดูตั้งแต่ต้นไปเลย เขาจะดูจนจบเลย ออกมาเป็นรูปอะไร หลังจาก พ.ศ. 2475 ไปแล้ว จะไม่มีบรรยากาศแบบนี้ ไม่มีใครไปสังเกตดู พอคนไม่ดูก็เปลี่ยนไป เมื่อไม่มีใครดู เราก็เลยอ่อนไปหน่อย คือการแสดงผลฝีมือโชว์เขาอ่อนไปหน่อย"

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

"...ช่างมันก็ตายกันหมด เดียวนี้เหลือน้อยนะ คนที่ทำหยวกนี้มีน้อยมาก ตายหมด แก่หมด บางแห่งก็เลิกเครื่องมือหายนะ..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 17 ต.ค. 2545)

วิกฤติดังกล่าวทำให้เกิดรวบรวมช่างแหงหยวกที่ยังเหลืออยู่โดยมีการจัดตั้งเป็นคณะช่างแหงหยวกเมืองเพชรภายใต้การนำของนายประสม สุสุทธิ เพื่อวัตถุประสงค์ในการทำงาน เผยแพร่ศิลปะการแหงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ที่ผมตั้งกลุ่มนี้ เพราะตั้งแต่ พ.ศ. 2475 มีเตาเผาฝัองานหยวกมันหายไปเลย คุณหญิงเต็มสิริเนียเพื่อนกัน ขอร้องว่าให้อนุรักษ์เรื่องหยวกเมืองเพชรไว้ เท่านั้นแหละเจ้าคุณวัฒมาธาตุเจ้าคณะจังหวัดมีงานศพญาติพี่น้องขอร้องให้ไปแหงหยวก ก็เริ่มจับกลุ่มเลย ผมก็ไปดูว่าน้องมีกี่คน น้องเราสอนได้ไหม ลูกเราสอนได้ไหม เพื่อนเรามีไหม เพื่อนที่ทำหยวกมารวมกลุ่มกัน..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

การรวมกลุ่มกันของช่างแหงหยวกเมืองเพชรดังกล่าวมาแล้วข้างต้นจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการต่อลมหายใจของศิลปะการแหงหยวกของเพชรบุรีให้ฟื้นกลับมา มีการอนุรักษ์ สืบทอด สร้างสรรค์ผลงานอยู่จนถึงปัจจุบัน

2) ขั้นตอน วิธีการ และวัสดุอุปกรณ์ที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

พบว่าช่างแหงหยวกเมืองเพชรในปัจจุบันยังมีการสืบทอดในเรื่องรูปแบบ ลวดลาย ตลอดจนการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ยังใช้กล้วยตานีเป็นวัสดุหลัก แลยังใช้มีดแหงหยวกตามเดิม มีขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก ดังคำตอบต่อไปนี้

"...สมัยก่อนใช้ประดับเชิงตะกอนแบบนี้ทำรูปแบบนี้อาจจะไม่แบบนี้อย่างที่ผมทำก็อาจเป็นแบบอื่นก็ได้แต่คงไม่พันเอาเป็นที่สำหรับเป็นเชิงตะกอนเผาศพ..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 17 ต.ค. 2545)

พบว่าช่างในปัจจุบันได้คิดค้นดัดแปลงลวดลายที่มีความละเอียดอ่อนซับซ้อนกว่าลวดลายในอดีต โดยแบบแผนของลายแบบดั้งเดิมเป็นหลัก ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ลวดลายมันก็คล้าย ๆ กันแหละกับปัจจุบัน แต่จะไม่เหมือน ใ้ที่คล้ายกันนี้โดยมากจะเป็นกระจังพื้นสาม พื้นห้า พื้นปลา หรือพื้นหนึ่ง เป็นลายเรียบ ๆ ธรรมดา ไม่วิจิตรพิศดารเหมือนเดี๋ยวนี เป็นหยวกล้วน ๆ หยวกอย่างเดียว รูปภาพอาจจะมี ถ้างานหยวกก็หยวก

อย่างเดียว สมัยก่อนนี่นะ แม้แต่ดอกไม้ที่ติดนี่นะเขาก็จะต้องใช้หยวก แต่ว่าไม่แกะ คือว่า
แทงหยวกแบบว่า แทงหยวกเป็นดอกไม้ไปเลย..."

(เลียม เครือนาค ,สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...สมัยก่อนลวดลายเหมือนกันกับสมัยนี้ แต่ว่าโดยมากเขาจะตัน ๆ เอาเป็นต้นไม้ เอา
เป็นดอกไม้ เป็นลวดลาย โดยมากเขาจะแทงเป็นบัวสรุปคือว่าเป็นบัวรับโลง แล้วก็มีการ
กำมุงมั่ง สุดแท้แต่เราประดิษฐ์เอา ลายหน้ากระดานนี้ นี่เป็นฐานปูน นี่ก็เอาบัว แล้วก็พัน
ห้ำ เขาทำกันหยาบ ๆ ลายสมัยนี้ละเอียดกว่า อย่างผมมาประดิษฐ์ลายขึ้นเอง..."

(หอม วงษ์ทองดี ,สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

พบว่าวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือช่างที่ช่างแทงหยวกใช้ในปัจจุบัน มีความไม่แตกต่างจากที่ช่าง
ในอดีตใช้ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ใช้เครื่องมือ อุปกรณ์เหมือนแบบนี้ ใช้มีดแกะสลักอะไร ก็ต้องทำแบบนี้ แผละใช้อย่าง
อื่นทำไม่ได้..."

(เลียม เครือนาค ,สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...สมัยก่อนใช้มีดเล่มเดียว เจ้าภาพก็หาต้นกล้วยไว้อย่างเดียว หาอุปกรณ์ หาสี หา
กระดาษไว้ เขาก็มานั่งล่อกันเลย..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

พบว่าการปฏิบัติงานของช่างในปัจจุบันได้มีการรวมกลุ่มเป็นคณะแทงหยวก เพื่อให้สามารถ
ทำงานได้อย่างเป็นระบบ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...สมัยก่อนไม่มีกลุ่มมีคณะ อย่างสมมุติว่ามีงานศพหนึ่งเนี่ย เขาบอกงานนี้จะมีการแทง
หยวก ผู้ที่แทงหยวกทุกคน พระที่แทงหยวกเป็นจะต้องพกมีดไปด้วย ไปเจาะเขานั่งแทง
เข้าแทงกับเขาไม่รับผิดชอบ ต่างคนต่างไปช่วยกันแทง เสร็จแล้วคนที่เห็นหัวหน้าก็จะเอา
มาประกอบเอง เข้าคนนั้นแทงอะไรมาั่งเอามาประกอบ อย่างพระที่มาสวดเนี่ยก่อนที่จะ
สวดก็ไปก่อนเวลาหน่อย นั่งแทง แทงแล้วแกก็ไป แกไม่รู้ของกูดีไม่ดี เมื่อก่อนไม่มีแบบ
ใคร อยากทำอะไรก็ทำ อะไรก็ทำได้บอกไม่ถูก ต้นไม้ ใบไม้อะไร สุดแท้แต่ใครจะแทง
แทงเป็นดอก แทงเป็นภาพอะไรก็แทง..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...วิธีการทำงานของช่างก็แบบนี้..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

3) องค์ความรู้ที่เกิดจากการคิดค้น ดัดแปลง พัฒนาขึ้นโดยช่างแห่งหยวกในปัจจุบัน พบว่าช่างแห่งหยวกเมืองเพชรในปัจจุบันได้คิดค้น ดัดแปลง และพัฒนาการทำงานขึ้นดังนี้

3.1) การเปลี่ยนรูปแบบการทำงานจากต่างคนต่างมา เป็นการรวมตัวกันเป็นคณะแห่งหยวกเมืองเพชร เพื่อการทำงานอย่างระบบ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...เราก็รวบรวมเพื่อนที่ทำหยวกมารวมกลุ่มกัน ใครทำอะไรเป็นคนนั้นทำอะไร เป็นเรา ร่วมมือกัน เราจะให้เขารับผิดชอบกันคนละอย่าง ไม่ใช่มาแย่งปล่อยแบบโบราณ แหงแล้วก็เปิด..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2546)

3.2) การแหงลวดลายแล้วเข้าสู่ดหยวกจากที่บ้าน แล้วนำไปประกอบเข้ากับเมรุในงานพิธี พบว่าธรรมเนียมการดูงานแห่งหยวกของคนในปัจจุบันที่เปลี่ยนไปจากอดีตคือ ในสมัยก่อนคนจะดูตั้งแต่ช่างเริ่มต้นปฏิบัติงานจนเสร็จสิ้นการทำงานเช่นเดียวกับการดูมหรสพการแสดง แต่คนปัจจุบันจะดูผลงานเมื่อเสร็จแล้ว ทำให้ช่างแห่งหยวกในปัจจุบันขาดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติงานแห่งหยวกในบริเวณงานพิธีทั้งหมด และเปลี่ยนรูปแบบโดยการแหงลวดลาย ประกอบเป็นชุดสำเร็จจากบ้านแล้วนำไปติดประดับเมรุ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ตอนนี้เขาไม่ดูกัน ตอนที่เราทำ เขาไปดูตอนที่เราทำสำเร็จ เราก็เลยไม่รู้ว่าจะทำให้ใครดู เราก็เลยทำไปจากบ้าน..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

3.3) การคิดค้นเทคนิควิธีการเพื่อรักษาความสดของหยวกไว้ให้นานขึ้น

"...ทุกครั้งผมจะพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จะไม่ซ้ำกัน เวลานี้ผมไม่ใช้น้ำแล้วไม่ใช้มีดแลแล้ว ผมเขียนเลย ใช้มีดแลนี้เราต้องไปเจาะทำให้น้ำที่หล่อเลี้ยงมันออก ความถาวรของมันก็ลดลงไปมันเหี่ยวไว ผมเปลี่ยนเป็นเขียนเลยนะ มันมีสีอยู่ชนิดหนึ่ง ที่เขียนแล้วไม่ลบ เขียนเลย เขียนลายข้างใน แต่เร็วขึ้น ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...ปกติเราจะใช้มีดแลงสี ทีนี้เวลาใช้มีดแลงสีนี้หยวกมันจะเสียน้ำเลี้ยง มันถูกกรีดไป มันจะเหี่ยวเร็ว เขียนด้วยปากกาเมจิก ไม่เสียน้ำเลี้ยง มันถึงอยู่ได้ เป็นบางงานถ้าเขาตั้ง ในโรงทิม ตั้งเข้าเผาเย็น เราก็ใช้แล แลมันสวยกว่าเส้นมันไม่ใหญ่เทอะทะอย่างนี้ ต้องดู ให้มันเหมาะสมกับสถานการณ์ด้วย..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

3.4) การพัฒนาลวดลายเพื่อให้ความงดงามละเอียดอ่อนขึ้น

พบว่าช่างแทงหยวกในปัจจุบันได้คิดค้นพัฒนาลวดลายโดยนำลายไทยที่มีความละเอียดซับซ้อน และอ่อนพลิ้วไหวมาแทงจนเป็นลายแทงหยวก แต่ยังคงไว้ซึ่งแม่บทของความเหมาะสมลงตัวในการนำลายแต่ละชนิดอยู่ คือ สามารถนำมาประกอบเข้าชุดกันอย่างมีแบบแผนตามแม่บทของลายแทงหยวก สกulptช่างเพชรบุรี ดังคำตอบต่อไปนี้

"...สมัยนี้ต้องเอาลายที่วัยรุ่นชอบ สมัยก่อนเป็นลายตาอ้อย ลายอะไร ทำแล้วเด็กเขาไม่ชอบ ลายมันหยาบไม่ละเอียด ก็มาดัดแปลงให้ละเอียด เขาทำกันหยาบ ๆ ลายสมัยนี้ละเอียดกว่า อย่างผมมาประดิษฐ์ของผมเองนี่นะ อย่างบัวสมัยก่อนเนี่ยเขาทำเป็นบัวรูป ผมทำเป็นบัวเพชรจะรับลูกใจเลย สมัยก่อนเขาจะเอาแค่พันห้า ผมก็มาทำเป็นกระจิงรวน..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546; 10 พ.ค. 2546)

3.5) การนำของสดมาแกะสลักเพื่อประดับบนลายหยวก

พบว่าช่างแทงหยวกในปัจจุบันนำของสดได้แก่ ผลมะละกอ ฝรั่ง พักทอง หัวเผือก มาแกะสลักเป็นรูปดอกไม้ รูปสัตว์หิมพานต์ นำมาใช้ตกแต่งประดับลงบนหยวก ดังคำตอบต่อไปนี้

"...สมัยก่อนไม่มีดอกไม้ รูปสิ่งสารพัดอะไรก็ไม่มี เป็นแต่หยวกอย่างเดียว เริ่มมีตั้งแต่ น้ำสมนี้เขาฝีมือเก่งอยู่แล้ว เขาทำเป็นดอกไม้ติดลายพวกนี้มันมีช่องให้ติด แต่ว่าลายแบบโบราณไม่มีช่องให้ติดดอก..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...แบบเก่านี้มันเดี่ยวเดี่ยวเหี่ยว เราต้องมาเปลี่ยน เป็นดอกพักทอง ดอกมะละกอ มันจะได้อยู่ได้ ถ้าเป็นหยวกอย่างเดี๋ยวนีเหี่ยวหมด..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

2.2.4 ก่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น

1) เกิดผู้รู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของเพชรบุรี

พบว่า การที่มีช่างแทงหยวกที่มีความรู้ความสามารถในระดับสูงส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้อันทรงคุณค่าต่อชาวเพชรบุรีที่จะเข้ามาศึกษาหาความรู้เรื่องศิลปะการแทงหยวก ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ผมจะบอกเสมอถ้าใครสนใจจะมาที่บ้านผม เวลานั้นเวลานี้มาบ้านผมนะ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...ในเพชรบุรีที่ผมทำงานเกือบจะทั่วไป ใครที่มาเห็นที่สนใจก็มาถามเรียกว่า สนใจอยากจะเรียนก็ไปหาที่บ้าน..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...เวลาทำงานก็มีคนมาดูกันเยอะ โทรทัศน์ช่อง 5 ช่อง 7 นี้ก็ถ่ายทำกันบ่อย และก็ไปเป็นวิทยากรที่สถาบันราชภัฏ โรงเรียนประจำจังหวัด โรงเรียนคงคาราม..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...ที่ราชภัฏก็ไปสาธิตให้เขาดู หลายครั้งแล้วไปที่หนึ่งก็ 3-4 วัน ติด ๆ กัน ทำให้เด็กดู และให้เขาลองทำด้วย บางทีก็ช่อง 11 ช่อง 7 มาขอถ่ายทำ อย่างนักข่าวเขามาถ่ายทำผมก็ทำให้เขาเห็นจนเสร็จ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...สถาบันการศึกษาที่มาหากก็มีเยอะ เสาร์อาทิตย์เขาจะส่งมาแล้ว นักศึกษาปีสี่ที่ทำภาคนิพนธ์นะ มาถึงก็มาคุยกันก่อน ถามมาอยากรู้อะไรถามมา พอตถามเสร็จแล้วไปตัดตบกั๊วปลูกไว้ในวัด เข้าไปตัดไปเรื่อย..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

2) ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้จากกิจกรรมทางสุนทรียะในวิถีชีวิต

พบว่า การแทงหยวกในเพชรบุรีเป็นกิจกรรมทางศิลปะที่คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้ในฐานะช่างที่สร้างสรรค์ผลงานแสดงการทำงาน หรือในฐานะคนดู ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ภายใต้กิจกรรมทางสุนทรียะในวิถีชีวิตคนเมืองเพชร ซึ่งเป็นสีสันในสังคมในเพชรบุรี

"...เมื่อก่อนนี่เขาจะประกาศเลย งานนี้งานศพจะมีการแทงหยวก เขาจะมาดูกัน ส่วนมากเขาจะแทงกันวันที่ตั้งศพวันแรก เขาจะแทง เหมือนกับมหรสพโรงหนึ่งเลย เป็นบรรยากาศ

ที่เขาบูรณาการเลยแหละ ไปทางที่ไหนพอเห็นคนดูมากนี่แหล่แสดงฝีมือกันเต็มที่เลย แล้วคนดูเขาจะดูตั้งแต่ต้นไปเลย เขาจะดูจนจบเลยออกมาเป็นรูปอะไร..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

"...สนุกครับ หยวกนี่สนุกแล้ว คนเขาก็เป็นกันเยอะ เขาแก่งกันด้วยนะ เช่น เขาอยากดูว่าไอ้เด็กนี้ทำได้ไหม ต้องการดูฝีมือ และต้องการดูว่ามันจะทำได้หรือไม่ เราก็ต้องทำ ต้องหัดให้ได้หมดทุกชั้น ถ้าเขาเหลือไว้ให้เราชั้นไหนเรา ก็ต้องทำให้ได้หมด แต่ว่าจะทำดีทำไม่ดีเขาก็จะดูจะติกันเอง แล้วไปทำกันหลายคนนี่นะ บางคนลายเขาสวย เก่ง เขาทำเก่งทำดีเราก็ไปลักจำเขามา แล้วคนดูก็เยอะงานสองวันสามคืน คนเขาก็ดูสิว่าคนนั้นทำดี คนนี้ทำไม่ดีอะไรยังไง เขาก็มาพูดกันแหละ ก็เลยทำให้เราอยากเก่งอยากมีชื่อเสียง เมื่อปีกลายนี้ไปที่ปราณ ขนาดคนการละเล่นไม่ดูต้องมาดูผมทำหยวก เป็นของแปลกไม่เคยเห็น เขาไม่เคยดู พระสวดมนต์ คนฟังพระสวดมนต์ต้องหันหลังมาดูผมแหงหยวกกันหมด แสดงว่าคนเขาชอบกัน งานฝีมือเนี่ยนะ เราก็ดีใจแล้วก็พอใจ เราก็มีกำลังใจ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

3. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น "การแหงหยวก" ในเพชรบุรี

3.1 ความเป็นมาของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น "การแหงหยวก" ในเพชรบุรี

มูลเหตุที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาช่างแหงหยวกพบว่ามี 3 ประการ ดังนี้

3.1.1 เกิดความต้องการสืบทอดมรดกของท้องถิ่นตนเอง

1) การรู้ในคุณค่าและอยากถ่ายทอดด้วยตนเอง จากความเป็นคนสนใจ รักในศิลปะ

"...ต้องการสืบสาน เพราะเวลานี้เราขาดการสืบสานคำว่าสูญพันธ์ี่มันเกิดจากการไม่มีการสืบสานมันถึงเกิดการสูญพันธ์ ผมจึงต้องการอนุรักษ์ไว้ไง มันจะถูกลัทธิอื่นเขาครอบงำ เพราะรู้สึก ว่าลัทธิอื่นมันง่าย ปฏิบัติง่ายก็เลยถูกครอบงำ คือการสืบสานเวลานี้มันไม่ชัดเจน มีศิลปะอื่น ๆ เข้ามาแทรก ถ้าดูกันเผิน ๆ มันจะทำให้ศิลปะบ้านเมืองของเราหายไปเลย ใครใช้ศิลปะเดิมก็หาเป็นโบราณไปไม่ทันสมัย..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...ผมรู้สึกว่ายามันมากขึ้น รู้สึกว่ามันใกล้จะตายเต็มทีแล้ว ก็ไม่อยากให้ศิลปะแบบนี้ มันสูญไป ก็อยากถ่ายทอดให้กับทุกคนที่สนใจต้องการให้มันคงอยู่ ที่นี้คนเขาก็พูดกันหลายคน แหมมันน่าจะอนุรักษ์ไว้ เพราะว่าศิลปะแบบนี้มันกำลังจะหมดไป หากคนทำยากแล้วไม่เงินมันจะหมดมันจะสูญไปเสีย เราก็คิดถึงไอ้ศิลปะนั้นแหละ คนโบราณอุตสาหาคิดค้นกันมามันไม่น่าจะสูญน่าจะอนุรักษ์ไว้ ผมก็ไม่ช้าแหละ อายุ 73 แล้ว จวนแล้วแหละ..."

(เลียม เครือนาค ,สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...เพราะมันเป็นของเก่าของแก่ของเมืองเพชร สมัยนี้หากคนทำยากแล้วมันก็เป็นคนสวยงาม แล้วก็ความสวยงามด้วยนะ หยวกนี้ผมก็ยังภูมิใจว่าตัวเองก็ยังทำให้เขาดูเขาเห็นให้เขารักเขาชอบได้ ผมก็ยังภูมิใจยังปลื้มใจตัวผมเองอยู่เสมอ..."

(หอม วงษ์ทองดี ,สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

2) การได้รับการสนับสนุนจากคนใกล้ชิด หรือหน่วยงานต่าง ๆ

พบว่า การชักชวน และสนับสนุนจากบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดสืบต่อศิลปะการแทงหยวกเมืองเพชรมาจนถึงปัจจุบัน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ตั้งแต่ พ.ศ.2475 มีเตาเผาฝังานหยวกมันหายไปเลย ที่ผมเป็นกรรมการเป็นรองประธานอนุรักษ์มรดกไทย คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์ เพื่อนกันxorองนะ ให้อนุรักษ์เรื่องหยวกเมืองเพชร พอดีเจ้าคุณวัดมหาธาตุเจ้าคณะจังหวัดมีงานศพบญาติพี่น้อง xorองให้ไปแทงหยวกโดยใช้ศูนย์วัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏเป็นที่เลี้ยง ก็เริ่มรวมกลุ่มเลยผมก็ไปดูว่าน้องมีกี่คน น้องเราสอนได้ไหม ลูกเราสอนได้ไหม เพื่อนเรามีไหมที่ทำหยวก เรียกมารวมกลุ่มกันต่อไปนี้ เราจะอนุรักษ์หยวกนะ พอมีงานหยวกก็มากัน เราจะให้เขารับผิดชอบกันคนละอย่างไป..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...ก่อนที่จะมาเจอลุงประสมนี้หยวกมันเงียบไปเลย ก็เพิ่งมารู้จักลุงประสมตอนที่พ่อตาเขาตายที่ชุมพร เขาก็ไปตั้งเชิงตะกอนเผา แหมมันน่าจะมีแทงหยวกนะ ใครแทงหยวกเป็นมั้งที่สมเป็นคนพูดนะ แล้วก็เลยยกมือกัน ตอนนั้น 3 คน โดยที่ไม่รู้มาก่อนว่าใครทำเป็นก็มีที่คล้าย นับตั้งแต่นั้นก็เลยรวมกลุ่มกันเรื่อยมาจนทุกวันนี้..."

(เลียม เครือนาค ,สัมภาษณ์, 17 ต.ค. 2545)

"...หยวกมันหายไปตั้งแต่ผมเป็นนักการ ผมก็เลยหมดเลย พ่อผมก็ตาย ผมมากู้ขึ้นมาได้ เพราะตาสมเขาทำ เขาสืบได้ว่าผมแทงได้ ตอนที่ผมปลดเกษียณแล้วนะ คนชื่อตาคล้าย เป็นคนรู้จักมักชอบกัน แก่รู้ว่าผมแทงได้ ตาสมก็ใช้ให้ตาคล้ายมาเอาตัวผมไปร่วมงานกัน ตอนนั้นมึงงานบ่อย ปีหนึ่งเป็นสิบงานได้..."

(หอม วงษ์ทองดี ,สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

การรื้อฟื้นศิลปะการแทงหยวกเมืองเพชรที่อยู่ในภาวะชบเซา โดยรวมกลุ่มช่างที่ยังสามารถสร้างสรรค์งานแทงหยวกได้อยู่ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่งานศิลปะที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของเพชรบุรีจนกลับมาเป็นที่รู้จักของสังคมในวงกว้างขณะนี้ เกิดจากชกชวณ ชี้นะ สนับสนุนระหว่างกันและกันในกลุ่มคนที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของศิลปะของท้องถิ่นว่าเป็นเอกลักษณ์ และเป็นสิ่งที่เชิดหน้าชูตาของชาวเพชรบุรี รวมถึงการสนับสนุนของศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภาระโดยตรงในการอนุรักษ์ เผยแพร่ รวบรวม สิ่งที่เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของเพชรบุรี ทำให้เกิดการรื้อฟื้นสืบต่อวิชาช่างแทงหยวกเมืองเพชรให้คงอยู่ และสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

3) สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมของเพชรบุรี ที่เอื้อให้เกิดการถ่ายทอดเรียนรู้ศิลปะการแทงหยวก พบว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของเพชรบุรี นับว่ามีส่วนสำคัญต่อการถ่ายทอด เรียนรู้ ศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะบริบทของสังคมเมืองเพชร ซึ่งเป็นเมืองแห่งศิลปะการช่าง เป็น "ดักศิลาแห่งศิลปะ" จึงเอื้อต่อการถ่ายทอดเรียนรู้ และหล่อหลอมให้เกิดช่างแทงหยวก สืบเนื่องกันมาในแต่ละรุ่นช่างรุ่น ดังคำตอบต่อไปนี้

"...บ้านนี้สมัยนั้นอาชีพหลักก็มีทำนา ทำตาลเท่านั้นเอง ถนนหนทางก็ไม่มี เดินไป เดินตามคันนาเนี่ย หน้าฝนก็ต้องพายเรือไปตามคลอง เวลาว่างงานอยู่ว่าง ๆ ก็เที่ยวหัดไ้ฮ้อน หัดไ้ฮ้อนนี้ ชาวเขาใส่ตัวกันเอาไว้ เรียนแทงหยวกไว้ ก็ว่าให้ได้วิชาติดตัว ไม่ต้องแบกต้องหามเรารู้อยู่ในสมองเราแล้วก็ให้หัดไว้ เพื่อให้เอาไว้ช่วยคนอื่นเขา เอาไว้ช่วยเหลือคนในบ้านมั่ง..."

(หอม วงษ์ทองดี ,สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

สภาพสังคมที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบสบาย ๆ พึ่งพาตนเอง ปราศจากความรีบเร่งในการหาเลี้ยงชีพ ทำให้มีเวลาว่างสำหรับที่จะเรียนรู้ ฝึกฝน ฝึกหัด วิชาชีพต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือครอบครัวและชุมชนต่อไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความมีอยู่อย่างมากมายของช่างแทงหยวกในเพชรบุรี ดังนี้

"...สมัยก่อนโดยมากช่างเป็นพระผู้ใหญ่เป็นเจ้าของวาส เขาจะแทงหยวกเป็นเวลาเขานิมนต์ไปในงานนี้ พวกพระพวกเจ้าอาวาสนี่เขาจะพกดัดแทงหยวกไปด้วย แล้วก็ไปแทงหยวกกัน เรียกว่าเป็นกันเยอะหาได้ง่ายแหละ..."

(เลี่ยม เครือนาค ,สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2546)

"...คนเก่ง ๆ สมัยนั้นมีเยอะ สมัยที่ผมเป็นเด็กนะ เขาเก่งลายกันทั้งนั้นแหละ แล้วผมก็ไปจำ ๆ เขามา พวกภาพอะไรนี่แหละไปจำมาแล้วมาหัดเขียน..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...ลุงเลี่ยมเนี่ยเขาแก่กว่าผมหลายปี เมื่อแกยังเป็นเดرنี่นะ แกแทงสองมือได้ ผมก็เพิ่งเริ่มหัด หลวงพ่อพุทธ แกมาเล่าให้ผมฟัง ในงานเขามีลิเก มีหนัง มีการละเล่นหลายอย่าง ไม่มีคนไปดูการละเล่น พวกนั้นมาดูเดรแทงหยวก พระสงฆ์องค์เจ้าที่ไปในงานก็ไปดูไปช่วยกัน ผมก็อยากจะได้ฝีมือแบบนั้นมั่ง ใจผมก็ชอบ โยมเขาก็หัดให้เลี่ยม มีกะจิตกะใจมาตั้งแต่เดี๋ยวนั้น..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

นอกจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางสังคมของเมืองเพชรที่มีส่วนสำคัญต่อการถ่ายทอดเรียนรู้ของคนในชุมชนแล้ว การอยู่ในครอบครัวช่างก็ทำให้เกิดการถ่ายทอดทางศิลปะไปในตัว

"...ตอนนั้นมึงงานแทงหยวกเยอะ เขียนลายไทยก็เยอะ จิตรกรรมก็เยอะ เด็กที่บ้านมันซึมซับโดยไม่รู้ตัวคือเข้าเห็นเห็นอะไรยังงี้พ่อแม่ทำงานอะไรยังงี้เห็นทุกคนนะเข้าบ้านเห็นออกบ้านเห็น..."

(ประสม สุธุทธิ ,สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...พวกนี้มันดูว่าเราทำอย่างไร มันก็ทำตาม เขาเห็นมันทำเล่นอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว พอทำงานมันก็มาเล่นกัน บอกช่วยทำนั่นทำนี่ ทำนี่ที่ เสร็จแล้วมันก็เป็นเองโดยอัตโนมัติ..."

(เลี่ยม: เครือนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

3.1.2 เกิดจากประสบการณ์จากความสัมพันธ์ในบริบททางสังคมเพชรบุรี

1) ความสัมพันธ์ใกล้ชิดและความเคารพนับถือกันในกลุ่มช่างแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี

พบว่าศิลปะการแทงหยวกเป็นงานศิลปะที่มีความมุ่งหมายในการสนองความต้องการของชุมชนจากการเป็นเวทีแห่งกิจกรรมที่คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมทั้งในฐานะคนดู หรือในฐานะช่างที่

แสดงฝีมือในการปฏิบัติงาน กระบวนการทำงานแทบทุกอย่างที่ต้องใช้คนเป็นจำนวนมาก ช่วยเหลือ ร่วมมือ ซึ่งกันและกันในการประดิษฐ์สร้างผลงาน จึงก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางศิลปะผ่านกิจกรรมการทง หยวทอันท่านนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในหมู่ช่างทงหยวทเมืองเพชร ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ความสามารถแต่ละคนไม่เหมือนกัน แต่เราก้ทำงานร่วมกันเนี่ย เราต้องประยุกต์ตัวเรา เองให้มันเข้ากันได้ ไม่งั้นงานไม่สำเร็จ มันต้องมีความผูกพันกัน ไม่งั้นเราทำงานร่วมกัน ไม่ได้ คืองานมันบังคับให้เราผูกพันกัน คืองานทงหยวทต้องใช้คนมาก ทำคนเดียวไม่ได้ ต้องรู้จักกัน ทำงานไม่มีการทะเลาะกัน หน้าที่ใครหน้าที่มัน ใครเสร็จก่อนก็ไปช่วยงานคนที่ ยังไม่เสร็จ เพราะไอ้งานเครื่องสดนี่มันทำแข่งกับเวลา ไม่งั้นมันจะเหี่ยว..."

(เลี่ยม เครือภาค ,สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ตาสมเขาเป็นหัวหน้า แกจะสั่งงานให้เรา เราก้จะทำงานตามที่เขาสั่ง แล้วก็สนิทกันใน กลุ่ม ก้สนิท ก้มีการแลกเปลี่ยนวิชาความรู้กันมั่ง เช่น เราเคยทำลายนี้งานนั้นนะ เขาทำ อยู่ลายนั้น พองานหน้าเราไปขอเขาทำลายนั้นบ้าง เขามาทำลายนี้บ้าง แลกเปลี่ยนกัน เรามีลายอะไรดี ๆ ก็ไปทำให้เขาดู แล้วเขาก็เคยทำให้เราดู..."

(หอม วงษ์ทองดี ,สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...การเรียนรู้เรื่องการทงหยวท เขาสอนกันในเชิงปฏิบัติ คนที่สนใจจริง ๆ ก็ไปดูเขาทำ มี โอกาสก็ช่วยเขาทำ พอได้โอกาาก็ทำเอง อะไรยังเงี้ย หนึ่งคือไปดูเขาทำ สองคือช่วยเขา ทำ สามลองทำเอง แล้วถามเขาดูว่าใช้ได้หรือยัง สี่พอใช้ได้แล้วเขาค่อยเอาเข้าพวก เอา มาช่วยกันทำ เมื่อไหร่เขาเรียกเราเข้า พวกเขาแสดงว่าฝีมือเราใช้ได้แล้ว..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

2) การเรียนรู้จากการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหาในการทำงาน

พบว่าการทำงานร่วมกันของช่างทงหยวทหลายคน ซึ่งมีความสามารถและถนัด มีชั้นเชิงทาง ศิลปะที่แตกต่างกัน เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มช่างทงหยวท ดังนี้

"...วิชาทงหยวทนี่ไม่ใช่วิชาทำคนเดียว โดยมากเราจะปรึกษากันก่อน ถ้ามาแก้ไขตอนที่ ทำ ถ้ากำลังทำอยู่มาแก้ไขไม่ได้..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2546)

"...วางแผนกันคือ ต้องแบ่งงานกันทำ มันต้องใช้เวลามากงานแหงหยวกนี้ ต้องทำด้วยความรวดเร็ว ต้องแบ่งงานกันทำ กลุ่มนี้เอาชิ้นนี้ กลุ่มนั้นเอาชิ้นนั้นไป มันจะได้งานเร็วขึ้น แล้วเอามาประกอบกัน อันนี้แน่นอนเราต้องวางแผน... งานรูปแบบใหม่ ๆ มันก็มีบ้างคือ บางงานเขาก็ต้องการทำเสา มีหลังคา ทำเป็นบุษบกเลียนะหยวกเนี่ย เจ้าภาพเขาต้องการอย่างนั้นต้องมาร่วมประชุมกันจะเอาอย่างนั้นอย่างนี้..."

(เลี่ยม เครือนาค ,สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...คือว่าจะเอาแบบอะไรเราคิดไว้แล้วว่าไอ้นี้ต้องทำอย่างนี้ ปรีกกากันก่อนต้องรู้จักกันว่า งานนี้เอาอย่างนั้นนะ พอถึงเวลาไปทำงานใครใครก็ทำไป ทำไปก็มาติมาว่ากัน ว่าตรงนี้ตรงนั้นมันไม่ดีนะ อย่างผมทำตรงไหนไม่ดี เขาก็มาติมาบอก เราก็เปลี่ยน โดนติเราก็ดูไม่โกรธ โกรธกันไม่ได้ทำงานร่วมกันนะ มันมีผิดมีการถูก ผมก็ไปติเขา เช่น เขาแทงพื้นสามแบบนี้บอกว่าอาเลี่ยมมันเหี่ยวไว้นะเนี่ย ยอดมันจะหุดหมดต้องแทงให้ยอดบ้าน ๆ เช่นว่า กระจงพื้นห้า พื้นสามเนี่ย มันต้องแทงยังงั้นนะ ผมก็เคยแนะนำให้เขา เขาก็เคยแนะนำผมเลยทำให้สนิทกัน..."

(หอม วงษ์ทองดี ,สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

3) เกิดการซึมซับความรู้จากช่างอาวุโส

พบว่าการทำงานร่วมกันในกลุ่มช่างแหงหยวกประกอบด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างกันในหลายๆด้านโดยเฉพาะความอาวุโสนับเป็นโอกาสที่ช่างแหงหยวกซึ่งมีความสามารถและประสบการณ์น้อยได้เรียนรู้ ลวดลายแปลกใหม่จดจำชั้นเชิงทางศิลปะจากช่างอาวุโสมาพัฒนาตัวเอง

"...ก็มีหลาย ๆ คนอีกเหมือนกันเราเห็นว่าเขาฝีมือดีเราก็จำ สมัยนั้นอาจารย์แมนวัดยางนั้นก็ฝีมือดี แล้วก็หลวงพ่อเทวดนาก มีงานที่ไหนก็ไปเจอกัน อาจารย์แมนนี่ก็ฝีมือลายเขา สวยมาก ลายสวยเราก็จำ จำตอนที่เขาแทง เราก็ไปจำมาว่าไอ้ทำนี่ลายนี้ถึงจะสวยถึงจะดี... ก็ได้รับความรู้จากช่างแก่ ๆ เราเคยไปทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ เขาร่วมกับพระอาจารย์ เจ้าอาวาสอะไรเนี่ยนะ คือทำไปดูแบบเขาไป จนจดจำไว้เท่าที่เรามองมาพอสมควร เราก็รู้จักเลือกวิธีใช้อันไหนดี อันไหนไม่ดีเรารู้..."

(เลี่ยม เครือนาค,สัมภาษณ์, 17 ต.ค. 2545; 21 ธ.ค. 2545)

"...คนใหญ่ ๆ เขาก็บอกว่าไอ้ตัวนี้ต้องอย่างนี้ อย่างกระจังพื้นห้าต้องอย่างนี้นะ เอ็งต้องแทงตัวให้มันป้อม ๆ หน่อย... อย่างข้างสอยลายสมนี้ แกทำลายแก่ง แล้วผมก็ถามไอ้ลายนี้มายังไง ไอ้ลายนั้นมายังไง เขาก็บอก บางทีก็แนะนำไอ้กระหนกแบบนั้นดี หัดเขียนไว้นะ ... ก็เคยจำเขามามั่ง แล้วภาพก็เหมือนกัน แต่ว่ามันอยู่ที่การกระทำของแต่ละคน อย่างลายพื้นสามนี้บางคนก็แทงลายสวยบางคนก็แทงไม่สวย บางคนก็แทงไปตรง ๆ นี่มันก็ไม่สวย มันต้องให้ตัวป้อม ๆ หน่อยให้ยอดเรียวย ๆ มันถึงจะสวย อย่างเช่น พื้นปลานี่เขาแทงแหลมไปเลยไม่ได้หรอก พอนานไปมันจะเหี่ยว ยอดมันแหลมเกินไป พื้นปลานี่จะต้องแทงให้ยอดป้าน ๆ ไปให้ตรง ๆ พื้นสามนี้ก็เหมือนกัน เขาก็จำผมไปหลายอย่าง แต่ก็ไม่ว่ากันอาชีพเดียวกัน ทำให้มันสวย ทำให้มันดี..."

(หอม วงษ์ทองดี ,สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546; 10 พ.ค. 2546)

3.1.3 เกิดจากความภาคภูมิใจในคุณค่าของศิลปะอันเป็นมรดกของเพชรบุรี

พบว่าครูช่างต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้ของตนอยู่เสมอ ด้วยความรู้สึกรักเต็มใจในการมอบความรู้ให้แก่ผู้สนใจโดยไม่ปิดบังหรือหวงแหนเพื่อต้องการการอนุรักษ์ศิลปะการแทงหยวกให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป ดังคำตอบต่อไปนี้

"...อันนี้มันเป็นความภาคภูมิใจมานานแล้ว อันนี้ไม่ใช่เราไปอวดตัวนะ อันนี้เกิดจากความศรัทธา งานของเราเกิดจากคนอื่นเขาศรัทธา... ความภูมิใจของช่างแทงหยวกเมืองเพชร คือคนที่เขามาหา คนมาติดต่อหาไปทำเป็นการพิสูจน์ฝีมือนะ ทำอะไรแล้วมีคนมาหาอีก จะทำอันนี้ต้องไปหาคนนั้น จะแทงหยวกเฮ้ยไปบ้านพี่สม จะเขียนลายไทยเฮ้ยไปบ้านพี่สม แล้วก็เลยอยากถ่ายทอดให้คนอื่น คือทำให้งานของเราไม่ตาย..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...ภูมิใจ ดีใจในฝีมือของเราที่ทำงานได้อย่างนี้ ปลายปลีมีใจ ดีใจว่าตัวเองทำงานได้สามารถรักษาวิชาช่างของครูไว้ได้ ผลงานที่ผมทำออกมาเนี่ยผมภูมิใจมากกว่าผมทำได้นะ ที่จริงผมไม่น่าจะทำได้..."

(เลี่ยม เครือนาค ,สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ภูมิใจที่ว่าผมได้ไปทำให้สมเด็จพระยาองค์หนึ่ง แล้วก็ไปทำจังหวัดต่าง ๆ มาให้ท่านผู้ใหญ่เขาได้ดูได้เห็น ผมก็ภูมิใจที่ได้ไปแสดงฝีมือ รู้สึกปลื้มใจในศิลปะของเมืองเพชร..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

3.2 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น "การแทงหยวก" ในเพชรบุรี

3.2.1 ความพร้อมแห่งองค์ประกอบของการถ่ายทอดภูมิปัญญาช่างแทงหยวกเมืองเพชร

3.2.1.1 คุณสมบัติแห่งครูช่าง

1) มีความรอบรู้ลึกซึ้งและเชี่ยวชาญในศาสตร์ที่สอน

- รอบรู้ถึงนิสัยใจคอของศิษย์แต่ละคน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ผู้สอนเองก็ต้องรู้ว่าศิษย์ตัวเองมาเรียนกันอยู่บ่อย ๆ พบกันอยู่บ่อย ๆ มันก็ย่อมรู้จักนิสัยกันเองแหละ นาน ๆ เข้าไม่ใช่เดี๋ยวเดียวหรือวันสองวัน มันต้องอยู่กันนาน ๆ พอรู้จักนิสัยใจคอกันแล้ว ก็หาวิธีสอนกันได้ คนที่เป็นแบบนี้ก็ต้องสอนแบบนี้ ไม่ใช่เราสอนแล้ว มันต้องเป็นบรรทัดฐานแบบเราเปี๊ยะ อย่างคนที่อ่อนกว่าเพื่อนเราก็จ้ำจี้หน้อย แต่ถ้าจ้ำจี้มาก ๆ เขาไม่ชอบก็ต้องหยุด ต้องดูว่ามันได้แค่ไหน ก็เอาแค่นั้นไม่ว่ากัน..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545; 2 พ.ค. 2546)

- รู้ถึงความสนใจและความถนัดของศิษย์แต่ละคน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...จักรีเนี่ยมีหัวสร้างสรรค์มากเป็นเด็กอนุบาลที่ใช้โฟมทำเฮลิคอปเตอร์หมุนได้ เอาเชือกแขวนบิน พอเขาอยู่มัธยมนี้ทำมอเตอร์ไซค์คันหนึ่ง คนขอซื้อไปหลายพันบาท เขามีหัวสร้างสรรค์มาก นาฬิกาเรือนหนึ่งมันรื้อทำเครื่องฉายหนัง...พิษณุเนี่ยเขียนลายไทยเก่งแต่ไม่แสดงออก ...เตี้ยก็เหมือนกัน กระดาษที่เขาแจกมานี้ตามมุมกระดาษเขียนลายไทย แต่งรถอย่าง นายเตี้ยนี้มีหัวมาก แต่งรถทั้งคันเลย รถกีฬาซีเกมส์ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงษ์นี่เตี้ยะเลย....ผมจะให้ความสำคัญกับลูกผมเท่ากันหมด คือให้รับผิดชอบในงานของเขา ซึ่งงานแทงหยวกมี 3 ชั้น คนนี้ทำชั้นที่ 1 คนนี้ ทำชั้นที่ 2 คนนี้ทำชั้นที่ 3 ต้องรับผิดชอบนะ ชั้นที่คุณทำคุณต้องรับผิดชอบ เกิดไม่ดีเกิดเสียหายต้องรับผิดชอบ แล้วผมจะคอยแก้ไขให้ได้..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

- ความสามารถในการอธิบาย และการสาริตการทำงานอย่างชำนาญ

"...อย่างคนที่มากันเป็นกลุ่มเนี่ย เราจะคุยก่อน ใครสงสัยเรื่องอะไรถามเรื่องอะไรก็ได้ในหัวข้อเรื่องหยวก สงสัยอะไรถามมา เล่าประวัติเล่าอะไร ๆ แล้วไปดูของจริง... เราต้องสอนอธิบายให้เขาว่าทำไปแล้วคุณค่าของลายที่จะเอาไปแทงหยวกนี้ต้องอยู่ในสมองแล้ว ลายพวกนี้เอาไปใช้กับอะไรได้บ้าง พอเด็กมันรู้ว่าใช้ชิ้นนี้เอาไปทำอะไรได้ก็เกิดคุณค่าขึ้น..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2546)

"...ต้องเขียนให้ดูเลย เขียนยังงี้ ๆ แล้วต้องลบเลย ให้มันเห็นว่าเอาไม่ยากเลย ไม่ใช่ไปบอกกฎเกณฑ์ต้องอย่างงั้นอย่างงี้ ผมสอนลายไทยผมให้เขียนด้วยเมจิกเลย ไม่ต้องลบเขียนให้ดูเลย... แล้วต้องนั่งเขียนให้เขาเห็นเลยว่ามันไม่ยาก นี้อากใหม่ ไม่ยาก หนูเขียนได้ใหม่ เอาไปลองเขียน เด็กเราต้องเขียนให้มันเห็นนะ มันได้ดูเอาไม่ยากเย็นอะไรเลย นี่เป็นวิธีที่ผมใช้ ผมเขียนลายไทยให้เด็กเห็น...ทำตัวอย่างให้ดูอันหนึ่ง บอกวิธีการให้ว่า จะต้องทำอย่างงั้น ๆ เลย มีอุปกรณ์ให้อย่างงั้น ๆ เอ้าลงมือทำ มีแบบให้ ทำให้ดู เป็นตัวอย่าง อย่างนี้ตั้งมีตัวอย่างนี้ ข้างบนข้างล่างอย่างนี้ ถูกต้องอย่างนี้ ทำให้ดู ..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545; 19 เม.ย. 2546)

- มีความสามารถในการเชิงช่างอย่างสูง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ผมรู้สึกที่ผมพอใจ ผมดีใจที่ความรู้ที่ผมได้ร่ำเรียนมา แต่พ่อแต่แม่ให้คนอื่นเขารู้ความดีความงามที่ผมได้เรียนมา ผมก็ได้ทำความรู้ให้คนทั้งประเทศเห็น อย่างนักข่าวเขามาถ่ายทำผมก็ทำให้เขาเห็นจนเสร็จ เราก็ได้ทำให้ท่านผู้หลักผู้ใหญ่หรือวาเด็ก ๆ รุ่นหลังมันได้ดูได้เห็น..."

(หอม วงษ์ทองดี ,สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...งานสมเด็จพระเจ้าเป็นงานที่ภูมิใจมากที่สุดในฐานะที่เราเป็นชาวบ้านนอก ได้เข้าไปถวายงานให้เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินก็ภูมิใจ..."

(เลี่ยม เครืออนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

ทักษะในเชิงช่างอันมีอยู่สูงของครูช่าง เห็นได้จากคำตอบดังนี้

"...หอยกของผมที่แปลกกว่าคนอื่นเขาเนียผมจะมีลายอยู่สองลาย คือ ลายกระจังรวน กับ ลายกระจังปฏิญาณ สองลายไม่เห็นที่ไหนเขาทำ เขาก็บัวคว่ำบัวหงายกัน ใ้ลายที่เราทำ นี่มันเหี่ยวไว แต่มันโชวีฝีมือ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...เพราะว่าเรื่องลายนี้แหละสู้ของเมืองเพชรไม่ได้ ที่อื่นเขาทำมันหยาบ และอีกอย่างเขา ต้องเขียนลายบนกระดาดบาง ๆ ก่อน แล้วก็ชุบน้ำแล้วไปปะกับหอยกกล้วย แล้วเอามีดแทงตาม แต่ว่าผมแทงกันเนีย ผมไม่ต้องใช้ผมแทงสดไปเลย... เคยไปทำงานร่วมกันกับ ช่างกลุ่มอื่นเขาก็ถามว่าลุง ไหนลายไหนลาย ผมไปถึงเขาก็มากันตั้งเยอะนะ ช่างสุพรรณ ก็มา ช่างอยุธยา ก็มา เวลาที่ผมประกบหอยกซ้อนกัน แล้วผมก็แทงเลย เขามาดูบหลังผม ถามว่าลุง ๆ ไหนลาย ผมก็พอจะรู้แล้วผมก็แทงของผมไปเรื่อย แล้วผมก็ตบหัว คือวาลาย มันอยู่ในหัวนี่..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...บางทีเราก็พัฒนาของเราเองอย่างที่ว่า งานนี้แทงลายนี้ ไปงานโน้นไม่เอาแล้ว ไปอีก ลายหนึ่ง เดียวมันจะจืดจำเจไป ผมทำงานสิบงานนี้ลวดลายต่าง ๆ นี่ไม่เหมือนกันหรอก แล้วแต่ผมจะนึกคิดเอาว่าจะเอาลายอะไร ผมทำไม่ซ้ำกันซักงานหนึ่ง แล้วก็ทำให้แปลก ๆ ไป คือทำอย่างนี้บางอย่างนั้นบ้าง..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2546)

2) คุณลักษณะอันเป็นพื้นฐานด้านจิตใจของครูช่าง ประกอบด้วย

- มีคุณลักษณะแห่งการเป็นผู้ให้ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ถ้าใครเห็นใครที่สนใจก็มาถาม เรียกว่าสนใจอยากจะเรียนก็ไปหาที่บ้าน..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ผมไม่หวงนี่ ขอให้ถามมาอย่างเดียว ผมจะบอกเสมอ ถ้าใครสนใจนะ มาที่บ้านผม เวลานั้นเวลานี้มาที่บ้านผมนะ ผมไม่หวง ขอให้ถามมาอย่างเดียว ผมให้เท่าที่ผมรู้นะ ผมไม่เคยปิดบัง..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...ใครจะมาหักกับผมผมก็หักให้ได้นะ อยากจะได้นะ ผมพร้อมจะถ่ายถอดให้..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

- เป็นผู้มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ความกตัญญูรู้คุณนี่แน่นอนเป็นนิสัยของคนไทยมีความกตัญญูรู้คุณกับผู้มีพระคุณ เรียกว่าถ้ามีโอกาสตอบแทนได้ทันทีถ้าไม่มีโอกาสก็ไว้ค่อยตอบแทนกันคราวหลัง..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ผมเนี่ยครูผม ผมจะบอกเลยว่านี่ครูของผม ผมนับถือ ผมนึกของผมอยู่ในใจ เวลาผมเข้าเรียน ผมนึกถึงครูบาอาจารย์ผม เวลาผมสอนศิษย์ผมก็บอกหยิบปากกามา คุณต้องนึกถึง พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครูบาอาจารย์นะ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...คนที่นับถือเป็นครูก็มีหลายคน ปู่แดง โยมผม แล้วหลวงพ่อ แล้วก็ช่างสอย ที่แนะนำ ปล่อยให้ผมให้เขียนเนี่ยนะ ก็ประทับใจครูทุกคน เพราะว่าเขาได้แนะนำให้เราไว้..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

- ความเป็นผู้ถ่อมตนไม่อวดตัว ดังคำตอบต่อไปนี้

"...อันนี้ไม่ใช่เราไปอวดตัวนะ อันนี้เกิดจากความศรัทธา เขาก็ไปยกย่องกัน ไม่ใช่ ว่าเรายกย่องตัวเอง เรื่องเกียรติยศ เกียรติศักดิ์ต่าง ๆ คนอื่นเขามองเห็น เขาทำให้เรา อันนี้คือความภูมิใจของเรา เราไม่จำเป็นต้องตะโกนว่าฉันยังงั้น ฉันยังงี้ เราทำยังงั้นไม่ได้..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

- การเป็นผู้มีความใฝ่เรียนใฝ่รู้ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...มีข้อคิดว่าสถาบันโบราณ ลายโบราณเนี่ยเขามีเยอะ ลายต่าง ๆ นี่เขามีหลายแบบ ที่เขาทำมาเช่นอย่างที่ผมไปวัดโนน วัดนี้ มีลายที่เขาทำก็มีหลายแบบ บางคนก็ทำเป็นลายดอกลายเถา ผมก็ดูเขามา จำเขามา อะไรที่เราพอใจ เราก็เอาไปปฏิบัติ อะไรที่เราไม่พอใจเราก็ปล่อยทิ้ง... สมัยที่มีคนเก่ง ๆ มากก็ไปจำเขามาเหมือนกัน พวกลายพวกอะไรนี้แหละ ไปจำเอามาแล้วก็มาหัดเขียนก่อน แล้วเราก็มานัดแทง แล้วเขียนให้คล้อง..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

"...คือผมไม่ได้เจาะจงนะว่าคนนี่ที่สอนผม ผมดูคนนี่แล้วก็ถาม ถ้าไปยังนั่นทำยังไง เดียวผมไปดูคนนั่นเขา ผมก็ถาม ผมถามทุกคน และที่ทำงานอยู่ แล้วผมจะจับของทุกคนมาเป็นครูผม คนนี่ดีไหม อ่ะเป็นยังไง ผมก็ไปถามคนอื่น คือผมจะเอามาหลาย ๆ อัน แล้วเป็นของผม..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

- เป็นผู้ที่พัฒนาตัวเองอยู่เสมอ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ทุกครั้งที่งานศิลปะเนี่ย ที่ผมทำนะทุกครั้งผมจะพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ จะไม่ซ้ำกันเลยเวลานี้ผมไม่ใช่มีดแลแล้ว ผมเขียนเลย ใช้มีดแลแล้วหยวมันเสียน้ำเลี้ยงจะเหี่ยวไว..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...ผมทำงานศิลปะงานเนี่ยลวดลายต่าง ๆ นี่ไม่เหมือนกันหรอก แล้วแต่ผมจะนึกคิดว่าจะเอาลายอะไร ผมทำไม่เหมือนกันซักงานหนึ่ง แล้วก็ทำให้แปลก ๆ ไป..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...เช่นว่าไอ้งานนี้มันยังงี้มันยังไม่สวยไม่น่าดู พองานหน้าเราก็แก้ของเราใหม่ ทำใหม่ ก็ใช้ตัวเดียวกันนี้แหละ แต่ว่าเราเปลี่ยนแปลงได้ ต้องดูตัวเองพิจารณาตัวเอง..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

3) จิตวิญญาณแห่งความเป็นครู

- สอนศิษย์ด้วยความเมตตาเสมือนลูกตนเอง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...พอเห็นเด็กนี่เราคิดว่าเรามีลูก เราสอนลูก พ่อสอนลูก ให้คิดว่าเด็กพวกนี้คือลูกหลาน เราสอนลูกเรา สอนด้วยความเมตตาสงสาร ถ้าเราคิดว่าเด็กพวกนี้คือลูกเรามันจะไม่เกิดอคติ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...ครูแท้ ๆ จริง ๆ นี่คือพ่อแม่ ครูคนอื่น ๆ ก็ไม่แน่นอน พ่อแม่นี่แน่นอน อะไรต่ออะไรนี่เป็นครูเราตลอดเวลา ถ้าครูคนไหนรับผิดชอบจุกจิกไป จนถึงบ้านนี้ชั้นหนึ่งเลย แล้วผมปฏิบัติอย่างนี้ ผมเป็นครูเขานี่สอนเหมือนกับเป็นพ่อของเด็ก ถ้าคิดว่าตัวเองเป็นพ่อของเด็กด้วยนะนี่ แสดงว่าเรารับผิดชอบแล้ว..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

- การถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบังหรือหวงวิชา ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ผมไม่หวงขอให้ถามมาอย่างเดียว ถ้าเขาแสดงความจำนงต้องการมา ผมให้ เท่าที่ผม
รู้ นะ ผมไม่เคยปิดบัง..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...คนที่อยากเรียนจริง ๆ เราคิดจะให้จริง ๆ สอนจริง ๆ บอกโดยไม่มีการปิดบังนะ ให้เขา
ได้จริง ๆ เลย..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...ใครจะมาหัดกับผมผมก็หัดให้ได้นะ อยากรู้ได้นะ ผมพร้อมจะถ่ายทอดให้... เวลามีคน
มาหามาเรียนก็ปลื้มใจ พอใจ ดีใจที่จะมีคนมาเรียน..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

- เป็นผู้ที่รู้จักให้โดยเลือกที่จะให้แก่คนที่รู้ค่า ดังคำตอบต่อไปนี้

"...พยายามทำตัวเป็นผู้ให้กับคนที่ต้องการไม่ใช่ให้เปราะไปหมด ให้กับคนที่รู้ค่า ดูรู้คนที่
อยากได้กับเรามันมารูปไหน และให้ด้วยการไม่หวังผลตอบแทนด้วยการว่าสิ่งที่เขาได้จาก
เรานี่ให้เอาไปเผยแพร่ไปอนุรักษ์ต่อ อย่างพวกครูมาสัมภาษณ์ผมเนี่ยผมชอบอยากให้เขา
จะได้ไปสอนเด็กไปอนุรักษ์ต่อ ถ้าไม่สอนเด็กนี่ภูมิใจว่าที่เราให้เขาได้เขาได้ไปจริง ๆ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

- คอยชี้แนะสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ศิษย์เสมอ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ครูบาอาจารย์ไม่อยากจะให้ลูกศิษย์เสียคน คอยตักเตือนอยู่เรื่อย แหมครูบาอาจารย์นี่ก็
เป็นพ่อแม่คนที่สอง ให้ความรู้แล้วก็คอยแนะนำว่าตัวลายตัวนี้นะเป็นอย่างไร แบบไหนมัน
ถึงจะสวย แบบไหนมันไม่สวย บอกให้แน่นอน ถ้าอันไหนยังไม่ดีก็ต้องบอกว่ายังไม่ดี ต้อง
แก้ไข..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ผมจะให้เขาทำโดยผมไม่ต้องบอก เขาเห็นทุกวัน ถ้าเขาทำไม่ถูก ผมจะคอยแนะ ส่ง
เสริมที่ทำถูก คอยแนะสิ่งที่ทำไม่ถูก..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

- ให้ความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกันต่อศิษย์ทุกคน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ให้ความเป็นธรรมกับเด็กทุกคนเท่ากันหมดในวิชาที่เราสอนนะ คนไหนไม่เก่ง ให้มันพยายามคลุกคลีกับคนเก่ง คนเก่งก็จะบอกเพื่อน อย่าให้เด็กมันนึกว่ากูเก่ง ครูต้องบอกเขาคนนี้ไปช่วยคนนั้น เขาก็จะรักกัน..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

- มีจิตใจมั่นคงหนักแน่น ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ลูกศิษย์เราเหมือนกัน บางทีมันเกร เราสอนไปเนียมันเกร เราอย่าไปโง่งหัวให้มัน ต้องเอาชนะมันด้วยความหนักแน่น ให้มันเห็นความดีของเรา แต่ไม่ใช่ยอมมันนะ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

3.2.1.2 คุณลักษณะของผู้รับการถ่ายทอด

1) ความพร้อมแห่งวัย พบว่าเรื่องอายุไม่ใช่เงื่อนไขที่ครูช่างใช้พิจารณาเพื่อถ่ายทอดความรู้ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...เรื่องอายุไม่สำคัญ คนที่จะมาให้เราสอนนี้รักศิลปะหรือเปล่า อายุเท่าไรก็ได้..."

(เลี่ยม เกรือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...อายุไม่จำเป็นได้หมดทุกคน..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

สรุปได้ว่าเรื่องอายุของผู้เรียนไม่ใช่ปัจจัยที่ครูช่างใช้เป็นข้อพิจารณาในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการแทงหยวก แต่จะเน้นถึงความสนใจหรือความตั้งใจจริงที่จะมารับการเรียนรู้มากกว่า

2) ลักษณะนิสัยและพื้นฐานด้านจิตใจของผู้รับการถ่ายทอดประกอบด้วย

- มีความสนใจและตั้งใจจริงที่จะเรียน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ต้องสนใจก่อนเป็นอันดับแรก เราจะสอนให้ขอให้มีใจรักอย่างเดียว..."

(เลี่ยม เกรือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...อะไรก็แล้วแต่ มันหนีดีมานต์ไม่พ้นหรอก มีดีมานต์ ถ้าเขามาถามแสดงว่าเขาสนใจ ถ้าสนใจผมจะสอนละ แล้วมันอยู่ที่เราตั้งใจ จะไปหาเขา พร้อมไหมที่จะเรียน ถ้าเขาเห็นว่าเราตั้งใจไปพร้อมที่จะรับจากเขา เขาก็ให้ เด็กที่ตั้งใจนี้สอนไม่ยากหรอก แหมเขียนให้มันดู แล้วมันเขียนได้ มันดีใจกันใหญ่เลย..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...ต้องมีจิตใจอยากเรียน บางทีไปเห็นคนอื่นมากก็ล้าจ๋า..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

- มีความอดทน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...งานแบบนี้เด็กหนุ่ม ๆ โดยมากเขาจะไม่เอา มันจุกจิกบางทีก็ต้องอดหลับอดนอน ทำแล้วต้องอดหลับอดนอน จะต้องมีอดทนไม่อดทนก็อยู่ไม่ได้ งานเขาไม่เสร็จ ต้องมีความขยัน และต้องมีอดทน ต้องมีความพากเพียร เพราะมันเป็นงานที่ยาก และเป็นงานจุกจิก และเป็นงานที่ต้องทรมานตัวด้วยนะ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

"...แหมงานหยวกนี้มันทรมานเหลือเกิน หากคนจริงใจคนที่รักจริง ๆ คนที่อยากเรียนจริง ๆ เราก็คิดจะให้จริง ๆ นะ..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

- มีอารมณ์เย็นและรักในศิลปะ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...อยากสอนคนที่มีอารมณ์เย็นบางคนไม่รู้ว่าคนที่มาเรียนศิลปะนี้ต้องมีอารมณ์ศิลป์ บางคนไม่รู้ว่าอารมณ์ศิลป์มันเป็นยังไงผมก็ต้องบอกว่ามันไปทะเลกับใครแล้ว มานั่งแหงนหยวกแล้วมันหายใจดั้นนั่นแหละ คืออารมณ์ศิลป์ อารมณ์ศิลป์นี่ไปทะเลาะ ไปเครียดที่ไหนมา ต้องมาสร้างศิลปะให้เกิดขึ้น แล้วใจมันค่อยสงบ ค่อยดีขึ้นนี่แหละที่เขาเรียกว่าอารมณ์ศิลป์..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...ต้องดูที่อารมณ์เป็นคนรักในการศิลปะอย่างหนึ่ง แล้วต้องใจเย็น ต้องใจชื้น ใจเย็น ถึงจะทำงานได้ คือว่างานศิลปะนี้เป็นงานละเอียด มันต้องใจเย็นนะ ทำใจขึ้นต้องระมัดระวังมือของเราอย่าง ตาของเราอย่าง ต้องมีลักษณะว่าชอบลายไทย หรือว่าชอบภาพ คือว่าไปเห็นที่ไหนมา เขาก็จะเขียนอยู่เรื่อย ๆ แล้วก็ต้องมีใจรักสิ่งนี้ถึงจะทำได้..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

- มีสมาธิ จิตใจสงบ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...คืองานศิลปะนี่เป็นงานละเอียดอ่อน มันต้องใจเย็น ใจเย็น ต้องระมัดระวังมือของเรา
ตาของเรา บางคนพอทำงานแบบนี้ใจร้อน ทำไม่ได้หรอก จิตใจต้องสงบ และต้องเป็น
สมาธิด้วย เพราะว่าฟุ้งซ่าน หรือว่าใจหลุดหลุดก็ทำไม่ได้ ทำลวดลายไม่ได้แน่ ถ้าวันไหนที่
อารมณ์ไม่ดีก็ทำได้ แต่มันจะทำสวยงามไม่ได้ เพียงแต่ทำให้เสร็จไปยั้งนั้น มันต้องทำให้
ใจเป็นสมาธิ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

3) พื้นฐานและประสบการณ์ทางศิลปะ พบว่าผู้ที่มาเรียนรู้ฝึกหัดแทงหยวกไม่จำเป็นต้อง
มีพื้นฐานทางศิลปะหรือเคยเขียนลายไทยมาก่อนก็สามารถฝึกหัดแทงหยวกได้ ครูช่างไม่เน้นรับศิษย์โดย
พิจารณาที่การมีพื้นฐานทางศิลปะหรือเคยหัดเขียนลายไทยมาก่อน แต่จะเน้นที่ความสนใจ และความ
ตั้งใจแน่วแน่ต่อสิ่งที่จะเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ก็ต้องมีหัวใจทางศิลปะคือคนมันชอบมันรัก ชอบงานอย่างนี้ เรียกว่ามีหัวใจ ไม่เคยเรียน
ศิลปะมาก่อนเราก็สอนศิลปะให้ ขอให้ใจมันรักอย่างเดียว มาเอาความรู้หรือว่าสงสัยอะไร
ก็มาถามได้..."

(เลี่ยม เครือขนาด, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...ถ้าไม่เคยเขียนลายไทยมาก่อนเลยก็ฝึกให้ได้ แต่ว่าให้เขามีใจชอบ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

"...ไม่จำเป็นต้องเกิดที่หลังอย่างที่แรกไม่รู้ว่าเป็นยังไง ไม่คิดเลยว่าตั้งแต่เกิดมาจะเขียน
ลายไทยได้ พอเขียนได้แล้วชอบ ทีนี้เรารู้แล้วว่านี่ ไม่มีพื้นฐานมาก็ยังเรียนได้เลย..."

(ประสม สุขสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

3) มีสำนึกแห่งความเป็นศิษย์ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...เราเป็นศิษย์ที่ดี คือทำงานให้ได้ดีเหมือนกับครูสอนมา....ครูจะเข้มงวดกวดขันอะไร
ตอนเป็นเด็ก ๆ บางทีตอนเป็นเด็ก ๆ เราก็ไม่ชอบเหมือนกันมันจำเป็นจะต้องเรียน ผมจะ
ทำอะไร ผมจะนึกถึงครูบาอาจารย์ ใ้เรื่องความกตัญญูตเวทีนี้มันมีอยู่ไม่เสื่อม นึกถึง
อยู่เรื่อยไ้ที่เราทำอะไรได้ หรือเราเป็นตัวขึ้นมาอะไรเนี่ย นึกถึงผู้มีพระคุณ..."

(เลี่ยม เครือขนาด, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...วิธีการที่เราอยากจะเรียน เราก็สืบ พระวัดไหนบ้างเก่ง นับถือด้วยว่าท่านเก่ง ผากตัว เป็นศิษย์เลย ว่าผมจะมาเรียนด้วยครับ บอกผมได้ให้ผมทำอะไร ผมทำให้ ผมทำแล้วก็ดี ผมก็แล้วกัน ไปคลุกคลีกับท่านเลย ท่านทำงานให้ดูเราก็จำจำ ทีนี้ฝังใจเหลือเกิน ก็ลอง ทำทำ แล้วไม่ดีก็ไปถามแก ตรงนี้ไม่เข้าใจ ทำยังไงครับคือ เรียนแบบต้องถาม ไม่ใช่เรียน แบบให้มาให้ สนใจอะไร ก็ถามมันแน่นไ้เด็กที่ถามเราเนียพอดตอบไปมันจะแน่น เวลา สอนอย่างเดียว ป้อน ๆ อย่างเดียวมันไม่ค่อยจะจำความตั้งใจมีน้อย ถ้าคนไหนมันติด ตามเรา นั่นแหละลูกศิษย์ อย่างสอนศิลปะเนียเอามาแล้วไ้นี้ถูกไหมครับ อันนั้นถูกไหม ครับ ทำมาให้ดู อันนี้มันเอากับเราแน่ สอนมันเลย..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

3.2.2 การถ่ายทอดการแทงหยวก

3.2.2.1 วัตถุประสงค์การถ่ายทอด

พบว่า การถ่ายทอดความรู้ของครูช่างมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1) ด้านความรู้ความเข้าใจ

- ความรู้ความเข้าใจเรื่องลักษณะและคุณสมบัติของต้นกล้วย

เลือกใช้ต้นกล้วยตานีในการแทงหยวก ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ที่ต้องใช้กล้วยตานีเพราะกล้วยอย่างอื่นมันทำไม่เหมือนกล้วยตานี มันไม่สวยเท่า มัน ไม่ดี มันไม่เรียบริ้วเท่า กล้วยอื่นเขามีดแทงตัดพับมันไม่ขาด มันเป็นสาย กล้วยตานีตัด ชับไปเลยมันขาดเลย..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ 19 เม.ย. 2546)

การเลือกต้นกล้วยที่ยังไม่ออกเครือหรือกล้วยสาว ๆ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ต้องเลือกกล้วยสาว ๆ ที่ยังไม่ออกเครือ คือใกล้จะออกเครือแหละถึงจะดี กล้วยที่ออก เครือแล้วใช้ไม่ได้ กาบมันจะแข็งพอแทงมันจะแตก จะหักหมด แทงก็แทงยากมันแข็ง..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

"...กล้วยตานีต้องเป็นแบบที่ยังไม่ออกเครือ ออกเครือแล้วมันกรอบ แล้วเอามาแทงลาย ไทย ลายไทยมันมีแ่งเล็กแ่งน้อย ถ้าไปเอากล้วยกรอบ ๆ มามันก็หักหมดความสวย งาม..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

การรู้จักเลือกต้นกล้วยที่อยู่กลางกอ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ต้นกล้วยต้องตรง ถ้าต้นกล้วยที่อยู่ข้างนอกต้นจะคดหมด ถ้าอยู่ข้างในกอเขาจะตรง ถ้าต้นที่อยู่ข้างนอกกอเราจะมองตรง แต่ว่าพอตัดมาแล้วนี่กาบจะคดหมด ต้องเลือกต้นกลาง ๆ กอ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

"...ต้องเลือกต้นกลางกอสิ เพราะต้นมันตรง กอหนึ่งก็ตัดได้แค่สองต้นสามต้น แล้วแต่กอเล็กกอใหญ่ คือไอ้ต้นริมกอมันออกมาต้นมันโค้ง มันไม่ตรง หยวกนี้เราต้องการให้มันตรง..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...เลือกกล้วยที่อยู่กลางกอ เพราะมันตรง ถ้าต้นไม่ตรงพอลอกกาบมันก็คดก็แงง ๆ ต้องหาที่ตรงที่สุด..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ 19 เม.ย. 2545)

การรู้จักเลือกต้นกล้วยที่มีขนาดพอดีไม่เล็กหรือไม่ใหญ่ มีเหตุผลดังต่อไปนี้

"...ควรเลือกกล้วยที่ต้นไม่เรียว ไม่ใช่โคนใหญ่ปลายเล็ก..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ 19 เม.ย. 2545)

"...และต้องเลือกต้นที่พอเหมาะพอดี ที่ว่าอย่าให้กาบมันเล็ก ก็ใช้ได้แหละ ต้องให้กาบมันใหญ่คือ จะแทงลายสวย ถ้าเราเอากาบเล็กนี้มาประกอบมันจะประกอบยาก แล้วเวลาทำลายก็ไม่สวย..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

- ความรู้ความเข้าใจในการเลือกใช้มีดแทงหยวกให้เหมาะสมกับลายแต่ละแบบ

"...ต้องมีมีดประจำตัว ผมใช้กันสองคนนี่ห้าเล่มได้เปลี่ยนกัน เช่นว่าแทงกระจังต้องเอาเล่มหนึ่ง แทงลายก็ต้องเอาเล่มหนึ่ง แต่ละลายใช้มีดไม่เหมือนกัน คือว่าลายเถาต้องเอา มีดใบเล็ก แต่ว่าลายกระจังต้องให้ใบใหญ่หน่อย..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ย. 2546)

- มีความรู้ความเข้าใจลายไทย

พบว่าลายไทยเป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้รับการถ่ายทอดจะต้องเรียนและฝึกเขียนให้เข้าใจและจดจำได้จนขึ้นใจก่อนที่จะหัดแทงหยวก ดังคำตอบต่อไปนี้

"...แน่นอนต้องมีความรู้เรื่องลายไทย มันจำเป็นเพราะลายมันจะต้องอยู่ในหัว เพราะเวลาแทงหยวกวิธีการแทงหยวกไม่มีการร่างลาย มันต้องมีลายอยู่ในสมอง..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...เรื่องลายไทยต้องเข้าใจอย่างดีเลย ถ้าเรียนกับผมนะ เพราะว่าจะต้องไปทำฟรีแฮนด์ เวลาแทงจริง ๆ ไม่มีลายคุณนะ เขามีตไปแทงออกเป็นลายเลย เพราะฉะนั้นลายต้องอยู่ในสมอง ต้องเขียนลายให้อยู่ในสมองเลย หลังตามองเห็นลายแทงหยวกเลย..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 พ.ย. 2545)

"...คือว่าเราเขียนลายไทยให้ได้ก่อนเขียน แล้วต้องให้สามารถฉลุหยวกออกได้นะ แล้วมันจะเป็นลายเป็นเถา เป็นใบอะไร เป็นกระหนก เราต้องรู้เราด้วย ต้องหัดเขียนลายก่อน เวลาไม่สวยเราก็ลบได้ แต่เวลาแทงนี้ไม่ได้แล้วนะ เวลาแทงนี้ตาต้องให้ถึงแล้ว ตาต้องมองให้อ่อนให้อะไร เสมอกัน เพราะมันลบไม่ได้..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

- ความรู้ความเข้าใจถึงวิธีการจับมีด ซึ่งมีเหตุผลดังคำตอบต่อไปนี้

"...ต้องรู้วิธีการจับมีดที่ถูกต้องว่าควรจับอย่างไร เพราะจับมีดถูกวิธีแล้วมันทำงานถนัดมือ คือทำงานได้สะดวก ต้องรู้ว่าการจับมีดต้องจับให้ด้ามมีดมันอยู่ในอุ้งมือ เพราะการแทงหยวกแทงลายนี้ต้องหมุนมีดรอบตัว ถ้าจับข้าง ๆ แบบจับปากกามันหมุนรอบไม่ได้ มันได้ซีกเดียว และต้องรู้ด้วยว่าการตั้งมีดก็ควรตั้งให้ตรง ถ้าตั้งเฉียงหยวกที่เราแทงไปมันก็ออกมาเป็นปากฉลาม..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...ต้องรู้ จับไม่ถูกวิธีมันก็ผ่านละสิ หน้ามันก็ผ่าน มันมีความหนานี้ ถ้าความหนามันหน้าเป็นยังงั้นมันก็ใช้ไม่ได้ ต้องให้หน้ามันตรง..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 พ.ย. 2545)

- ความรู้ความเข้าใจในวิธีการเดินมีด มีเหตุผลดังคำตอบต่อไปนี้

"...ตั้งแต่การจับมีดเลยอย่างไรถูกต้อง อย่างไรไม่ถูกต้อง จับแบบไหนอะไรแบบไหน แล้วก็แทง แล้วเราก็ต้องสอนว่าทำใจนะว่ามีดอันนี้เหมือนดินสอ ดินสอที่เธอเขียนลายไทยนี่นะมีดกับดินสอคืออันเดียวกัน แต่ว่าต้องทำใจอีกอย่างว่ามีดนี้ไม่ใช่แทงลงไปแล้วเจียนหยวกนะ ต้องทำลักษณะแบบเลื้อยชักขึ้นชักลง แล้วก็บังคับมีดว่าจะให้มันเดินไปรูปไหนตามลายก็เท่านั้นแหละ คนพอมันชินกับมีดคิดว่ามีดคือดินสอ ดินสอก็คือมีด คืออันเดียวกันนี่ก็ใช้ได้..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 2 พ.ค. 2546)

ลวดลายที่ใช้สำหรับแทงหยวกที่ผู้เรียนควรรู้ และเข้าใจ มีดังนี้

"...เริ่มจากลายพินหนึ่ง โฉยเยอะ ลายไทย ลายบัวอะไรเยอะ ต้องเขียนลายไทยให้เป็นเสียก่อน เอาตำราลายไทยนี้เอาไปทำเป็นหยวกได้ตามลักษณะต่าง ๆ ลายนี้คุณจะใช้ชั้นไหน มีชั้นนี้ต้องใช้ลายย้งจิ้ง ชั้นนั้นต้องใช้ลายย้งจั้น ลายนี้ใช้บัวไหม ลายนี้ใช้หน้ากระดานแบบอะไร ลายนี้ใช้บัวก็ชั้น มันมีแบบฉบับ แต่ว่ามันไม่ใช่แบบฉบับ เป็นกฎ ไม่ใช่เป็นกฎระเบียบนะเราจะพลิกแพลงไม่มีใครว่าหรอก แต่ว่าเรารักษารูปของเดิมเราควรทำ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ 9 พ.ย. 2545)

"...คือว่าเราเขียนลายไทยได้ก่อน เขียนแล้วต้องให้สามารถฉลุหยวกออกได้นะ แล้วมันจะเป็นลายเป็นตาเป็นใบอะไร เป็นกระหนกเราต้องรู้เราด้วย..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 3 พ.ค. 2546)

- ความรู้และเข้าใจในการประกอบหยวก มีเหตุผลดังคำตอบต่อไปนี้

"...การประกอบหยวกต้องรู้ว่าเอาอะไรไปประกอบกับลายอะไร เพราะหยวกมันมี 3 ชั้น ชั้น 1 ชั้น 2 ชั้น 3 และก็เส้า ถ้าไม่มีความรู้เรื่องนี้แล้วจะไปประกอบกันยังไง เพราะอย่างลายพินหนึ่ง พินสาม พินห้า นี่จะต้องเอาไว้ด้านข้างทั้งสองด้าน แล้วเอากระหนกหรือเครือเถาที่เรียกว่าลายหน้ากระดานนี้ใส่ไว้ตรงกลาง แล้วค่อยใช้ตอกเย็บให้เข้ากันก็ได้แล้วหนึ่งชุด หรือเส้านี่ก็ไปอีกแบบหนึ่งคือ จะใช้ลายแข่งสิงห์ไว้ด้านข้าง แล้วเอาลายเครือเถาหรือลายหน้ากระดานแบบอื่น ๆ ใส่ตรงกลาง แล้วค่อยเย็บ ยังเสี้ยนมันต้องรู้ ไม่งั้นทำงานไม่ได้..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 2 พ.ค. 2546)

- ความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรม มีเหตุผลดังคำตอบต่อไปนี้

"...ต้องรู้ เพราะเราต้องนึกถึงครูบาอาจารย์ กตัญญูทเวทิกุณ นี่สำคัญคือ การเคารพนับถือก็จำเป็นต้องรู้ เช่นว่าเราสอนให้เขาไป ให้เขาเวลาจะทำงานเขาต้องนึกถึงครูบาอาจารย์ รู้จักไหว้ครู คนที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาการอันนี้ให้เขาก็จะได้นึกถึง..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...พิธีไหว้ครูมันทำให้จิตใจเรามั่นคง คือทำอะไรจะนึกถึงครูบาอาจารย์ แล้วทำให้ทุกคนที่มาทำงานร่วมกันว่าใจเรามั่นคง การบูชาครู เป็นพิธีกรรมที่จัดเพื่อว่าก่อนทำหอยกทุกครั้งเราจะได้ระลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้.....พิธีครอบครูก็อีกอย่างนะ เป็นพิธีที่แสดงการยอมรับและประกาศว่าศิษย์ได้เรียนจบแล้ว เป็นการยอมรับกันในหมู่ช่างว่าสำเร็จแล้ว..."

(ประสม สุธุทธิ, สัมภาษณ์ 19 เม.ย. 2546)

2 ด้านทักษะความสามารถในเชิงช่างที่ผู้รับการถ่ายทอดควรมี

- สามารถเลือกต้นกล้วยที่ใช้ในการแทงหอยกได้ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...คำว่าแทงหอยกนี้ง่าย ๆ แต่คำว่าไปหาอุปกรณ์แทงหอยกนี้มันยาก ตั้งแต่ต้นกล้วยเพราะฉะนั้นคนที่จะมาทำเรื่องหอยกนี้ควรจะไปดูตั้งแต่ต้นกล้วย ไปตัดยังไง มันลอกกาบอย่างไร นี่เวลานี้ต้องหัดเลือกกล้วยเองนะ หัดลอกกาบเองนะ มันจะได้รู้ ถ้าจะมาเรียนกันจริง ๆ มันจะต้องอยู่กับเราโดยตลอด ต้องเห็นเลย นี่ต้นกล้วยไปเลือกเอาต้นกล้วยให้เลือกเอาต้นไหนให้รู้จักเลือกเลยนะ..."

(ประสม สุธุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...ต้องดูต้นกล้วยเป็น เพราะงานจะได้ดี วัสดุที่เราเอามาใช้ดี งานเรามันก็ทำง่ายขึ้น และงานจะดีคือ ต้องเป็นกล้วยตานีที่ยังไม่ออกเครือ เพราะถ้าออกเครือแล้วมันจะแก่มันกรอบเอามาแทงลายไทยแล้วมันจะหักหมด เพราะมันมีแฉ่งเล็กแฉ่งน้อยไปตามลายที่เราแทง และก็ต้องเอาต้นที่อยู่กลางกอ เพราะต้นมันตรง ทำให้กาบตรงไม่โค้งไม่งอ..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

- ความสามารถในการเขียนลายไทย

"...ต้องเขียนลายไทยให้เป็นเสียก่อน คุณเอาลายไทยในตำรานี้เอาไปทำเป็นหยวกได้ ตามลักษณะต่าง ๆ ของลายว่าจะใช้เป็นชั้นไหน เมื่อเขียนลายไทยจนลายมันอยู่ในสมอง แล้วมันก็จะรู้กันแล้วว่าลายนี้แทงยังไงโดยไม่ต้องบอกแล้ว อย่างลายไทยนี้ความพลีมัน อยู่ที่ยอด ดูแล้วมันพลีมันอ่อน ไม่จำเป็นจะต้องให้เส้นแหลม เส้นทุก็ได้ แต่ให้ดูแล้วมัน อ่อน แล้วความอวบความผอมนี้มันอยู่ที่ลาย ลายอย่างพวกหางไหลนี้มันจะต้องผอม อย่างพวกกระหนกนี้ต้องอวบ ๆ หน่อย ให้มันแข็งแรงหน่อย..."

(ประสม สุตสุทธิ, สัมภาษณ์ 19 เม.ย. 2545)

"...คืองานแทงหยวกนี้มันไม่มีการเขียนการวางลาย เพราะฉะนั้นแทงไปแล้วถ้าผิดแก้ไข ไม่ได้ ต้องสอนให้เขียนลายเป็นทุกลาย ต้องเขียนได้คล่องเลย แม้แต่ลายกระจังพันสาม พันห้า อะไรพวกนี้ก็ต้องเขียนให้ได้ก่อน ให้รู้แบบอย่างมันว่าเป็นอย่างไร ลายไทยเพชรบุรี นะเขาคิดออกมาจากธรรมชาติ ไม้เถาไม้ที่มันเกี่ยวพันต้นไม้นะ มันจะอวบหรือผอมเพียว หรือให้มันอวบดี ลายเมืองเพชรนี้ต้องอวบ นี้แหละคือ เอกลักษณะ ไม่งั้นเราจะไม่รู้ว่าเป็น ไหนของใคร..."

(เลี่ยม เครืออนาคต, สัมภาษณ์ 2 พ.ค. 2546)

"...ต้องเขียนลายให้ได้ก่อนเวลาไม่สวยเราก็ลบได้ แต่เวลาแทงนี้ไม่ได้แล้วนะ เวลาแทงนี้ ตาต้องให้ถึงแล้ว คือว่าเราเขียนลายไทยได้เสียก่อน เขียนแล้วต้องให้สามารถฉลุหยวก ออกได้นะ ก่อนที่จะมาแทงนี้ต้องเขียนให้แม่นยำเสียก่อนว่าไฉนจะไปอย่างโน้น ถึงจะมา แทงได้ เพื่อให้เรามองเห็นก่อนว่าไฉตรงนั้นเป็นเถา ไฉตรงนั้นเป็นใบ ตรงนั้นเป็น กระหนก..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 10 พ.ค. 2546)

- ความสามารถในการจับมีดอย่างถูกวิธี

"...การจับมีดต้องจับให้ถูกต้อง คำว่าถูกต้องคือจับแบบนี้แหละ ทำงานสะดวก คือจับ ให้ด้ามมีดมันอยู่ในอุ้งมือ เพราะการแทงหยวกแทงลายนี้ต้องหมุนมีดรอบตัว ถ้าจับข้าง ๆ แบบจับปากกามันหมุนรอบไม่ได้ มันได้ซีกเดียว..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...มิดนั้นจะต้องอยู่ในอุ้งมือ นิ้วชี้ต้องบังคับมิดจะเอาอ่อนแค่ไหนจะต้องบังคับให้ได้ ถ้าไม่ได้อยู่ในอุ้งมือเดี๋ยวมันจะเบี่ยงไปทางนู่น เบี่ยงไปทางนี้ได้ให้อยู่ในอุ้งมือ แล้วอย่างลายนี้การแทงต้องซ้อนกันสองกาบ บางลายก็สามกาบซ้อนกัน ถ้าแทงบังคับมิดไม่ตรง กาบล่างมันก็เฉ ก็ไม่เป็นลาย..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 19 ต.ค. 2546)

"...อย่างมิดเนี่ย เราบอกให้เขาจับอย่างนี้แล้วนะ เขาอาจจะไม่ถนัด เขาอาจจะถนัดจับยังไถเขา แต่ต้องให้มิดตั้งยังงี้ เขาอาจจะจับยังไถก็ได้ แต่ตั้งให้ได้มิดยังงี้ ถ้าจับยังงี้แล้วมันแทงยังงี้ได้สบาย..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ 9 พ.ย. 2545)

- ความสามารถในการแทงลวดลาย

พบว่าผู้เรียนต้องหัดแทงลายกระจังฟันหนึ่ง ซึ่งเป็น "ลายครุ" คือ เมื่อสามารถแทงลายฟันหนึ่งได้คล่องแล้ว จึงหัดแทง ลายฟันสาม ฟันห้า ไปจนถึงลายกระหนก หรือลายเครือเถาในลำดับต่อไป ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ลายที่ต้องแทงให้ได้ก็มี ลายกระจังนะเป็นพื้นฐานแล้ว ลายประกอบกระจังก็มีลายเถา ลายเปลว ลายใบเทศ แล้วก็ลายผักกูด ก็ลายไทยนี้แหละ แต่ว่าไม่ใช่ลายละเอียดแบบลายที่ใช้เขียน โดยมากเป็นลายชั้นเดียว..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...ลายที่ต้องแทงก็ลายกระจังฟันหนึ่ง ฟันสาม ฟันห้า ลายบัว พวกนี้ต้องแทงเป็นก่อน แล้วให้พวกเครือเถากระหนกก็ค่อยสอนทีหลัง ลายแรกก็หัดแทงฟันหนึ่งก่อน ก็แทงจนกว่าจะได้ดีแหละ แล้วก็กลีบบัว ฟันสาม ฟันห้า แล้วก็กระจังใบเทศ แล้วก็กระจังรวน จากกระจังรวนแล้วก็ลายหน้ากระดาน ก็มีบัวรักร้อย กาบเกลียว ลูกพิก้ามปู แล้วก็ เป็นพวกเครือเถา ลายหน้ากระดานนี้เยอะมีหลายแบบ แล้วแต่จะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แล้ว แต่จะเอาลายไทยมาแทง แล้วทีนี้เขาจะแทงลายอะไร ลายที่มันยากก็ไปหาความชำนาญเขา อยากเก่งก็ไปค้นคว้าเอา..."

(เลี่ยม เครือภาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

- ความสามารถในการประกอบหยวก ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ต้องประกอบหยวกเป็นไม้จันทน์ทำงานไม่ได้ ชั้นนี้ต้องใช้ลายยั้งจั้ง ชั้นนั้นต้องใช้ลายยั้งจั้ง ลายนี้ใช้บัวไหม ลายนี้ใช้หน้ากระดานแบบอะไร มันก็มีแบบฉบับ แต่ว่ามันไม่ใช่เป็นกฎระเบียบนะ เราอาจจะพลิกแพลงไม่มีใครว่าหรวก แต่ว่าถ้าเรารักษาของเดิมเราควรทำ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ 19 เม.ย. 2546)

3) ด้านเจตคติที่ควรมีต่อศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี

3.1) การเห็นคุณค่าของการหาวิชาความรู้ใส่ตัว

พบว่าการเป็นผู้ที่มีความสนใจในการศึกษา และใฝ่หาวิชาความรู้ไว้ประดับตน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นสมบัติอยู่ในตัวตลอดไป สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ต่อไปในอนาคต ตามคำโบราณที่ว่า "เรียนรู้เอาไว้ไม่เสียหลาย" "ความรู้ไม่ต้องแบกต้องหาม"

"...ผมก็เคยบอกเขาว่าตอนแรกผมก็ให้เขาหัดเขียนลายไทยไปก่อน บอกเขาว่าคิดถึงว่าเราไม่ได้งานอะไรก็มีลายนี้ไปทำงานได้ อย่างลายหน้าบ้านอะไรนี้เราก็ทำได้แล้ว เรียนจบแล้วเราก็ไปทำงานนั้นได้ ถ้าเราไปสอบราชการไม่ได้ เราก็ไปทำหน้าบ้านทำอะไร บ้านประตู หน้าต่างอะไรยั้งจั้ง ก็หากินของเราได้ เป็นวิชาชีพติดตัวเราไป..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 10 พ.ค. 2546)

3.2) ความรู้สึกเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในศิลปะของบรรพชน

"...ใจจริงก็อยากให้เราารู้สึกภูมิใจที่ได้มาเรียน คนที่เรียนได้สำเร็จมันก็ภูมิใจ มันก็เกิดขึ้นกับตัวเขาเอง มันอยู่ที่การซึมซาบความรักงานของคนที่มีอยู่ในสมองอยู่แล้ว คนเราพอได้ทำในสิ่งที่เรารักเราชอบมันก็มีความสุข ความสุขมันก็เกิดขึ้น หรืออย่างไรทะเลาะกับใคร มาทำงานศิลปะใจมันก็เย็นลง มีสมาธิ อันนี้มันจะค่อย ๆ เกิดขึ้นกับเขาเอง..."

(เลี่ยม เกรือนาค, สัมภาษณ์ ,21 ธ.ค. 2545)

"...ลูกชายนี้ก็ให้เขารักชอบสิ่งนี้เรื่อยไป ให้เขารักงานก่อน ให้เขารักความดีความชอบของสิ่งนี้ก่อน แล้วเขาจะเลือกเอาเอง พอเขารักแล้วเขาจะทำได้แคไหนเขาก็ทำของเขาได้..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ ,10 พ.ค. 2546)

"...เราต้องอธิบายให้เขารู้ว่าทำไปแล้วนะ การแทงหยวกมันมีคุณค่าของลาย ลายที่จะเอาไปแทงหยวกนี่เอาไปใช้กับวิชาต่าง ๆ ได้ ต้องให้รู้ว่าคุณค่าของลายต่าง ๆ เหล่านี้เอาไปใช้อะไรได้บ้าง พอเด็กมันรู้จักว่าใช้ชิ้นนี้เอาไปทำอะไรได้ก็มีคุณค่าขึ้น..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

3.3) ความรู้สึกเห็นคุณค่าของการสืบทอดศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี

"...ให้เขาหาลูกศิษย์เขาบ้างเมื่อหมดบุญพ่อแล้วนะก็ให้เขาหาลูกศิษย์สัก 2 คน แล้วก็ช่วยกันถึงจะทำได้ ถ้าคนเดียวนี้ทำไม่ได้..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 19 ต.ค. 2546)

"...ต้องการว่าสิ่งที่เขาได้จากเราไปนี้ให้เขาไปเผยแพร่ไปอนุรักษ์ต่อ แล้วไปสอนเด็กที่ภูมิใจว่าที่เราให้เขาไปนี้เขาได้จริง ๆ คือต้องไปสอนคนได้ ต้องไปถ่ายทอดให้คนอื่นต่อไปได้ เราเรียกว่าสืบสาน เกิดการถ่ายทอดไม่รู้จบ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ 19 เม.ย. 2546)

"...ใช่ ๆ เรียกว่าพอเขาทำได้นี้ โอ้โหถ้าไม่ตายเสียนี้ะอยู่ได้อีกนาน เพราะเรามันก็อยู่ได้อีกไม่นานแล้ว..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์ 2 พ.ค. 2546)

3.2.2.2 วิธีการถ่ายทอดของครูช่างแทงหยวกเมืองเพชร

1) วิธีการให้ความรู้ของครูช่าง

- การให้ความรู้เรื่องลายไทย

พบว่าครูช่างมีวิธีการสอนเรื่องลายไทยโดยการเขียนลายให้ผู้เรียนดู ซึ่งเป็นการสาธิตให้ผู้เรียนได้เห็นถึงลำดับขั้นตอน วิธีการเขียนลายไทยชนิดต่าง ๆ พร้อมกับอธิบายถึงลักษณะของลาย หลักเกณฑ์และเทคนิควิธีการเขียนลายตามแบบแผนของสกุลช่างเพชรบุรี แล้วจึงให้ผู้เรียนทดลองเขียนตามแบบ ซึ่งครูช่างจะคอยดูแล้วแนะนำไปด้วยในเวลาเดียวกัน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ต้องอธิบายให้เขาก่อนเรื่องลายไทย คนที่จะแทงมันต้องมีลายไทยอยู่ในหัวแล้ว วิธีการสอนลายไทยนี้แน่นอนเลย เราต้องเขียนให้เขาดู ก่อนอื่นต้องให้เขาเขียนเส้นโค้งก่อนให้โค้งอย่างนิ่มนวลเลย เพราะลายไทยนี้จะไม่มีการเขียนเส้นตรงเลยเป็นเส้นโค้งทั้งหมด พอเขียนเส้นโค้งได้นี้ก็ให้เขาเขียนกลีบบัว หรือดอกเบ็ญ เพราะลายไทยนี้กระจ่างตาอ้อยนี้มันต้อง

ออกมาจากดอกบัว ให้เขาเขียนเขาเอง แล้วเราก็คอยแนะนำว่าอย่างนั้นดี ไม่มีก็คอยแนะนำไป..." (เลียม เครือนาค ,สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...การสอนไม่ต้องใช้หลักเกณฑ์ ถ้าใช้หลักเกณฑ์มันยาก ตามสะดวกคุณอยากเขียนอะไรเขียนไป แล้วให้เขาเรียกว่าอะไรเนียแหละ สอนให้เด็กรู้ว่าเนียเขาเรียกว่าอะไรอย่างนี้เขาเรียกกระจงตาอ้อยนะเขียนไปมันจะเขียนตรงไหนก่อนก็ได้ ที่นี้พอเด็กรู้แล้วอ้อนี่เขาเรียกกระจงตาอ้อย นี่คือรักร้อย นี่กระหนกหางหงษ์ นั่งเขียนให้เขาเห็นเลยว่ามันไม่ยาก ผมเขียนแบบให้เขาดู ผมเขียนทางซ้ายให้เขาเขียนทางขวา แล้วให้เขาเขียนใหม่ทั้งวัน แล้วเอามาให้ผมดู นี่ตรงนี้เขียนเป็นยังไง ตัวนี้ยังไม่ถูกนะ..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...ก็เขียนแบบให้เขาดู เช่นวันนี้จะหัดให้เขียนลายอะไรก็เขียนให้เขาดู แล้วก็ให้เขาทำให้ได้ ที่แรกก็สอนให้เขาเขียนลายกระจงตาอ้อยก่อน แล้วก็ให้เขียนลายบัว พอออกจากบัวก็ให้หัดเดินเถา คือให้เขียนตาอ้อย แล้วก็หัดเขียนกระหนก แล้วก็หัดเขียนตัวเถา พอเขียนได้หมดทุกตัว แล้วก็มาเขียนลายเถา ดูว่าตรงนั้นตรงนี้จะเอาตัวอะไรมาใส่ ลายเถาก็เหมือนกัน ตรงนี้ตรงนั้นมันจะอ่อนจะอะไรก็ให้มันอ่อนให้มันโค้งพอกัน พอเขียนให้คล้องแล้ว เราก็มาแบ่งเป็นจังหวะที่ว่าเราจะเขียนตรงนี้ แล้วจะออกเถาออกไป แล้วเอาตรงนี้เป็นกาบ ลายมันก็จะต้องมีกาบก่อน มันถึงจะออกเถาออกไปได้..."

(หอม วงษ์ทองดี ,สัมภาษณ์ ,10 พ.ค. 2546;19 ต.ค. 2546)

- การให้ความรู้เรื่องวัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการแทงหยวก

"...คนที่มาเรียนเรื่องหยวก เราให้ไปเลือกกล้วยเอง เลื่อยเอง ลอกกาบเอง ปกติจะต้องพาไปตัดเลย ผมพาไปเลย ไปที่กอกกล้วยเลย ให้เขาเลื่อย บอกว่านี่คุณต้องเลื่อยเอง แกะออกมาเลย ผมพาไปตัดต้นกล้วยตั้งแต่เช้าเลย..."

(ประสม สุสุทธิ ,สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...การเลือกต้นกล้วยมันต้องไปด้วยกันแหละ เวลาไปตัดต้นกล้วยเนีย ไปดูไปชี้ไปลงมือตัดเอง ให้เขาเลือกเอง ก็จะได้ของที่เรากำลังต้องการ ไปยืนชี้ บอกตรงกอนั้นเลย ไปตัดเลยของผมมีต้นกล้วย ผมปลูกไว้เองเลย..." (เลียม เครือนาค ,สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ตอนตัดต้นกล้วยก็พาเขาไปด้วย เขารู้หมด เพราะเวลาไปตัดกล้วยผมก็เอาไปด้วย บอกว่าต้นนี้มันจะมองตรง แต่ว่าพอตัดมานี้กาบจะคด..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

สรุปว่าครูช่างสอนวิธีในการดูต้นกล้วยด้วยการพาผู้เรียนไปศึกษาจากกอกกล้วยจริง ๆ การพาผู้เรียนไปตัดต้นกล้วยด้วยกัน ซึ่งครูช่างจะสอนโดยการชี้ให้ดูลักษณะของต้นกล้วย แล้วอธิบายหรือแนะนำในสิ่งที่ควรรู้ แล้วให้ผู้เรียนลองตัดต้นกล้วยด้วยตัวเอง

- การให้ความรู้เรื่องเทคนิควิธีการแทงลาย

พบว่าครูมีวิธีการให้ความรู้ และให้ผู้เรียนฝึกแทงลายไปพร้อมกัน มีการสอนด้วยการสาธิตหรือแทงลายเป็นตัวอย่างให้ดู แล้วอธิบายเทคนิควิธีการในการแทงลายแต่ละชนิด จากนั้นจึงให้ผู้เรียนทดลองฝึกหัดแทงลายโดยดูจากตัวอย่างที่ครูทำไว้ให้ ในขณะที่ฝึกหัดครูช่างจะคอยดูเพื่อให้การแนะนำอยู่เป็นระยะ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...เราต้องบอกให้เขาเข้าใจว่าการจับมีดต้องจับยังไง ๆ และทำให้ดูไปด้วย พอเขาเห็นเราทำเขาก็ต้องหัดแล้ว เราต้องทำให้ดูเลย จับยังไง ทำยังไง สาธิตให้ดูตั้งแต่การจับมีดเลย อย่งไหนถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง อะไรแบบไหน แล้วก็แทงลาย..."

(เลี่ยม เครืออนาคต, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...มีแบบให้ทำให้ดูเป็นตัวอย่างที่ถูกต้องอย่างนี้ต้องทำให้ดู แล้วบอกวิธีการให้ว่าจะต้องทำยังไงนั้นเลย แรก ๆ ถ้ายังไม่ค่อยถนัด ก็จับมือมันมาให้จับยังงี้ ๆ ต้องประคองมันไปก่อน พอถนัดแล้วมันก็ทำกันไปเอง ให้ทำงานจริงเลย โดยมากพวกนี้จะทำงานจริงเลย มานั่งดูเราทำเนี่ย ทำได้ใหม่ลูก ให้ลองทำ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 พ.ย. 2545)

"...เราก็ต้องสอนเขาเราทำทำให้เขาดู แล้วก็หัดให้เขาถนัดให้ได้ ต้องคุมอยู่ตรงนั้นเลย ต้องบอกเขาว่าไอ้นี้ต้องทำแบบนี้ ไอ้นี้เราก็ต้องทำให้มันเป็นแบบนี้ พอบอกแล้วเขาก็รู้เรื่องเขาก็ทำของเขา ผมก็ทำของผมไป..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 19 ต.ค. 2546)

2) วิธีการให้การฝึกหัด ฝึกฝนด้านทักษะกระบวนการแห่งหยวก

- การฝึกให้สามารถคัดเลือกต้นกล้วยเป็น

พบว่าครูช่างฝึกให้ผู้เรียนหัดคัดเลือกต้นกล้วยด้วยวิธีการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ๆ ด้วยการพาไปตัดต้นกล้วยด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วยการสอนโดยการอธิบาย ชี้ให้ดูของจริง แล้วทดลองตัดต้นกล้วยเอง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ผู้เรียนนี้เราก็ต้องให้มันไปหาด้วยสิ ไปตัดด้วย ไม่งั้นจะรู้ได้ยังไงละ ต้องออกไปเอาด้วย ต้องไปแบก ไม่ใช่ให้เราแบก..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...กล้วยเนี่ยให้เลือยเองเลย ต้นกล้วยมันอยู่ไหน แล้วไปเลือกมายังไง พามันไปที่กอเลยไปถึงก็ไปชี้ให้มันตัดให้ มันแบกมา..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

- การฝึกทักษะในการแทงลายชนิดต่าง ๆ

พบว่าครูช่างมีวิธีการฝึกผู้เรียนในด้านทักษะการแทงลาย โดยการทำตัวอย่างให้ดูและสาธิตเทคนิควิธีการแทงลายแบบต่าง ๆ แล้วให้ผู้เรียนหัดแทงลายตามแบบ ซึ่งครูช่างจะคอยดูแลให้คำแนะนำอยู่ด้วย ลายที่ฝึกแทงจะเริ่มด้วยลายพินหนึ่ง แล้วจึงหัดลายที่ยากและละเอียดซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ ไปจนถึงลายหน้ากระดานชนิดต่าง ๆ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ให้ทำงานจริงเลย โดยมากพวกนี้จะทำงานจริงเลย มานั่งดูเราทำเนี่ยทำได้ไหมลูก ให้ลองทำ ถ้าใช้ไม่ได้เอาทำใหม่ เริ่มจากลายพินหนึ่ง ต้องหัดเป็นลายแรก ต้องแทงให้ตรงตลอดแนว แล้วยอดนี้ต้องให้เท่า ๆ กัน หยวกมันจะมีเส้นใยอยู่ให้ดูเส้น มันแล้วแทงไปตามเส้น ให้แทงเข้าไปเข้ามาจนคล่องเลย ถ้าเป็นลายนี้ แล้วจะแทงลายอื่นได้ต่อไป ได้พินหนึ่งแล้วก็มาพินสาม กับพินห้า แล้วก็มาน่องสิงห์ อันนี้ลายประกอบเสา จากนั้นมาพวกกระหนก ต้องแนะเขาว่าให้ดูนะว่าตรงไหนจะเอาไว้ ตรงไหนจะเอาออก..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...หัดฝึกจากลายง่ายไปหายาก เริ่มจากพินปลา ลายบัว พินสาม พินห้า กระจิง ปฏิญาณ กระหนก ก็พวกกระหนกนี้เป็นลายที่ยากที่สุด กระหนกนี้มันมีเยอะแยะมีมาก บอกไม่หมดหรอก...หยวกนี้มันจะมีลายเงา ๆ เหมือนเส้นบรรทัดเลยให้ดูต้องสังเกต ต้อง

สอนให้เขาสังเกตลายหยวกมันเป็นเงาเป็นเส้นตรงเธอกำหนดสีว่าจะเอาเส้นไหมก็เอา..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

- การฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ

พบว่าครูช่างมีวิธีการฝึกให้ผู้เรียนแทงลายชั้นพื้นฐานก่อนเป็นอันดับแรก เมื่อพิจารณาแล้วว่าผู้เรียนสามารถแทงลายพื้นฐานได้แล้วจึงสอนให้แทงลายที่มีความยากหรือละเอียดซับซ้อนขึ้นไปเรื่อย ๆ ที่ละลาย จนถึงลายเครือเถาประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีลายกระหนกเป็นส่วนประกอบ

"...ถ้าจะให้เขาเกิดความชำนาญขึ้น เราก็ต้องพาเขาออกงานด้วย คือเราฝึกเขาขั้นแรก พอรู้วิธีใช้เรื่องความชำนาญก็ต้องไปหาเอง แล้วแต่ความสนใจของแต่ละคน ให้เขารู้เรื่องลายพื้นฐาน ถ้าอยากเก่งก็ไปค้นคว้าเอา ที่นี้เขาเขียนแล้วว่าลายอะไรเป็นลายอะไร ลายที่มันยากก็ไปหาความชำนาญเอา..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...เขาอยากให้คล่องกว่านี้ เขาต้องไปทำของเขาเอง โดยเอาหลักการที่เราให้ไปทำจะเก่งขึ้น มือไม้จะดีขึ้น ความลึกซึ้งของการแทงหยวกก็คือการออกงานนะ ต้องออกไปประกอบมัน จะรู้ว่าใช้แทงหยวกมันสำคัญ..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...พอเป็นแล้วไปทำงานจริง ไปที่แรกผมให้ทำลายชั้นล่างก่อน คือว่าชั้นนี้มันง่ายที่สุดคือมันมีลายบัว แล้วก็พินห้า แล้วก็พินปลา พอชั้นล่างแล้วก็มาแทงลายเสา ให้รับผิตขอบลายเสาไปเลย แล้วมาหัดลายลูกโอง แล้วก็มาแทงลายหน้ากระดาน แล้วก่อนที่จะเอาเขาไปในวังผมพาเขาไปงานนอก ๆ นี้ก่อน แล้วถึงพาออกงานใหญ่ ๆ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

3) อุบายในการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วย

- อุบายจากการใช้พิธีกรรมเพื่อสร้างความรู้สึกรัตนชาติ ความขลัง

"...ความศักดิ์สิทธิ์มันอยู่ที่คนทุกคนไม่ใช่เป็นอะไรมาตั้งแต่เกิด มันต้องเป็นมาจากครูบาอาจารย์ มันอยู่ที่คนจะกตัญญูรู้คุณคนที่ได้ให้ความรู้ ทำให้รู้สึกเป็นวิชาชั้นสูง เพราะทุกคนต้องมีครูบาอาจารย์..." (เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

“...พิธีไหว้ครูนี้จะใช้ต่อนก่อนที่จะทำงาน และการไหว้ครูประจำปีจะจัดที่บ้านปีละครั้ง พิธีครอบครูนี้ต้องหาอาจารย์มาครอบ สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายเป็นธรรณีสสาร หรือสิ่งอัปมงคลทั้งหลายที่มันอยู่กับเรานี้ให้มันหายไป จิตใจจะได้สบาย จะได้สงบ แล้วความเชื่อมันก็จะเกิดขึ้น อันนี้เขาเรียกว่าครอบครู อย่างแต่ก่อนนี้เขาจะพูดกันว่าคนที่เรียนอะไรมา ๆ นั้นมันจะบ้าได้ต้องไปครอบครูเสียที่นี้พอครอบครูแล้วทำให้ผู้ถูกครอบเกิดความมั่นใจความสามารถมันก็จะเกิดขึ้น...”

(เลี่ยม เครื่องนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

“...ก่อนทำหอยกนี้ต้องมีพิธีคือ มีโต๊ะ มีเครื่องสังเวท เหล้าขาว เครื่องมือ อุปกรณ์ เรานูชาเสียก่อนเพื่อระลึกถึงครูบาอาจารย์ แล้วปีหนึ่งเนี่ยเราจะจัดไหว้ครูประจำปีขึ้นที่บ้าน แล้วทำบุญเลี้ยงพระเป็นสิริมงคล และเกิดกำลังใจที่จะทำงาน...”

(ประสม สุกุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

“...ตอนที่ผมจะไปแห่งนี้ต้องไหว้ครูก่อน เช่นว่า ผมไปงานเนี่ยนะ ต้องขอเงินเขา 12 บาท น้ำ 1 ขัน ธูปเทียน ดอกไม้ แล้วก็สุรา 1 ขวด บุหรี่ 1 ซอง ต้องบูชาครูก่อนถึงจะลงมือทำงานได้ แล้วที่บ้านผมก็ต้องบูชาครูทุกปี บางทีผมก็ทำเดือนเก้า เดือนหก บางทีก็เดือน 12 โบราณเขาทำมาแบบนี้ ผมก็ต้องทำไป ปีหนึ่งต้องไหว้ครู พอทำแล้วรู้สึกสบายใจ ถ้าไม่ทำอยู่ลำบาก ต้องเป็นอะไรอย่างหนึ่งนะ...”

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

- ุบายในการสร้างแรงจูงใจแก่ศิษย์

พบว่าครูช่างแทงหอยกเมืองเพชรมีุบายเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอยากที่จะเรียนรู้ ฝึกหัดแทงหอยกด้วยวิธีการ 2.1) การทำงานให้ผู้เรียนได้เห็นอยู่บ่อย ๆ เพื่อสร้างความสนใจ 2.2) การสาธิตแสดงขั้นตอนให้ผู้เรียนได้เห็นแล้วเกิดความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย ๆ ไม่ยากเกินความสามารถ 2.3) การสร้างบรรยากาศการเรียนการทำงานที่ไม่เคร่งเครียด มีเรื่องสนุกมาเล่าให้ฟังเสมอ 2.4) การปลุกฝังให้ผู้เรียนค่อย ๆ ซึมซับความรักในงานด้านการมอบหมายงานให้ทำทีละน้อย ดังคำตอบต่อไปนี้

"...นั่งเขียนให้เขาเห็นเลยว่ามันไม่ยาก เด็กเราต้องเขียนให้มันเห็นนะ ทางขวานี่ปูเขียน
เข้าหนูเขียนอีกทาง แล้วเขียนฟรีแฮนด์ไปเลยนะ มันได้ดู เออมันไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไร
แล้วพอมันเขียนของมันออกมาก็ใช้ได้..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

"...อันนี้มันอยู่ที่เราฝึกงาน มันอยู่ที่ว่าการซึมซับความรักงานของคนนี้มันอยู่ในสมองแล้ว
ต้องให้เขารักงานนะ การสอนศิลปะต้องให้เด็กมันมีอารมณ์ศิลป์ แล้วเด็กมันง่วงเหงาหาว
นอน เราก็หาเรื่องตลก ๆ มาเล่าบ้าง..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ทุกวันนี้ที่ผมยังพอทำไหวอยู่ ผมทำงานให้เขาทำ แต่ส่วนน้อยกลัวเขาจะเบื่อ แต่ว่า
เดี๋ยวนี้เขาทำมากกว่าผมแล้วนะ เพราะว่าผมทำไม่ไหวแล้ว เขาก็จะทำมากขึ้นมากขึ้น
พอได้ทำมากขึ้นเขาก็จะดีใจ แสดงว่าเขาทำได้ดีแล้ว เราถึงให้เขาทำเยอะ แต่ว่าเราต้อง
ทำให้ได้มากกว่าเขา ให้เขารักงานก่อน ให้เขารักความดีความชอบของสิ่งนี้ก่อน แล้วเขา
จะเลือกเอาเอง อยากรู้ก็ปล่อยให้เขาทำ พอเบื่อแล้วก็ให้เขาวางเลย..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

- ุบายในการเสริมแรงให้กำลังใจผู้เรียน

พบว่าครูช่างแทงหยวกมีอุบายที่สะท้อนถึงความคิดอันแยบยลในการหาวิธีการ
เสริมแรง สร้างกำลังใจให้ผู้เรียนได้เกิดความมานะพยายามเรียนรู้ ฝึกฝนการแทงหยวกจนประสบผล
สำเร็จ ด้วยวิธีการคือ 3.1) การแสดงถึงความยอมรับในความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคนว่ามีความ
สามารถในการเรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน โดยไม่ทำให้คนที่เรียนรู้ได้ช้ากว่าคนอื่น รู้สึกว่าตนเองไร้ความสามารถ
3.2) การหลีกเลี่ยงการตำหนิหรือวิจารณ์แรง ๆ ให้ผู้เรียนรู้สึกเสียกำลังใจ 3.3) การชื่นชมหรือให้รางวัล
เมื่อศิษย์สามารถทำได้ดี 3.4) การปลอบใจหรือให้กำลังใจเมื่อศิษย์ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ตามที่ครูสอน
ซึ่งวิธีการดังกล่าวสะท้อนได้ตามคำพูดต่อไปนี้

"...ทุกครั้งที่ให้เขาไปนี่ผมจะทดสอบ ถ้าเขียนไม่ดีจะได้ให้เขียนใหม่ นี่ลายนี้เขียนใช้ได้
เลย แก่ใจนิดหน่อย แก่ด้วยอดนี้ แล้วเด็กมันภูมิใจเวลามันเขียนได้ ถ้าเขาทำเสร็จแล้วเรา
จะไม่บอกว่าอะไรไม่ดี โดยมากผมจะไม่ติ ผมจะปล่อยให้คนอื่นเขาวิจารณ์ แล้วเขาจะมา
ถามผม คือเขาจะได้มีกำลังใจไม่ใช่ทำปับติ แหมทำเกือบตายนะใคร ๆ ก็มาติ อันนี้มัน

เป็นเรื่องของกำลังใจ ทำอะไรไม่ดีซักอย่างมันไม่ทำหรอก...แทนที่เขาจะไปวิ่งเล่น เขาจะหมกมุ่นอยู่กับศิลปะ ทำจนเสร็จเลย แล้วเราแจกตั้งเลยนะ ให้เขารู้ค่าที่ให้ตั้งเขาเนี่ยให้มันรู้ว่าทำแล้วมันได้ตั้ง..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545ป)

"...ต้องจ้ำจี้หน่อย แต่ถ้าไปจ้ำจี้มากเขาไม่ชอบก็ต้องหยุด ต้องดูว่ามันได้แค่ไหนก็เอาแค่นั้น ไม่ว่าจะบอกเธอทำได้แค่นี้แล้วโอกาสหน้าค่อยว่ากันใหม่...พอเขาทำได้ขนาดที่เราต้องการแล้ว เราก็ชมเขาต่อหน้าเพื่อน ชมเขาเลย เขาจะได้มีกำลังใจ แล้วลายแต่ลายนี้ต้องแพงให้มันเท่ากัน ถึงมันจะไม่เท่ากันเราก็ปลอบใจเขา..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...บางทีผู้ใหญ่เขาก็ชมเราไปด้วย เพื่อให้เรามีกำลังใจ ให้เรารักสิ่งนี้ แบบที่ผมสอนลูกชายผม ผมก็ต้องพูดแบบนี้เหมือนกัน ให้เขาเกิดใจรักขึ้นมา บอกเขานี้ใช้ได้แล้ว สวยแล้วลูก อย่างผมทำตรงนี้เขาทำตรงโน้น เดี่ยวผมก็ไปเดินดู..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2545)

- อุบายในการชี้แนะข้อผิดพลาดให้ผู้เรียนไม่รู้สึกเสียกำลังใจ

พบว่าครูช่างมีวิธีการในการชี้ให้ผู้เรียนได้รู้ในจุดที่ควรแก้ไขปรับปรุงด้วยวิธีการ

4.1) การอธิบายให้ผู้เรียนเห็นตามด้วยเหตุผล 4.2) การบอกให้นักเรียนทำซ้ำ ๆ จนกว่าจะทำได้ 4.3) การปล่อยให้ผู้เรียนได้ทำงานจนเสร็จ แล้วค่อยชี้แนะด้วยเหตุผล 4.4) การชี้แจงด้วยเหตุผลโดยไม่ตำหนิให้เสียกำลังใจ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ถ้าทำผิดก็ให้มันทำใหม่ ก็ต้องบอกถ้าอันไหนยังไม่ดี ก็ต้องบอกว่ายังไม่ดี ต้องแก้ไข ก็ใช้วิธีว่าเขาทำยังงี้ก็ให้เขาทำไปจนเสร็จ แล้วค่อยบอกว่าดูซิมันเป็นยังไง คราวหลังยังงี้ไม่เอานะ ต้องให้เขาเห็นด้วยว่าทำเสร็จแล้ว ดูมันสวยหรือไม่สวย ดูมันเข้าท่าหรือเปล่า ไม่ใช่อยู่ดี ๆ ไปบอกเลย..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545, 2 พ.ค. 2546)

"...เขาจะทำถ้าทำไม่ดีละก็เอี้ยทำใหม่ จะปล่อยให้เขาทำซะก่อน มาถึงเราก็มาแก้ไขไปเขาก็แก้ตาม ผมคอยแก้ไขงานที่เขาทำไม่ตินะ คำว่าติกับคำว่าแนะนำไม่เหมือนกัน สร้างสรรค์นะ คอยแนะสิ่งที่ยังทำไม่ถูกส่งเสริมที่ทำถูก..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...อย่างเด็กเขาทำตรงไหนไม่ดีอย่างคราวต่อไป ตอนที่เขาจะไปทำก็วางงานให้เขาก่อน วางงานให้เขาไป บอกเขาว่าอย่างนี้ อย่างนั้น ก็ต้องแนะนำไอ้สิ่งไหนมันไม่ดี จะสอนให้ เขาทำ ลวดลายอะไรก็แล้วแต่นะ ไม่ดำไม่ติ แต่จะสั่งสอนเสียก่อนว่าไอ้มันทำอย่างนั้นนะ ไอ้มันทำอย่างนั้นนะ จะทำได้ดีต่อไป..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

- อุบายในการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรมในการทำงาน

พบว่าครูช่างมีอุบายในการปลูกฝังคุณธรรมในการทำงานควบคู่ไปกับการสอน ความรู้ความสามารถในเชิงช่าง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ต้องให้เขารับผิดชอบงานนะ รับผิดชอบไปทำให้ดี แล้วต้องทำให้เข้ากับเราได้ด้วย เช่น ฉันทจะแทงหน้ากระดานให้แกแทงกระจัง เอาตัวนี้นะ มันต้องทำให้เข้ากันได้ ไม่ใช่ทำ คนละแบบ แล้วเอามาประกอบรวมกันไม่ได้...ตอนแรกเขาอาจจะไม่รู้หรอก แต่ว่าพอทำ ไป ทำไปนี่มันจะรู้เรื่องเอกลักษณ์ เรื่องเอกลักษณ์ของช่าง ทำไปทำมามันจะรู้ว่าเมือง เพชรนี่เป็นเมืองสกุลช่าง แล้วช่างเมืองเพชรเขาทำยังไง แล้วตัวเองไอ้ศักดิ์ศรีของความ เป็นช่างของตัวเองมันจะเกิดขึ้นเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ ในเมื่อศักดิ์ศรีมีขึ้นเรื่อย ๆ นั่นแหละคือ เอกลักษณ์แหละ..." (เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ต้องทำงานให้คนอื่นเขานิยมในผลงานของเรา คือต้องทำงานตั้งใจให้ดี ไม่สุกเอาเผากิน และไม่ติหรือวิจารณ์ข้อที่ไม่ดีของคนอื่น งานที่เขาทำตรงไหนไม่ดี เราจะไม่ติ แต่ตรง ไหนดีเราจะชมเขา แล้วจำเอาไปใช้ ถ้าจะวิจารณ์งานของใคร ต้องบอกด้วยว่าควรจะแก้ไข ายังไงมันถึงจะดี และก็ต้องให้ความไว้วางใจกันในกลุ่ม..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ 19 เม.ย. 2546)

"...ลูกผมก็สอนว่าวิชาความรู้เรื่อยไป ไม่ต้องแบกหามให้ได้วิชาติดตัว เราบู๊อยู่ในดวงใจเรา แล้วก็ให้หัดไว้ เพื่อให้เขาไว้ช่วยคนอื่นเขา เขาไว้ช่วยเหลือคนในบ้านมั่ง...ทุกวันนี้ที่ผมยัง พอทำไหวอยู่ ผมทำหมด ให้เขาทำแต่ส่วนน้อย กลัวเขาจะเบื่อ เราต้องทำให้ได้มากกว่า เขา ให้เขารักงานก่อน ให้เขารักความดีความชอบของสิ่งนี้ก่อน แล้วเขาจะเลือกเอง..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 10 พ.ค. 2546)

สรุปได้ว่าคุณธรรมการทำงานที่ครูช่างได้สอดแทรกควบคู่ไปกับการสอนวิชาช่างที่สำคัญ คือ คุณธรรมในเรื่องการรับผิดชอบหน้าที่ การปรับตัวให้สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้ การรักในงานที่ทำ และการซึมซาบในศักดิ์ศรีของศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี ซึ่งผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังหล่อหลอมจากกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง

4 บรรยากาศการถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี

พบว่าบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเพชรบุรีนับเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดสืบต่อศิลปะการแทงหยวกของเมืองเพชรจนสามารถรักษาแบบแผน และเอกลักษณ์แห่งศิลปะสกุลช่างเพชรบุรีได้อย่างสืบเนื่องยาวนาน ภายใต้บริบทอันเฉพาะตัวของเพชรบุรีซึ่งเป็นสังคมแห่งการช่าง จึงก่อให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการถ่ายทอดสืบต่อวิชาช่างแทงหยวกเมืองเพชรใน 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

4.1) บรรยากาศการถ่ายทอดภายในครอบครัว

พบว่าศิลปะการแทงหยวกเมืองเพชรเป็นวิชาช่างที่มีการถ่ายทอดกันภายในครอบครัวจากพ่อสู่ลูก ซึ่งเป็นการสืบทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่การสืบทอด ผู้รับการถ่ายทอดจึงได้สัมผัสกับบรรยากาศทางศิลปะของคนในครอบครัว อยู่เป็นประจำจึงก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบซึมซับ หล่อหลอมทางศิลปะ ดังคำตอบต่อไปนี้

“...ที่บ้านนี้เป็นศิลปะโดยสายเลือด มันซึมซับโดยไม่รู้ตัว คือเข้าเห็นเย็นเห็น พ่อแม่ นั่งทำงานอยู่ยังงี้เห็นทุกคนนะ เข้าบ้านเห็น ออกบ้านเห็น ผมนั่งทำงานอยู่ยังงี้เขาเห็นตรงไหน สงสัยมันก็จะถามมันจะช่วย แสดงออกว่าอย่างนี้ให้ผมทำมั่งสิ เนี่ยเป็นการถ่ายทอดโดยปริยาย เขาจะทำ ถ้าไม่ดีละก็เฮ้ยทำใหม่ จะปล่อยให้เขาทำซะก่อน อย่างงานแทงหยวกเนี่ยเขาเห็นเราแทงแล้วมาช่วยแทง เอ้าใช้ได้ ทำนะ ที่นี้ทำจริง งานแทงหยวกมีเยอะ พอเขาเห็นเขามักจะช่วยทำ ทำที่บ้าน เด็ก ๆ ได้ทำ ตัวเล็กตัวน้อยมันเห็นมันได้ทำ เด็ก ๆ มันเห็นว่าแทงหยวกนี้ยังงี้เราส่งมิดให้มัน มันก็เอาเลยแหละ ทำได้ไม่ได้ไม่รู้แหละ...”

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

4.2) บรรยากาศการถ่ายทอดผ่านประสบการณ์จริง

พบว่า การแทงหยวกในพิธีศพของเพชรบุรีเป็นโอกาสที่ช่างแทงหยวกจะได้แสดงออกถึงความชำนาญในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ที่คนในชุมชนจะได้เห็นกระบวนการทำงานของช่าง

แหงหยวก เปรียบได้กับเวทีกิจกรรมที่สมาชิกในท้องถิ่นจะได้มีส่วนร่วมโดยการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในฐานะช่างกับช่างที่ปฏิบัติงานร่วมกัน และแขกผู้มาร่วมงานที่เป็นผู้ชมการทำงานของกลุ่มช่าง ด้วยปรากฏการณ์ทางสังคมเมืองเพชรดังกล่าว จึงก่อให้เกิดบรรยากาศทางศิลปะที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของชาวเพชรบุรี ที่ทำให้ผู้ที่ได้สัมผัสบรรยากาศเช่นนี้ได้รับประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ทางศิลปะโดยทางอ้อม ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...พอมีงานรู้สึกว่าเป็นเจ้าอาวาสจัดงานใหญ่โตเลยนะ คนที่มาชมเขาจะพวมืดแหงหยวกมา เขาก็มาแสดงฝีมือกันในงานนั้นแหละ ประชันกันว่าคนนี้สวย คนเขาก็มาดูตองกำลังแหง อย่างวัดโพธิ์พระในเนี่ยนะหลวงพ่อรุ่งเนี่ยดังมากนะ พวกไปแหงโหดตองกัน เชือก มีทหาร มี สท. อารักขาเลย ไม่งั้นคนมันจะเฮโลเข้ามาจนเราทำงานไม่ได้ ลิเกไม่ดูแหละ ดูแหงหยวก...”

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 17 ต.ค. 2545)

4.3) บรรยากาศการถ่ายทอดผ่านประสบการณ์การทำงานร่วมกันในกลุ่มช่าง

พบว่า การปฏิบัติงานร่วมกันของช่างแหงหยวกเมืองเพชรเป็นโอกาสให้

บุคคลที่มีความแตกต่างกันในด้านความสามารถในเชิงช่าง หรือมีความถนัดในแต่ละด้านได้เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือช่างแหงหยวกอาวุโสจะมีหน้าที่ชี้แนะ บอก สอน ดูแลเอาใจใส่ รวมถึงการปฏิบัติงานเพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่ช่างที่เพิ่งหัดใหม่ ๆ ได้เรียนรู้ ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในฐานะผู้เรียน ก็จะต้องคอยดู คอยสังเกตแล้วจดจำหรือซักถามในสิ่งที่เป็นข้อสงสัย เพื่อพัฒนาตนเอง ปรากฏการณ์จากการทำงานร่วมกันในกลุ่มช่างแหงหยวกเมืองเพชรก็คือ กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปะที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การทำงานจริงภายใต้บรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในกลุ่มช่างแหงหยวกเมืองเพชร ดังคำตอบต่อไปนี้

“...วิชาแหงหยวกนี้ไม่ใช่วิชาทำคนเดียว หยวกเนี่ยมันมีเป็นชั้น ๆ คือ ชั้น 1, ชั้น 2 ชั้น 3 แล้วก็ด้านสกัด ใครจะรับด้านไหนก็รับไปเลย เป็นชั้น เป็นด้านหรือจะเอาเป็นแผง รับผิดชอบไป เสร็จแล้วก็เอามาประกอบกันได้ ที่นี้ก็รู้เลย ฝีมือใครเป็นยังไงก็มายืนดูกันเลย...”

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2546)

"...คนเยอะสนุกมาก งานมันเสร็จเร็ว คนทำเป็นเยอะมันก็เสร็จเร็วขึ้น คล้าย ๆ กับพอมี่ งานเขาก็มาแสดงฝีมือกันในงานนั้นแหละ ประชันกันว่าคนนี้สวย เราเห็นว่าเขาฝีมือดี เราก็จำตอนที่เขานั่นแหละ ก็ไปจำมาว่าไอ้ทำนี่ลายนี้ถึงจะสวยถึงจะดี..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 17 ต.ค. 2545)

"...เขาจะอวดกันนะบางทีงานนั้นเขาก็จะแทงเป็นต้นไม้ เป็นกิ่ง เป็นดอก ดอกของเขา สวยนะ เขาแต้มสีไล่สีดอกสีอะไร แล้วเขาก็มาดูมาชมกัน แต่ก่อนถ้าดิกันนะเขาจะว่าต่อหน้าเลยแหละ แล้วเขาก็จะสอนให้บอกให้ว่าตรงนี้นั้นยังไม่ดี คนใหม่ ๆ เขาก็บอกว่า ไอ้ตัวนี้ต้องอย่างนี้ อย่างกระจิงฟันห้าต้องอย่างนี้นะ เอ็งต้องแทงตัวให้มันป้อม ๆ หน่อย เขาจะบอกให้เสมอ เราได้ความรู้ขึ้นมาอีก..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

5) การประเมินผลการถ่ายทอด

พบว่าครูช่างมีวิธีการประเมินผลการถ่ายทอดโดยแบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

5.1) การประเมินคุณสมบัติของผู้ที่ครูช่างจะถ่ายทอดความรู้ให้

ครูช่างมีวิธีการทดสอบคุณสมบัติของผู้ที่ตนจะถ่ายทอดความรู้ให้ โดยดูถึงลักษณะนิสัย และความสนใจ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ก็ทำให้เขาดูก่อน แต่ถ้าเขารักเขาชอบเราก็ให้ บางคนไม่จริง ทำเช่นว่า ฟันปลานี่ เขาว่าเขาแทงของเขาได้ แต่ว่าเราบอกว่าใช้ไม่ได้ แต่พอเราบ่นเราว่าแล้วเขาเลิก แสดงว่าคนแบบนี้ใจยังรักไม่จริง..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 19 ต.ค. 2546)

5.2) การประเมินผลการปฏิบัติงาน

พบว่าครูช่างมีวิธีการประเมินผลการถ่ายทอดโดยดูจากผลการปฏิบัติงานของศิษย์เป็นหลัก ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ผมไม่มีการตรวจประเมินแบบราชการดูว่ามันทำงานได้ก็ว่าใช้ได้ ผมไม่มีการให้เป็นเกรด ดูว่าแทงสวยแล้วก็ใช้ได้ คือต้องแทงให้ดี ถูกต้อง ตัวมันต้องสวย ต้องอ่อน ตัวต้องเท่า ๆ กัน เป็นแบบลายไทย เขียนยังงี้ก็ต้องให้มันได้ยังงั้น คือมันเท่ากับแบบเท่ากับตำราที่เราให้ไป เพราะในตำราที่มันเป็นแบบที่สวย คือทำให้ได้ตามแบบก็ใช้ได้..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

"...มันมีแบบนี้ลายมันมีแบบ คุณก็ทำให้เหมือนแบบ อย่างเลวกก็ต้องทำให้เหมือนแบบ แล้วคุณก็ดัดแปลงยอดเขาก็ได้ อย่างยอดมันตรงยั้งี้ คุณเอาไปดัดแปลงให้มันคดก็ได้ เราไม่ห้าม อย่างผมสอนไปเนี่ยเฮ้ยมันไม่เหมือนแบบก็ให้ทำใหม่..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 9 พ.ย. 2545)

เกณฑ์ที่ครูช่างใช้ในการประเมินผลงานการแทงลายของผู้เรียนมีอยู่ 2 ระดับ คือ 1) การที่ต้องแทงให้เหมือนกันแบบ อันได้แก่ แบบที่ครูช่างแทงเป็นตัวอย่างให้ดู และแบบในตำราซึ่งเป็นตัวอย่างของลายชนิดต่าง ๆ 2) การดัดแปลงลวดลายที่แทงให้มีความอ่อนช้อย หรือดัดแปลงส่วนยอดของลายให้หันเหไปในทิศทางต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...พื่นหนึ่งเนี่ยจะต้องดูให้ตัวมันเท่า ๆ กัน ความสูงความยาวให้ตัวมันเท่ากัน แล้วให้ตัวมันเท่า ๆ กันเท่านั้นก็ใช้ได้แล้ว พอแทงพื่นหนึ่งได้ก็มาแทงบัวพื่นหนึ่ง ต้องแทงให้ตัวเท่า ๆ กัน แล้วถึงจะขึ้นพื่นสามได้ ลายพื่นสามดูที่แ่ง ต้องดูที่แ่งให้พอ ๆ กัน ยอดต้องเท่ากัน พื่นห้าก็เหมือนกัน และต้องดูที่ทรงของตัวลายด้วย ทรงนี้มันสุดแท้แต่เราจะแทง บางคนเขาก็แทงทรงตรงไปเลย บางคนก็แทงป้อม ๆ ก็ต้องดูจากลายนี้แหละ ลายไทยนี้ต้องอ่อน ลายไทยต้องมีเส้นโค้ง เส้นตรงนี้ใช้ไม่ได้..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 19 ต.ค. 2546)

5.3) การประเมินเจตคติที่ผู้เรียนมีต่อวิชาช่างแทงหยวก

พบว่าครูช่างประเมินด้านเจตคติของผู้เรียนควบคู่ไปกับการประเมินจากผลการปฏิบัติด้วยวิธีการสังเกตพฤติกรรมที่ผู้เรียนได้แสดงออกในระหว่างที่กำลังปฏิบัติงาน ดังคำพูดต่อไปนี้

"...เวลาไปทำอะไรกันนะ เขาก็เห็นว่าพอแก่แล้ว เขาก็ให้หยุด แล้วเขาก็ทำของเขาเอง แสดงว่าเขารักแล้ว คือว่างานมันไหวเราจะทำได้เป็นเดือนหรือเป็นอาทิตย์ นี่งานมันแค่นี้คนเดียว ยังไงก็ต้องทำให้เสร็จ นี่เขาทำได้ แสดงว่าเขาที่รักงานของเขาแล้ว รักในสิ่งที่เขาทำแล้ว ถ้าคนที่ไม่รัก เดียวเขาก็นอนเสียใจ จะเสร็จหรือไม่เสร็จก็ไม่รู้หรอก เดียวไปนอนก่อน..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ 19 ต.ค. 2546)

3.3 ผลที่เกิดจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “การแทงหยวก” ในเพชรบุรี

พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “ศิลปะการแทงหยวก” ในสกุลช่างเพชรบุรีได้ก่อให้เกิดผลด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

3.3.1 เกิดช่างแทงหยวกที่มีคุณสมบัติคู่ควรแห่งการเป็นช่างเมืองเพชร

“...พอเห็นเขาได้รับความรู้ตรงนี้ไป ความเป็นศิษย์ที่มีครูก็เกิดขึ้นมาแล้ว อันนี้มันเกิดขึ้นเอง เขาจะเกิดขึ้นเองอยู่ที่จิตใจของเขาเอง คนที่เราสอนไปแล้ว เขาทำได้ดี ใจเราก็เป็นปลื้มแหละ มันมีคนที่จะอนุรักษ์แล้ว เขาก็มีความรู้ดี ทั้งประวัติทั้งอะไรเขาฝึกไปจากเรา เขาทำได้เร็วกว่าเราอีก เพราะเขามันหนุ่ม อย่างตาเดี่ยนี้เขาทำได้เร็วกว่าฉันอีก ก็พอใจในฝีมือเขาแล้วนะ เราคิดว่าเขานั่นจะสืบทอดต่อจากเรา เพราะมันก็น่าจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไรแล้ว...”

(เลี่ยม เครือขนาด, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

“...วันที่ผมภูมิใจที่สุดมันเกิดขึ้นตอนที่งานสมเด็จพระย่า ผมไปทำหยวกถวายลูก ๆ อยู่สารทิศ ไหน ๆ มันมากันหมดทุกคนเลย มาช่วยกันทำ ผมภูมิใจมาก มีคนอนุรักษ์สืบสานต่อไป แล้วงานเราไม่สูญแล้ว เขาได้ความรู้ความสามารถไปหมดแล้ว...”

(ประสม สุธุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

“...งานแทงหยวกนี้ไม่สูญแน่ถ้าผมตายไปแล้วนะ ลูกเขาจะอนุรักษ์ต่อไปได้ มีความเชื่อว่าลูกชายเขาเอาจริง คือว่าเขาได้หมดทุกอย่างแล้วก็ภูมิใจในตัวเขาแล้ว...”

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 19 ต.ค. 2546)

3.3.2 เกิดช่างแทงหยวกที่สามารถสร้างสรรค์งานสืบต่อจากครูช่าง

“...จะมีงานอะไรก็แล้วแต่ พอลูกทำได้จะยกให้ลูกทำทั้งนั้น เขาทำได้แล้วนะ เขาก็เลยดีใจจะสั่งว่าเขาทำได้ดี แล้วเราถึงให้เขาทำเยอะ ต่อไปก็อยากให้เขาหาลูกศิษย์เขาบ้าง เมื่อหมดบุญพ่อแล้วนะ ก็ให้เขาหาลูกศิษย์สัก 2 คน แล้วก็ช่วยกัน ถึงจะได้ ถ้าว่าคนเดียวนี้ทำไม่ได้แน่...”

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

“...เราหัดให้เขาแทงลายสวย ๆ ลายกระหนกสวย ๆ พอใครจะดู เฮ้ยแทงโชว์ที เป็นตัวแทนของเราเลย ฝึกเด็ก ๆ แหง คนหนุ่มแหง ทำได้มันน่าดูกว่าคนแก่...”

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 2 พ.ค. 2546)

รูปแบบของงานแทงหยวกที่ครูช่างต้องการให้ผู้ที่ได้การถ่ายทอดสร้างสรรค์ต่อไปในอนาคตนั้น สามารถแบ่งได้ใน 3 ลักษณะ คือ

1) การสร้างงานโดยการรักษาแบบแผนของบรรพบุรุษ

พบว่าครูช่างมีความต้องการให้ผู้ที่จะสืบทอดการสร้างสรรค์ผลงานแทงหยวกต่อจากตนได้รักษารูปแบบทางศิลปะที่เป็นแบบแผนของสกุลช่างเมืองเพชร โดยเฉพาะลายไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองเพชร คือลวดลายที่มีลักษณะอวบอ้วน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...อยากให้เขารักษาแบบแผนของเมืองเพชรไว้เพราะมันเป็นเอกลักษณ์มันเป็นความภาคภูมิใจของคนเมืองเพชร อย่างลายนี้ก็ต้องเป็นลายเมืองเพชร อวบ ๆ อ้วน ๆ..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์ 21 ธ.ค. 2545)

"...สิ่งที่ยากให้เขารักษาเป็นแบบแผนไว้ก็ลายไทยนี้แหละให้เขารักษาของเขาไว้ ให้เขาเรียนของเขาไว้ลวดลายก็อยากให้เขาทำแบบนี้เพราะมันเป็นของเก่า..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 19 ต.ค. 2546)

2) การสร้างเอกลักษณ์ของช่าง และปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

"...ลายชั้นต่าง ๆ นี้สามารถออกแบบได้ โดยมากเขาจะออกแบบเขาเอง อย่างของเรานี้มันมีหยวกอยู่ 3-4 ชั้น คนนี้เอาชั้นอะไร คนนั้นเอาชั้นอะไร คิดเอาเอง เขาก็มีลายของเขาแปลก ๆ ก็ได้ ให้มันอยู่ในหยวกก็แล้วกัน จะเป็นภาพอะไรก็ได้ อย่างเขาจะดัดแปลงของเขาออกแบบของเขาเอง ทำได้เลย เพราะฉะนั้นหยวกของเรา ลายไม่เหมือนเขาหรอก ให้มันอยู่ในหลักนี้ อย่างเช่น ลายตัวนี้มันมีแค่นี้ เขาไปงอนไปอะไรของเขาอีก แต่มันต้องเป็นลายนี้ มันต้องเข้าผสมผสานกันได้..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...การที่จะคิดอะไรแปลก ๆ ใหม่ ๆ ออกมานั้นมันก็เป็นเรื่องของเขา ถ้าเขาทำได้ก็แล้วไอ้เรื่องการพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัยเข้ากับเวลานี้ กาลเวลาข้างหน้ามันเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เราเองเดี๋ยวนี้ เราพัฒนามาถึงนี้แล้ว ต่อไปมันจะไปถึงไหน มันน่าจะพัฒนา แต่เรายังไม่รู้ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นข้างหน้า ให้มันเกิดขึ้น แล้วเราก็จะรู้เอ้อมันเกิดขึ้นอย่างนี้ แล้วจะทำยังไง..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ก็สุดแท้แต่เขาแล้วตอนนี้พอเขาใหญ่ขึ้นพอเขาโตขึ้นของเขาแล้วเขาจะรู้เพราะว่าเขาเรียนมากกว่าพ่อเขาคงปรับปรุงตัวเขาได้แล้ว..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

3.3.3 เกิดการซึมซับหล่อหลอมด้านคุณธรรมในการทำงาน

พบว่าคุณธรรมในการทำงานที่ถูกหล่อหลอมขึ้นในตัวของผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น "ศิลปะการแทงหยวก" สกุลช่างเพชรบุรีสามารถวิเคราะห์แบ่งออกได้เป็น 7 ประการคือ

1) การทำงานด้วยความรับผิดชอบและอดทนต่อความเหนื่อยล้า

พบว่าการแทงหยวกเป็นศิลปะที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของช่างหลายคนที่แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบตามความถนัดของช่างแต่ละคน ภายใต้งานของเวลาอันมีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งการทำงานอย่างเป็นทีมแบบหามรุ่งหามค่ำเช่นนี้ ผู้เป็นช่างจึงควรมีคุณธรรมการทำงานด้านความรับผิดชอบและมีความอดทนต่อความยากลำบากได้ในระดับสูง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ช่างแทงหยวกก็เหมือนปุณคนธรรมดาไม่มีอะไรพิเศษหรอก แต่เวลาทำงานก็ต้องมีความรับผิดชอบ ต้องรู้หน้าที่ ไม่ใช่แทงสองกานแล้วกลับบ้านนอน เป็นยั้งไม่ได้ ต้องรับผิดชอบหน้าที่งานที่ทำแล้วต้องให้เสร็จ ไม่ใช่มาแทง 2 กาน แล้วอารมณ์ไม่ดี วันนั้นก็กลับบ้านนอน..."

(เลียม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ช่างต้องมีความรับผิดชอบสูง ต้องมีความอดทน ไม่อดทนก็อยู่ไม่ได้ งานเขาไม่เสร็จ เราก็ต้องรับผิดชอบ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

2) การทำงานด้วยจิตที่มีสมาธิ

"...ต้องทำใจของเราให้เป็นสมาธิ จะทำให้งานเสร็จและสวย คือว่างานศิลปะนี้เป็นงานละเอียดอ่อน มันต้องทำใจเย็นนะ ทำใจขึ้น ต้องระมัดระวังมือของเราอย่าง ตาของเราอีกอย่างหนึ่ง บางคนพอทำงานแบบนี้ ใจร้อนทำไม่ได้หรอก..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

3) การทำงานอย่างเต็มความสามารถ ดังคำตอบต่อไปนี้

“...เช่นว่าจะไปทำอะไรสักอย่างหนึ่ง สมมุติว่าหยวกนี้เราก็ต้องทำใจว่าจะทำให้ดีที่สุดให้ดีกว่าที่คนอื่นเขาทำไว้ มันจะดีแค่ไหนก็สุดแล้วแต่ เพื่อคนอื่นจะได้ดูแบบอย่างที่ดีจากเราไป...”

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ ,10 พ.ค. 2546)

“...การทำงานทำให้จริงนะ ทุกอย่างทำให้จริง แล้วประเมินตัวเอง ใครเอาอะไรมาให้ทำอีกเนี่ย แสดงว่าผลงานที่ทำไปเนี่ยใช้ได้ งานที่ทำได้ต้องทำให้เกิดค่านิยม ทำให้ดี เพื่อให้คนอื่นเขานิยมชมชอบผลงาน...”

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ ,19 เม.ย. 2546)

4) ทำงานด้วยจิตใจที่เบิกบาน มีความสุขจากงานที่ทำ

พบว่าการทำงานด้วยจิตใจที่เบิกบาน โดยตัดสิ่งเศร้าหมองมิให้รบกวนจิตใจในขณะปฏิบัติงาน เป็นส่วนสำคัญมากต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะให้ออกมาดี

“...ต้องมีความสุขแล้วต้องทำให้ใจเบิกบาน ตั้งใจว่าจะทำให้ดีอย่างเดียว แล้วจะไปคิดเรื่องนู่นเรื่องนี้มาด้วยไม่ได้...”

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ ,10 พ.ค. 2546)

5) การวิเคราะห์วิจารณ์งานที่ทำอยู่เสมอ

พบว่าการสร้างงานศิลปะการแทงหยวกในแต่ละครั้งช่างที่ดีจะต้องพิจารณาวิเคราะห์ วิจารณ์ ถึงจุดดีหรือจุดบกพร่องในผลงานเพื่อแก้ไข และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นในคราวต่อไป

“...ผลงานที่ทำคือว่า เราไม่ต้องไปบอกใครเขาหรอกว่าไอ้ที่เราทำไปแล้วนี่ดีหรือไม่ดี คอยดูที่คนเขาวิจารณ์...”

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์ ,19 เม.ย. 2546)

“...บางงานที่ทำเสร็จแล้วมันก็ไม่ดี เราทำแล้วเราก็ต้องทำไป เราก็ไม่พอใจในตัวของเราแล้ว แต่ว่าเราก็ไม่ว่าอะไร ไม่ต้องพูดอะไร งานหน้าเราก็ต้องปฏิบัติตัวเราให้มันดีขึ้นต่อไป ต้องดูตัวเองพิจารณาตัวเองไปด้วยว่าควรจะปรับปรุงตรงไหน ไม่อย่างนั้นมันจะไม่ก้าวหน้า บางคนคิดว่าทำได้แล้วก็ทำ ๆ ไป...”

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ ,10 พ.ค. 2546)

6) มีจิตใจหนักแน่นอดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์

“...เราถูกตำหนิก็เยอะคือเขาตำหนิเราคิดว่าเขาไม่รู้ยาไปโกรธเขาไปทำงานแต่ละทีก็จะเจอแบบนี้เสมอ เฮ้ยอย่างนี้ก็ทำได้แหงหยวกเนี่ยเฮ้ยอย่างงี้หวาน...”

(ประสม สุธุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

3.3.4 ข้อคิดหรือปรัชญาที่ได้รับการซึมซับหล่อหลอม

พบว่า การถ่ายทอดศิลปะการแหงหยวกเป็นกระบวนการหล่อหลอมให้ผู้ได้รับการถ่ายทอดได้เกิดข้อคิดหรือปรัชญาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) การซึมซับข้อคิดหรือปรัชญาในงานศิลปะการแหงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี

- แฝงไว้ด้วยแง่คิดเรื่องกฎแห่งอนิจจัง ดังคำตอบต่อไปนี้

“...ตอนที่ทำนี้ทำเสียอย่างดี สวยงามนะ แต่มันสวยได้เพียงชั่วคราว พอเหี่ยวเฉามันก็ไม่ น่าดูแล้ว สะท้อนว่าอะไรก็แล้วแต่ในโลกนี้มันมีแต่จะเสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ ตามเวลา เหมือนคนแหละ พอแก่ตัวลงกำลังก็เสื่อมถอยลดลงเรื่อย ๆ มันเป็นกฎแห่งอนิจจัง...”

(ประสม สุธุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

“...ในโลกนี้ความไม่แน่นอนมันมีอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว ไม่ว่าจะที่ไหน ไม่ว่าจะหยวกหรือ ประกวดนางสาวไทย มันไม่มีอะไรที่มันแน่นอน อนิจจังทั้งนั้น ทั้งหมดเป็นของไม่เที่ยง อย่างหยวกตอนทำใหม่ ๆ มันก็สวยหรือก พอนานไปมันเหี่ยวมันแห้ง ทุกอย่างมันเป็น อนิจจังทั้งนั้นแหละ...”

(เสียม เครื่องนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

- แฝงไว้ด้วยข้อคิดที่เป็นคำสอนหรือคติเตือนใจ ดังคำตอบต่อไปนี้

“...มีคติบางที่เขาจะทำเป็นภาพสุนัข เพื่อว่าสุนัขนี้เขาพูดไม่ได้นะ แต่เขายังรู้จักภาษามนุษย์ บางที่เขาก็แหงเป็นภาพวัว เพื่อจะบอกว่าสัตว์พวกนี้เขาพูดไม่ได้ ทำไมเขาไปไถนา ไร่บอที่เดียวทำไมเขารู้เรื่องแล้วคนเราพูดได้อะไร ได้ทำไมสอนกันไม่ได้เขาเปรียบเทียบหลายอย่าง...”

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

2) ข้อคิดหรือปรัชญาที่ได้จากการทำงานเป็นกลุ่ม

- ความสามัคคีภายในกลุ่มช่าง

"...ในกลุ่มต้องเสมอกัน คนอื่นกินอะไร นอนอย่างไรเราก็ต้องกิน ต้องนอนเหมือนเขา แล้วมันจะสามัคคีกัน..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

"...ต้องสนิทกันรู้จักกันเอาอย่างไรก็เอากัน มีดคำแคไหนก็ต้องทำให้สำเร็จ แล้วก็จะเมื่อจะล้าอย่างไรก็ต้องพยายามทำให้สำเร็จให้ได้แหละ แตกคอกันไม่ได้ ผลงานก็ไม่ดี ต้องรู้จักกันว่างานนี้เอาอย่างนั้นะเราก็คุยกันก่อนพอถึงเวลาไปทำงานโครงการมัน..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

- การเคารพให้เกียรติ และไว้ใจเพื่อนร่วมงาน

"...งานหยวกนี้ต้องทำงานกันเป็นทีม อย่าไปวางตัวว่าเป็นหัวหน้า แล้วชมคนอื่น ให้เขารับผิดชอบเลยนะ เจ้าคนนั่นเอ้าชั้นนี้ คนนี้เอ้าชั้นนั้น ให้เขาทำของเขา..."

(ประสม สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 19 เม.ย. 2546)

- การปรับตัวเข้าหากันในระหว่างช่างในกลุ่ม

"...ที่เราทำงานกันหลาย ๆ คน เพราะใช้เครื่องสดนี่มันทำคนเดียวไม่ได้ ต้องทำหลายคนงานมันถึงสำเร็จ ใ้เราก็ต้องปรับตัวกับเขา ใ้เขาก็ต้องปรับตัวกับเรา มันทุกคนในกลุ่มทำงานเป็นทีม ทุกคนต้องปรับตัวเข้าหากันเป็นทีม ไม่งั้นงานไม่ว่าอะไรก็พัง..."

(เลี่ยม เครือนาค, สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2545)

"...ต้องรู้นิสัยกันและกัน เขาเป็นคนใหญ่กว่า การพูดการจาของเราก็ต้องอ่อนน้อมต่อเขา อีกอย่างหนึ่งเขาเป็นหัวหน้า เขาสั่งให้เราทำอะไรเราก็ทำ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

- ใจกว้างและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

"...พอเห็นใครทำตรงไหนดีก็มาแลกเปลี่ยนกัน ก็มาติมาว่ากันว่าตรงนี้นั้นมันไม่ดีนะ อย่างผมทำตรงไหนไม่ดีเขาก็มาติมาบอก เราก็เปลี่ยน เราก็ไม่โกรธ โกรธกันไม่ได้ ทำงานร่วมกันนะ มันมีการผิดมีการถูก..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 10 พ.ค. 2546)

3) ความสุขที่ได้รับจากการทำงานแทงหยวก

"...พอผมทำเสร็จแล้วก็มานั่งดู ก็รู้สึกว่สบายใจ ไม่เครียดไม่อะไร แล้วงานเสร็จแล้ว ไม่
 ไซ่ทำไปคุยไป ต้องแสดงสดฝีมือทุกงานเลย ยิ่งเวลามีคนมาดู แล้วชอบเราก็ปลื้มเวลาเห็น
 เราทำอะไรแล้วชื่นชอบก็ปลื้มใจเป็นธรรมดา...คนเราทำงานที่จะเพลินคือคนเรามันต้องมี

อารมณ์ศิลปะอยู่ในตัวแล้วทำงานแล้วเพลินอย่างผมนี้ทำงานแล้วเพลินมีความสุข..."

(เลียม เครือขนาด, สัมภาษณ์ ,21 ธ.ค. 2545)

"...เวลาทำงานก็มีความสุขในตัวของเรา ก็เพลินไปในจิตใจของเรา และเราก็ชมของเรา
 ไปเรื่อย เราก็ดีของเราไป เช่นว่า ไ้มนี่มันยังงี้ มันไม่สวยไม่น่าดู พองานหน้าเราก็แก้ของ
 เราใหม่ ทำใหม่ พอทำงานสำเร็จแล้วงานไหนที่ไม่พอใจมันก็ไม่ปลื้มใจ งานไหนที่เราพอ
 ใจแล้วเราก็ปลื้มใจ..."

(หอม วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ ,10 พ.ค. 2546)

ส่วนที่ 2 นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รับการถ่ายทอด

1. ภูมิหลังของผู้รับการถ่ายทอด สถานภาพและบทบาท

ตารางที่ 2 นำเสนอผลการวิเคราะห์ภูมิหลัง สถานภาพและบทบาทการทำงานแทงหยวกของกลุ่มผู้รับการถ่ายทอด

ลำดับที่	ภูมิหลังด้านต่าง ๆ	จำนวน / คน
1.	เพศ - ชาย	4
2.	อายุ - 22 ปี - 33 ปี - 45 ปี - 48 ปี	1 1 1 1
3.	ภูมิลำเนาเดิม - จังหวัดเพชรบุรี	4
4.	สถานภาพสมรส - โสด - สมรส	3 1
5.	ระดับการศึกษาสูงสุด - กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี - ปริญญาตรี	1 3
6.	อาชีพหลัก - นักศึกษา - รับราชการครู	1 3

ตารางที่ 2(ต่อ)นำเสนอผลการวิเคราะห์ภูมิหลังสถานภาพและบทบาทการทำงาน
 แง่ของของกลุ่มผู้รับการถ่ายทอด

ลำดับที่	ภูมิหลังด้านต่าง ๆ	จำนวน / คน
7.	เป็นผู้ที่มีญาติเป็นช่างแทงหยวก - เกิดในครอบครัวที่เป็นช่างแทงหยวก	4
8.	เริ่มหัดแทงหยวกตั้งแต่เด็ก	4
9.	ผลงานแทงหยวกที่สำคัญ - ถวายการแทงหยวกประดับพระจิตกาธานในพระราชพิธีถวายพระ เพลิงพระบรมศพสมเด็จพระเจ้า ๓ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง	4
10.	มีประสบการณ์ทำงานร่วมกับครูช่างแทงหยวก - หน้าที่แทงลาย - หน้าที่ประกอบชุดหยวก - หน้าที่แกะสลักเครื่องสด	4 4 4
11.	มีประสบการณ์ในการติดตามครูช่างไปเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ เรื่องการแทงหยวก	4

2. ความสำคัญและคุณค่าของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น "การแทงหยวก" ในเพชรบุรี

2.1 ความสำคัญของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น "การแทงหยวก" ในเพชรบุรี

พบว่าผู้เรียนซึ่งเกิดในครอบครัวช่างแทงหยวกได้รับการถ่ายทอดจากการใกล้ชิดคลุกคลีสัมผัสกับกิจกรรมทางศิลปะในครอบครัวอยู่บ่อย ๆ เป็นเวลานานจนเกิดการซึมซับความรู้ขึ้น ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ก็ตั้งแต่เกิดแหละพ่อเขาทำงานด้านนี้.....มันเห็นเป็นประจำเลยเห็นพ่อเค้าเขียนก็นั่ง
 หัดเขียนมั่ง พ่อเขาก็ให้หัดเขียนเราก็หัดเขียน มันเป็นอาชีพของพ่อเขา เห็นแต่เด็กแล้ว

เราเกิดมาก็เห็น...เราก็ไปยืนดู เอ๊ะก็ไม่อยากก็เลยลองหัด..."

(พิชญ์ สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

"...จำได้ว่าเมื่อตอนนั้นเป็นเด็กเล็ก ๆ ไม่ถึง 10 ขวบก็เริ่มช่วยเขาแกะบ้าง แกะดอกจอก ทำไข่เค็มบ้าง เอามันเทศมาทำเป็นไข่เค็ม เป็นผลไม้บ้างต่ออะไร เป็นเครื่องประกอบ แล้วก็เริ่มช่วยคุณลุงคุณป้าคุณอามาตั้งแต่เล็ก ช่วยกันเรื่อย ๆ มันฝังอยู่ในสายเลือด ผมก็เลยรักทางวิจิตรศิลป์ เป็นอาชีพของบ้านผมนะ..."

(ภัคดี จันทรสะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

พบว่ากระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดที่ต้องสัมผัสสัมพันธ์กัน โดยการปฏิบัติงานร่วมกันภายในครอบครัวที่เกิดขึ้นอยู่บ่อย ๆ จึงก่อให้เกิดความใกล้ชิดผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ ซึ่งนำไปสู่บรรยากาศที่ทรงคุณค่าระหว่างครูกับศิษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

"...ก็จะสนิทกันเวลาทำงานด้วยกันก็จะคุยกัน ทำให้ไม่เครียด เลยทำให้รู้สึกสนิทกัน เพราะได้ร่วมงานกันบ่อย ๆ เลยทำให้ได้พบได้เจอได้คุย และรู้สึกสบายใจอกกันดี... ทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดผูกพันกันมากขึ้นด้วยในครอบครัวจากการที่ได้ทำงานร่วมกันกับพ่อ....ประทับใจก็คือว่าเขาทำอะไรเขาก็จะสอน เวลาไปทำอะไร เวลาเราทำผิดพลาดอะไรเขาก็จะเข้ามาสอนว่าอย่างนั้นมันไม่ถูกวิธี พ่อจะสอนทุกอย่าง อะไรไม่ดีก็จะสอน..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ก.ค. 2546)

"...หลังจากที่เราติดตามผลงานของเขาอะไรของเขาทำให้เราเกิดความคุ้นเคยและเกิดความศรัทธามากยิ่งขึ้นด้วย อันนี้เพราะว่าเราได้เริ่มศึกษาเขาอย่างแท้จริง และอย่างมากขึ้น ลึกซึ้งเรื่อย ๆ อะไรอย่างนี้จนได้คลุกคลีกัน..."

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

พบว่าการทำงานศิลปะการแทงหยวกในเพชรบุรีเป็นกิจกรรมการแสดงออกทางฝีมือของช่างแทงหยวก ซึ่งเป็นการแสดงฝีมือแบบสด ๆ ส่งผลดีต่อการสร้างนิสัยทางศิลปะให้แก่คนเมืองเพชร และก่อให้เกิดการขยายวงของงานศิลปะการแทงหยวกให้แพร่หลายออกไป ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ถ้ามีให้เห็นบ่อย ๆ ก็จะเป็นเรื่องที่ดี ส่งผลถึงชุมชน ส่งผลถึงความสืบทอดงานพวกนี้ ส่งผลในการที่ได้เห็นบ่อย ๆ มีบ่อย ๆ ทำบ่อย ๆ มันก็ทำให้เกิดการพัฒนางานทางนี้ขึ้นมา

ด้วยว่ามีบ่อย จำนวนช่างก็จะรับงานไม่ไหว ทำให้ต้องขยายคน ทำให้เกิดการขยายงาน ออกไปสู่คนโดยอัตโนมัติ อีกอย่างถ้ามีบ่อย ๆ คนก็จะเริ่มสนใจกันมากขึ้น..."

(จำลอง.บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์ ,24 ต.ค. 2546)

2.2 คุณค่าของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น "การแทงหยวก" ในเพชรบุรี

พบว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพชรบุรีวิชาช่างแทงหยวกสามารถเชื่อมโยงไปสู่คุณค่าด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 คุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...งานแทงหยวกนี้แสดงให้เห็นถึงความฉลาดของคนโบราณที่สามารถนำวัสดุธรรมชาติ ที่ดูเหมือนไม่มีค่ามาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะที่งดงามได้ แสดงว่าคนไทยมีความรู้สึกผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติมาก จึงสามารถรู้ถึงคุณค่าและคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ จนสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตได้..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ ,18 ต.ค. 2546)

"...วิถีชีวิตแบบไทย ๆ มันก็แยกกับธรรมชาติไม่ออกอยู่แล้ว เราอาศัยธรรมชาติมากโดยเฉพาะในอดีต เนื่องจากอะไรหลายอย่างที่มีความผูกพันกับชีวิตของคน การที่เราได้อาศัยพึ่งพิงธรรมชาติมันเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เพราะถ้าเราอาศัยธรรมชาติมากเท่าไร เราจะมีรุกรามธรรมชาติน้อยลง ถ้าเราได้สอนให้คนได้เห็นหรือได้สำนึกถึง หรือว่าเราต้องพึ่งพิงธรรมชาติมาก คนก็จะได้เห็นธรรมชาติมีคุณค่า โดยเรียกร้องให้มาอนุรักษ์..."

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์ 24 ต.ค. 2546)

2.2.2 คุณค่าด้านคติความเชื่อของชาวเพชรบุรีที่แฝงอยู่ในศิลปะการแทงหยวก

พบว่าศิลปะการแทงหยวกเพื่อประดับตกแต่งเชิงตะกอนในพิธีเผาศพของชาวเพชรบุรี สามารถสะท้อนถึงคติความเชื่อในสังคมชาวพุทธได้เป็นอย่างดีที่เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้ที่ล่วงลับ ซึ่งผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องทำสิ่งที่ดีที่สุดเพื่ออุทิศให้แก่ผู้วายชนม์ โดยเฉพาะในสังคมเมืองเพชรแล้วถือว่าการสร้างสรรค์งานศิลปะในงานพิธีศพดังกล่าวก็คือการทำบุญอีกอย่างหนึ่ง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ช่างเมืองเพชรก็จะทำสืบเนื่องกันมาเป็นประเพณีว่า ถ้ามีบุพการีคนไหนถ้าพอมีกำลังทรัพย์ เราก็จะทำให้บุพการีของเราชนิดที่ว่าวิเศษที่สุด เราจะทุ่มเทลงตรงนี้เพื่อคนที่เรารัก แล้วถ้างานใหญ่ก็จะเป็นที่รวมของช่างทุก ๆ สาขา เราจะมาช่วยกัน....คนเพชรบุรีบาง

ครั้งบางบ้านนี้อาจจะเงินทองอาจจะมีน้อยสักนิดหนึ่งทุกคนก็พยายามทำสิ่งที่ดีที่สุดให้
 บุพการีบางครั้งเราจะไปช่วยไปทำให้ฟรีนั่นคือบุญตรงนั้นคือกุศลเป็นส่วนหนึ่งของการทำ
 บุญเราทำด้วยใจ..." (ภักดี จันทรสะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

พบว่าคติความเชื่อที่ได้รับการปลูกฝังในหมู่ช่างแหงหยวกเมืองเพชรมี 3 ประการ คือ

1) คติในการเคารพบูชาครูบาอาจารย์

"...เมื่อจะทำงานแต่ละครั้งจะต้องมีการไหว้ครู เราจะได้ระลึกถึงครูบาอาจารย์ที่เราได้ร่ำ
 เรียนมา ก็เหมือนกับว่าเราได้เคารพครูบาอาจารย์ก่อนที่จะทำงาน ซึ่งเราได้รับการสืบทอดมา
 แสดงถึงความกตัญญู..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

2) คติในการเคารพบูชาเทพเจ้าในหมู่ช่างแหงหยวกเมืองเพชร ซึ่งเคารพบูชาพระ

วิษณุเป็นบรมครูแห่งการช่าง

"...การนับถือพระวิษณุก็คือ ครูช่างที่ใช้เป็นที่พึ่งทางใจในการทำงาน เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ
 ให้มั่นคงในการปฏิบัติงาน..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

3) คติการเคารพบูชาเครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติงานแหงหยวก

"...เกี่ยวกับเครื่องมือช่างซึ่งเป็นเครื่องมือทำมาหากิน บางคนอาจจะไม่ให้คนอื่นจับกันให้
 มั่วไป เพราะอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้มีครู ถ้าจะจับควรจะให้ครูก่อน ถ้าไปจับแล้วเอาไป
 เล่น ทำไม่ดี ก็เหมือนลบหลู่เครื่องมือ ฉะนั้น วันพิธีไหว้ครูเขาจะต้องนำเข้าไปไว้ในพิธีด้วย
 จึงนับเป็นของสูงอย่างหนึ่งที่อาจารย์เขาบอกว่าไม่ควรจะข้าม เพราะถ้าข้ามเครื่องมือหา
 กินของเราเหมือนกับดูถูกอาชีพของเรา ฉะนั้น เราก็ควรจะเคารพเอาไว้..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

2.2.3 คุณค่าในด้านที่เป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่นที่มีประวัติความเป็นมาอยู่ ึ่งยาวนาน
 และยังคงสืบทอดเทคนิควิธีการ กระบวนการทำงานมาจนถึงปัจจุบัน

ด้านประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ไม่รู้ว่าเขาแทงกันมาตั้งแต่เมื่อไหร่แต่เล็กๆ ก็เห็นแล้ว แต่ละคนเขาก็ต่างไม่รู้แต่ต่างก็
 เห็นกันมาเรื่อยๆ ว่าเขาแทงกันมา..." (พิษณุ สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

"...เท่าที่ได้ยินได้ฟังมาก็คือมีมานานแล้ว ตั้งแต่เกิดมาก็ได้เห็นแล้ว..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

"...การแทงหยวกมันเป็นประเพณีที่เมื่อก่อนเวลาเผ่าเราไม่มีเตาเผาแบบในปัจจุบัน จะต้องเผากลางแจ้ง มันร้อน ที่นี้ไ้ร้านที่ตั้งโลงมันก็จะถล่มทะลายลงมาเราก็จะใช้กาบกล้วยเนี่ยมันมีน้ำ เติมน้ำเขาใช้ท่อนทั้งท่อนเลย เขาใช้ต้นกล้วยทั้งต้นวางไว้ แล้วต่อมาวิวัฒนาการก็เกิดขึ้น มีการสลักเสลาขึ้นมา ตอนแรกทำแค่ฐานร้าน ต่อมาก็ตั้งเป็นปะรำขึ้นมา..."

(ภักดี จันทร์สะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...เห็นมาตั้งแต่เด็กแล้ว มันน่าจะสืบทอดมาเป็นร้อยปีแล้ว คิดว่าอีกอย่างหนึ่งที่ว่ากันว่าเมืองเพชรไม่เหมือนเมืองอื่นเขา เจ้านายมันเยอะ อาจเป็นเพราะมีพระมหากษัตริย์มาอยู่หลายพระองค์ มีการตั้งเมรุแตกต่างจากที่อื่นเขา ในการประดับเมรุเนี่ยก็คงจะอาศัยอะไรที่ไม่ต้องหา หรือว่าอาศัยอะไรที่เป็นธรรมชาติได้มาก ๆ คือหยวกกล้วย..."

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

การสืบทอดการใช้วัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนการทำงาน และลวดลาย ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ที่ผมทำกันอยู่เนี่ยก็ทำตามแบบที่ลุงเลี่ยมกับพ่อที่เขาทำกันอยู่แล้ว....ก็อิงโบราณประยุกต์มั้ง..."

(พิชญ์ สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

"...ถามคนอายุ 80 ปีขึ้นไป เขาก็ว่าลายแต่ก่อนมันเป็นอย่างไร เขาก็ให้ข้อมูลเราว่ามันก็มีลายกระหนก ลายดอกพิกุล ซึ่งก็คล้าย ๆ กับลายที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบัน หรือมีความใกล้เคียงกันอุปกรณ์น่าจะเหมือนกัน เพราะว่าเขาก็ต้องใช้อุปกรณ์อย่างเดียวกันคือ มีดแทงหยวก..."

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

3 การเรียนรู้การแทงหยวก

3.1 ความเป็นมาที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้การแทงหยวก

พบว่าสาเหตุที่ส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดสืบทอดความรู้ในหมู่ช่างแทงหยวกเมืองเพชร ซึ่งเป็นการเรียนรู้ถ่ายทอดจากช่างรุ่นหนึ่งสู่ช่างอีกรุ่นหนึ่ง โดยแบ่งได้เป็นประเด็นดังต่อไปนี้

3.1.1 การเกิดในครอบครัวช่างแทงหยวก

พบว่า การเกิดในครอบครัวช่างเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้อยากฝึกหัดแทงหยวก ดังนี้
 "...ผมโชคดีที่ผมเกิดมาตรงนี้ในครอบครัวช่าง เราเกิดอยู่ตรงนี้ก็ช่วยพ่อ ช่วยลุง ช่วยป้าเวลาว่างแล้วใจก็รักด้วย...เพราะผมเป็นหลานไม่ได้อยู่บ้านเดียวกัน ใกล้ ๆ บ้านก็มานั่งเฝ้าอาทิตย์ทุกวัน ก็มานั่งดู นั่งเฝ้าตั้งแต่เล็ก ๆ เลย..."

(ภักดี จันทร์สะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...เห็นพ่อทำพ่อหัด พ่อฝึกแทงหยวกที่บ้าน ผมเห็นว่ามันสวยผมก็อยากทำมั่ง ผมเห็นพ่อหัดเนี่ยผมจะไปช่วยแกะตรงร่องที่ไม่ต้องการออก ก็เห็นเกือบจะทุกวันครับ เพราะพ่อจะฝึกแทงทุกวัน พอเห็นแล้วก็เข้ามาดู อยากทำบ้าง..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

3.1.2 การใกล้ชิดคลุกคลีกับกลุ่มช่างแทงหยวกเมืองเพชร

พบว่า การได้มีโอกาสติดตามพ่อไปแทงหยวกอยู่บ่อย ๆ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เกิดการเรียนรู้จากการได้เห็นแบบอย่างการทำงานของช่างแทงหยวกในกลุ่ม และสามารถนำมาฝึกหัดเองเพื่อพัฒนาความสามารถในการแทงลาย ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ก็ได้คลุกคลีกับช่างแทงหยวกในกลุ่มโดยตลอด และใกล้ชิดและก็ได้เรียนรู้ไปในตัว ก็เหมือนกับเป็นประสบการณ์โดยตรง เช่น พอว่างอะไรเราก็จะได้ประสบการณ์ จะได้ปฏิบัติจริง...ช่างแต่ละคนจะมีเอกลักษณ์และลักษณะที่ไม่เหมือนกัน เช่น การแทงหยวก การเขียนลาย แต่ละคน ลายเส้นหรืออะไร ๆ ก็จะไม่เหมือนกัน ผมคิดว่าผมจะได้รูปแบบต่าง ๆ เช่น รูปแบบของช่างคนที่ 1 คนที่ 2 คนที่ 3 แล้วเอามารวมเป็นของตัวเอง เหมือนกับว่าเอาข้อดีของแต่ละคนมาประยุกต์ใช้ อย่างเช่น การแทงลาย บางคนจะชอบแทงอูม ๆ ชอบลายใหม่ ๆ หรือว่า การเขียนลายก็เหมือนกัน ผมก็คิดว่าแบบใดที่สวย แบบใดที่ดี ผมก็เอามา..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

3.1.3 เกิดแรงจูงใจจากความภูมิใจในศิลปะของเมืองเพชร

พบว่าความรู้สึกภูมิใจในศิลปะแขนงหยาบของเมืองเพชรเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้รับการถ่ายทอดเกิดความต้องการที่จะสืบทอดไว้ให้คงอยู่ต่อไป ดังนี้

"...มันเป็นสายเลือดมันเป็นความภาคภูมิใจที่เราได้ทำตรงนี้บางครั้งผมทำอะไรขึ้นมาเสร็จแล้วนี่เอาไปนอนดูผมภูมิใจที่ผมเกิดมาตรงนี้ได้เป็นตรงนี้..."

(ภักดี จันทร์สะอาด ,สัมภาษณ์ ,3 พ.ค. 2546)

"...ในฐานะเป็นคนเพชรบุรีคนหนึ่ง แล้วก็รู้สึกภูมิใจเพราะว่ามีมรดกอะไรเยอะแยะเลยในเพชรบุรี แล้วงานแต่ละชิ้นในกลุ่มช่างก็ค่อนข้างจะมีคุณค่าในตัวมันเอง..."

(จำลอง บัวสุวรรณ ,สัมภาษณ์ ,24 ต.ค. 2546)

"...ช่างก็เริ่มตายไป แยกไปแทบไม่ไหวผมก็ต้องมาแทน ขึ้นมาช่วย..."

(พิชญ์ สุสุทธิ,สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

3.2 กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น "ศิลปะการแทงหยวก" ในเพชรบุรี

3.2.1 ความพร้อมขององค์ประกอบที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้

3.2.1.1 คุณลักษณะของครูช่าง

1) ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความเรียบง่ายสมถะ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ชีวิตของคนที่อยู่กับธรรมชาติอยู่กับอะไรที่มันเป็นไทย ๆ มันจะเป็นชีวิตที่ค่อนข้างเรียบง่ายนะ เรียบง่ายเรียบร้อยด้วย ไม่ฟุ้งเฟ้อ หลายอย่างที่เห็นไม่ใช่ว่าต่ำต้อย แต่ก็ไม่ใช่ว่าฟุ้งเฟ้อ หรือว่าจะต้องมีพิธีกรรมอะไรมากมาย..."

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์ ,24 ต.ค. 2546)

2) มีความละเอียดอ่อน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ครูสมัยก่อนนี้จะละเอียดอ่อนมากเกี่ยวกับการปฏิบัติแต่ละขั้นตอน ขั้นตอนต่าง ๆ เขาจะทำอย่างเคร่งครัด พิถีพิถัน และก็มีความรู้มาก เพราะเกิดจากการปฏิบัติจริง..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ ,18 ต.ค. 2546)

"...คือเป็นคนที่มีความละเอียดอ่อนสูง ทำงานค่อนข้างพิถีพิถัน งานจะต้องออกมาดีถึงจะเป็นที่น่าพอใจ ถ้างานออกมาไม่ดีก็จะไม่ถูกใจ..."

(จำลอง บัณฑิตธรรม, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

3) ช่างสังเกตและดูคนเก่ง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ผมว่าเขาเป็นคนช่างสังเกต คนธรรมดาอาจจะมองไม่เห็นอะไรที่มีความลึกซึ้ง เช่น เอรูรูปภาพไทย ๆ ภาพหนึ่งไปให้เขาดูเนี่ยเขาจะชี้ให้เราเห็นอะไรหลาย ๆ อย่าง เขาจะบอกรายละเอียดหลายอย่าง...ครูช่างพวกนี้เขาจะดูออกนะว่าเรามีความต้องการไหม เมื่อเรามีความต้องการ เขาจะวิเคราะห์เรา คือเขาจะให้ความรู้ที่มันเหมาะสมกับคน ๆ นั้น นะ คือถ้าคนที่สนใจจริงเขาก็มักจะบอกรายละเอียดหรือบอกเคล็ดลับหรือกลเม็ดพิเศษ อะไรให้ลึกกว่า และสอนอะไรที่ลงลึกไปอีก เขาจะดูว่าใครจะรับรู้ได้เร็วแค่ไหน ถ้าคนรับรู้เร็วเขาจะสอนได้เยอะ..."

(จำลอง บัณฑิตธรรม, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

4) อารมณ์ดี มีอารมณ์ขัน ดังคำตอบต่อไปนี้

"...พ่อเป็นคนอารมณ์ดี ถ้าเกี่ยวกับนั่งทำศิลปะนี้พ่อเขาจะอารมณ์ดี ถ้าโมโหอะไรแล้ว ถ้ามานั่งทำงานแล้วท่านจะยิ้ม มีความสุขจากการทำงาน...เวลาโมโหอะไรท่านมานั่งทำงานแล้วท่านมีความสุข อย่างเวลาสอนเด็กนี้ท่านมีความสุข..."

(พิชญ์ สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

"...อารมณ์ก็ดีนะไม่เครียด ผมว่าถ้าเครียดจะทำงานออกมาไม่ดี พ่อเขาจะสอนไป ชวนคุยเรื่องตลก ๆ ด้วย จะได้ไม่ง่วง แล้วงานก็ออกมาดีด้วย ช่างเกือบทุกคนล่ะครับ ส่วนมากก็จะชวนคุยทำให้ไม่เครียด..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

3) มีเมตตา

"...ข้อสำคัญคือ เมตตา ครูบาอาจารย์ ทุกท่าน ท่านสอนอย่างเมตตา สอนอย่างไม่เคยคิดจะ รับค่าสอน สอนแล้วยังให้อีก มาช่วยฉันทำงานนะได้วิชาไปแล้ว เอาสตางค์ไปกินขนม..."

(ภักดี จันทร์สะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

4) พร้อมที่จะเป็นผู้ให้กับผู้ที่รู้ค่า

"...ในกลุ่มช่างเพชรบุรีมักชอบที่จะเผยแพร่มากกว่า แล้วก็ไม่หวงวิชาด้วย มันทำให้เกิดการพัฒนาต่อไปได้อีก...ความจริงใจในคนกลุ่มนี้ค่อนข้างสูง คือเขาไม่หวงวิชา เขาต้องการที่จะถ่ายทอด อยากให้มีคน สืบทอดงานของเขา เขาพร้อมที่จะให้โดยไม่เลือกว่าเป็นใคร ขอให้เป็นคนที่มีความพร้อม อยากเรียน อยากรู้ อยากเห็นเท่านั้นก็พอ..."

(จำลอง บัณฑิตธรรม, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

"...ตอนผมยังเด็ก ๆ ผมยังจำได้ช่างทองรุ่งต้องมาปรึกษาท่านบ่อย ๆ ชอบมานั่งคุยปรึกษากับพ่อ พ่อก็จะบอกเกี่ยวกับเทคนิค ผมก็ไปนั่งฟังตอนเด็ก ๆ ผมก็ชอบไปนั่งฟัง... พ่อเห็นว่าช่างทั้งหลายก็จะเกรงใจเพราะทุกคนจะปรึกษาท่านหมด..."

(พิชญ์ สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

3.2.1.2 คุณลักษณะของศิษย์ มีความสนใจ และรักในศิลปะ

"...ถ้าจะทำเป็นอาชีพต้องมุ่งมั่น การเรียนได้ทุกคนอย่างผมเองเวลาเครียดมานั่งเขียนลายไทยเล่น ๆ มันก็คลายเครียด...ต้องมีใจรัก ถ้าไม่มีใจรักโดยเฉพาะศิลปะไทยถ้าไม่มีใจรักทำให้ดีไม่ได้ อย่างน้อยต้องมีใจรัก..."

(พิชญ์ สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

"..เป็นใครก็ได้นะที่มีความสนใจ ถ้าสนใจเรียนได้ทุกคนอยู่ที่ว่าจะสนใจหรือไม่สนใจ..."

(จำลอง บัณฑิตธรรม, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

"...อันนี้ก็อยู่ที่บุคคล ถ้าคนไหนสนใจเขาก็จะเสาะหาเพื่อที่จะเรียน และนิสัยต้องประณีต ชอบความเรียบร้อยต้องใจเย็นต้องอดทนเป็นสิ่งสำคัญคืองานนี้ทำนานถ้าใครไม่อดทนแล้วจะมาทำงานแบบนี้คงไม่สำเร็จ เพราะต้องอดหลับอดนอนด้วย..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

"...ต้องรักอันดับแรก ถ้ารักเนี่ยไปได้สวยไปได้ตลอดรอดฝั่ง ถ้าใจรักอย่างเดียว ส่วนฝีมือนั้นเรามาฝึกกันได้ พัฒนาได้ คือเห็นบ่อย ๆ แม้จะยังคิดไม่ได้เอง ก็ยังลอกเลียนแบบของคุณครูได้..."

(ภักดี จันทร์สะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

1) เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ตลอดเวลา ดังคำตอบต่อไปนี้

"...เราต้องชวนชวาย ผมเป็นเด็ก ๆ นี้ จะไปแทงหยวกที่ไหน กระสอบลูกหนึ่งชี้ท้ายจักรยานไป เขาเผาเมื่อไหร่ กลัวไฟก็กลัว เขาเอาร้านหยวกไปทิ้งในป่าช้า มีดก็มีด โพล์เพล้แล้ว

กสัวกักสัว ธิบไปถอดสิ่งที่เราอยากจะได้ พญานาค รูปที่เขาแกะสลัก เอามาดู เอามา
ศึกษา เอามาเรียนรู้ บางครั้งเราดูไม่ทันนี้ เราไปช่วยงานอา เามมีหน้าที่ตรงนี้ เรายังไม่
เสร็จ เราไปดูไม่ได้ เอมาด้องแอบผู้ปกครองอีก เขาถือว่าเป็นสิ่งอวมงคลไม่ให้เอาเข้า
บ้าน โดนพ่อตำอีกไอ้บ้า ความรู้สึกที่เราโดนตรงนี้ ไม่โกรธเลย ก็ฉันท้งานได้ เอมาก็เอา
มาเขียนลอกลายไว้ ลอกจากแบบลงสมุด..."

(ภักดี จันทรสะอาด, สัมภาษณ์ ,3 พ.ค. 2546)

2) มีความเคารพเชื่อฟังครู

"...ก็ไม่ควรลบหลู่หรือก้าวร้าวต่อครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนเรามา คนใดที่ลบหลู่ครูบา
อาจารย์ เขาคงทำงานที่ได้รับวิชาความรู้มาก็คงจะไม่เจริญ..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์ ,18 ต.ค. 2546)

3.2.2 วิธีการในการเรียนรู้

พบว่าผู้รับการถ่ายถอดมีวิธีการในการเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ อันเป็นความรู้พื้น
ฐานจำเป็นสำหรับการแทงหยวก ซึ่งส่วนมากเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ดังนี้

"...โดยรวม ๆ ก็เป็นการสาธิตแล้วก็ให้ผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติเป็นขั้นไป เช่น การหัดแทงลาย
ที่หยวกได้ ก็ต้องรู้จักลายไทยก่อน ก็ให้หัดวาดลายไทยก่อน พอเข้าใจโดยประมาณแล้วก็
ให้ทดลองแทงตามลายนั้นดู อาจวาดลวดลายเป็นแบบหรือไม่วาดก็แล้วแต่ เป็นการปฏิบัติ
จริงให้ผู้เรียนได้ลองปฏิบัติตามดูอะไรดูว่าเป็นยังไง..."

(จำลอง บัวสุวรรณดี, สัมภาษณ์ ,24 ต.ค. 2546)

ซึ่งพบว่าผู้รับการถ่ายถอดมีวิธีการเรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ ดังนี้

1) การเรียนรู้เรื่องลายไทย

ซึ่งผู้รับการถ่ายถอดเรียนรู้เรื่องลายไทยโดยดูตัวอย่างลายจากตำรา หรือจากที่ครูช่างเขียน
ให้ ดูแล้วทดลองเขียนตาม โดยมีครูช่างคอยให้คำแนะนำ ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ต้องหัดเรื่องลายไทยก่อน ตอนนั้นผมยังไม่ได้เริ่มเกี่ยวกับลาย แต่รู้เรื่องลายคือเห็นพ่อ
ทำ แล้วก็มาหัดเขียนลายต่าง ๆ บนกระดาษ เช่น ลายตาอ้อย แล้วก็ลายกระหนก ก็ดูจาก
หนังสือหรือบางที่พ่อก็เขียนให้ดู แล้วให้เราเขียนตาม ส่วนหนึ่งก็ดูจากหนังสือแล้วมาหัด

เอง เขียน ๆ อยู่พอก็มาดูเรื่อย ๆ บางทีก็จะดูตอนเสร็จแล้ว จะมานั่งดูกันว่าตรงนี้นะ แง่ของมันก็ไม่วาย เขาจะสอน..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

"...หัดลายไทยนี่ก็หัดกับพอนี้แหละพอก็ให้เขียนค้อยลอกลายพ่อเขาเขียนลายเสร็จเราก็กอกลายอีกด้านหนึ่งไปเขียนลายประตูปุโบสถ์อะไรอย่างเงี้ย...พ่อเขาให้เราทำเวลาเขาจะให้เราทำเขาก็ร่างดินสอให้แล้วก็ให้เราไปลงสี พ่อเขาจะลงดินสอให้เราไปเขียน เขียนบ่อย ๆ เราก็จำได้..."

(พิชญ์ สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

2) การเรียนรู้เรื่องการดูต้นกล้วย

พบว่าเป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงจากการที่ได้คิดตามครูช่างไปตัดต้นกล้วยเพื่อที่จะนำมาใช้งานแทงหยวก ในโอกาสนี้ครูช่างจะสอนวิธีการดูต้นกล้วยไปด้วยในตัว

"...ผมจะไปช่วยพ่อตัด และแบกต้นกล้วยทุกครั้ง ทุกครั้งที่ไปตัดต้นกล้วยพ่อก็ตระเตรียมวิธีการดู การเลือกต้นกล้วยว่าควรจะเลือกต้นไหน แบบไหน ทำให้ดูต้นกล้วยเป็น และต้องอาศัยประสบการณ์ตรงส่วนนี้อย่างมาก..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

3) การเรียนรู้วิธีการในการแทงหยวก

พบว่าเกิดจากการเริ่มต้นสะสมความรู้จากการไปเป็นลูกมือของช่างด้วยการช่วยหยิบช่วยจับสิ่งต่าง ๆ พร้อมกับการคอยสังเกตวิธีการปฏิบัติงานของช่างไปด้วย เมื่อครูช่างเห็นว่าผู้รับการถ่ายทอดมีความพร้อมที่จะเรียนรู้เรื่องการแทงลายแล้วก็จะสอนวิธีการแทงลายให้ ด้วยการทำให้ดูแล้วให้ผู้เรียนคอยสังเกตเมื่อเข้าใจแล้วจึงให้ลองปฏิบัติตาม

"...ที่ผมเรียนรู้เรื่องการแทงหยวกส่วนมากก็อาศัยการไปกับพ่อ แรก ๆ ก็ไปช่วยจับช่วยประคองหยวกให้เขา เวลาประกอบหยวกเป็นชุดต่าง ๆ เมื่อได้ไปช่วยหลาย ๆ คนเข้าก็จ้ะรู้แล้วว่าวันนี้เขาประกอบอย่างนั้นนะ ช่างหรือพ่อที่ทำด้วยกันก็จะแนะนำให้ด้วย...แรก ๆ ยังไม่ได้แทงลาย แต่จะไปช่วยเขาหยิบหรือจับหยวกก่อน แล้วก็สังเกตวิธีการจากช่างที่เขา กำลังทำงานไปด้วย...เขาจะบอกไปเรื่อย ๆ พ่อเขาเห็นว่าเราสนใจ และน่าจะทำได้แล้วเขาก็ลองหัดให้ทำให้แทงลายดู..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

4) การเรียนรู้เรื่องการจับมิดแทงหยวก

พบว่า การจับมิดแทงหยวกนับว่าเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการแทงลาย เนื่องจากการจับมิดแทงหยวกที่ถูกต้องจะทำให้แทงลายได้ถนัดมือ และบังคับมิดไปในทิศทางต่าง ๆ ได้อย่างไหลลื่น

“...การจับมิดที่แรกก็ยังไม่ถนัดมือ ต้องใช้เวลา ช่างคนอื่นเขาก็จะเข้ามาแนะนำให้เวลา บิดข้อมือหรือเวลาเดินลาย หรือการตั้งใบมิด เพื่อให้เราแทงลายได้ถูกต้อง...ส่วนมากจะใช้วิธีการทดลองดูว่าจะแทงจะจับแบบไหน แล้วก็มีการแนะนำบางส่วนจากช่างที่เป็นแล้ว...”

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

3.2.3 วิธีการในการฝึกหัดแทงลาย

พบว่าผู้รับการถ่ายทอดฝึกหัดแทงลายหยวก โดยเริ่มจากการหัดแรลลายหยวกที่ช่างแทงไว้แล้ว และสังเกตรูปแบบลวดลายไปด้วย ซึ่งการหัดแรลหยวกนับเป็นขั้นตอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้หัดการควบคุมมิด และฝึกความคุ้นเคยกับลวดลายแบบต่าง ๆ เมื่อมีพื้นฐานการควบคุมมิดดีแล้ว จึงทดลองแทงลาย จากการดูตัวอย่างซึ่งต้องใช้การสังเกตและการถามผู้รู้ หรืออาจได้รับการช่วยเหลือจากครูช่างด้วยการสาธิตทำให้ดู แล้วอธิบาย หรือคอยแนะนำอยู่ข้าง ๆ

“...เดิมทีนะครับ ครั้งแรกเลยก็ไปช่วยอาแรลลาย คือใช้มิดเล็ก ๆ เวลาเขาทำกลีบบัวมาแล้ว เราก็กรีดให้เป็นร่องให้ขึ้นเส้นแล้วก็เอาสีลง จากการฝึกการแรลลายแล้วผมก็ต้องฝึกเขียน เพราะอาเขามีร่องถุน คือไม้กระดานที่ที่ปิดช่องเมรุไปหัดเขียนลายก่อน ว่ามือเราไปไหม พอเขียนลายไทยแล้วถึงจะได้ลงหยวก ฝึกตั้งแต่กระจิงตาอ้อยลงมาเรื่อย ๆ มากระจิงปฏิญาณ ยากขึ้นมาอีกนิดก็มากกระหนกสามตัว...”

(ภักดี จันทร์สะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

“...ลายแรกที่ต้องฝึกหัดทำให้เป็นคือ ลายพันปลา เพราะเป็นลายเริ่มต้น เป็นลายที่ยากที่สุด ถ้าหัดแทงลายนี้ได้ ลายอื่นก็จะทำได้ ต่อไปก็เป็นลายพันสาม คือกระจิงที่มี 3 ยอด แล้วก็ลายพันห้า ต่อจากนั้นก็มาหัดลายเถา สุดท้ายก็เป็นลายเครือเถา พวกกระหนกเปลวอะไรต่าง ๆ การจะแทงลายพวกนี้ได้จะต้องเป็นคนที่มีแม่นยำ คือเขียนลายบ่อย ๆ เพื่อให้รู้จักตัวลายว่าจะไปในทิศทางไหน...”

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

วิธีการเรียนรู้ ผีกัดแทงหยวกที่ผู้รับการถ่ายทอดใช้ จึงมีรูปแบบโดยรวมคือ (1) การสังเกตไปพร้อมกับการเป็นลูกมือช่วยหยิบช่วยจับหยวก (2) การถาม (3) การทดลองหัดแทงลาย (4) การแนะนำจากช่างที่เก่ง ๆ (5) การฝึกปฏิบัติจากการแทงหยวกในงานพิธีศพ

“...เราอยากจะเรียนรู้เรื่องอะไรก็ไปตาม เขาเปิดโอกาสให้ถามตลอดเวลา ถ้าสนใจอะไรตรงไหน เดินเข้าไปถามได้เลย...ส่วนที่เราไปลักจำเขาก็มี เช่น ไปดูเขาแกะลายดอกไม้ เห็นเขาทำก็มาหัดเอง ถ้าเราไปตามเขาก็จะรบกวน ทำให้เสียเวลาเขา ก็เลยแอบดูเฉย ๆ และลองมาหัดเอง...ก็แอบดูจากที่ว่าเวลาใครมาแทงลายอะไรที่เราเห็นว่าสวย แล้วเรายังไม่เคยแทงลายนั้นเลย เราก็มักจะไปจำ ๆ มา แล้วหัดเขียน แล้วลองมาแทงดู ทำได้แล้ว ก็จะไปเก็บไว้ใช้ แล้วนำไปแทงออกงาน...สิ่งที่ทำให้แทงหยวกชำนาญอย่างในปัจจุบันนี้ก็คือการที่ผมได้มีโอกาสไปออกงาน จริง ๆ อยู่เป็นประจำ หรือถ้าไม่มีงานก็จะฝึกเองที่บ้าน หรือพ่อจะตัดต้นกล้วยมาให้ฝึก การฝึกฝน บ่อย ๆ จะทำให้เราสามารถมองลายได้ดี และจะรู้จักหะวะและชำนาญขึ้น...ช่างคนอื่นเขาก็จะเดินแหวะเข้ามาดูเราเรื่อย ๆ เขาจะมาแนะนำครับว่า เราควรจะแทงลายอะไรยังไง...”

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

3.2.4 อูบายของครูช่างที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และฝึกแทงหยวก

พบว่า อูบายอันแยบยลของครูช่างที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ ผีกัด ผีกฝนไปได้ด้วยความราบรื่นอย่างตลอดรอดฝั่ง ซึ่งสามารถแบ่งเป็นอูบายในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ในวิชาช่างแทงหยวกเมืองเพชร

“...ผมว่ามันมีความขลังนะ มันอาจจะเกิดจากความละเอียดอ่อนของงานศิลปะแต่ละชิ้น มันค่อนข้างละเอียดอ่อน แล้วก็พิถีพิถัน ต้องนับไปถึงกระบวนการทำงานของคนว่าต้องมีความอดทน โดยเฉพาะศิลปะไทยส่วนใหญ่มันจะมีความอ่อนช้อยมีความงดงาม มีความขลัง พอได้เห็นมาก ๆ แล้วเราก็เกิดความศรัทธา...ผมมองว่าพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่จะทำให้ช่างทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ประมาทอะไร แล้วความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์อันเกิดจากผลงานที่ออกมายอดเยี่ยม ออกมาสวยออกมาดี...”

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

"...ส่วนมากคนที่เขียนลายจะต้องมีการครอบครูก่อน เพราะสมัยโบราณเชื่อกันว่าใครที่ไม่มีครุหรือไม่ครอบครุ ถ้าไปเขียนก็จะเป็นบ้า นอกจากนั้นก็จะมีการไหว้ครุประจำปี คือว่าไหว้ครุใหญ่ เป็นการไหว้ครุช่างวาด ช่างอะไรต่าง ๆ เกี่ยวกับงานศิลป์ ที่บ้านนี้พ่อผมจะทำประจำปี ก็จะเลือกวันด้วย และจะนิมนต์พระมาสวดเป็นการทำบุญเลี้ยงพระไปในตัวด้วย แต่ถ้าไปทำหยวกที่ไหนก็จะมีไหว้เล็ก ๆ คือทำเสร็จแล้วก็รู้สึกดี สบายใจ มั่นใจมากขึ้น..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

2) อุบายในการจูงใจให้ผู้รับการถ่ายทอดรู้สึกอยากเรียนรู้

พบว่าครูช่างมีวิธีการจูงใจให้ผู้รับการถ่ายทอดรู้สึกอยากที่จะเรียนรู้ และฝึกหัดแทงหยวกโดยวิธีการปฏิบัติงานศิลปะให้เห็น และแทงลายแบบแปลก ๆ เพื่อดึงความสนใจจนอยากที่จะลองทำตามบ้าง ดังคำตอบต่อไปนี้

"...พ่อเค้าจะสอนให้ง่ายอะไรยากๆ เขาจะทำให้ง่ายไปหมด พวกศิลปะไทยเนี่ยมันยาก สอนแบบยากๆ เด็กมันก็จะไม่เรียน พ่อเค้าสอนเด็กก็เอาที่ง่ายๆ ให้เก๋มันเริ่มเป็นก่อน ที่ง่ายๆ พอเราทำได้เราก็อยากทำต่อ เค้าจะปูพื้นให้เด็กอยากทำ แทงหยวกนี้ก็ทำให้เหมือนง่ายๆ ทำได้เราก็อยากทำต่อ..."

(พิชณู สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

"...พ่อจะเอางานมาทำให้เห็น ทำให้เราให้เห็นความสวยของมัน จนทำให้เราอยากที่จะทำบ้าง เหมือนกับว่าเอามาทำเป็นสิ่งจูงใจ เราให้เกิดความอยากที่จะทำ เช่น การทำแทงหยวก การทำเป็นลายเถาที่ดูแปลกตา มีรูปไก่ แล้วก็มีเป็นลายเถาขึ้นไป โดยมากเด็ก ๆ นี้จะชอบ รูปสัตว์ก็สามารถเป็นแรงจูงใจกับเราได้..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

"...ท่านก็ดูแววว่าเรารักตรงนี้หรือเปล่า ถ้าอยากได้อยากดี ท่านก็ให้โดยไม่คิดมูลค่า บางครั้งถึงกับหาขนมหาอะไรมาไว้ล่อ ให้เราไปเรียน..."

(ภักดี จันทร์สะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

3) อุบายในการให้กำลังใจให้มีความมานะที่จะฝึกฝน

"...ก็มีบ้างที่รู้สึกเหนื่อยล้า เมื่อยขบ หรือมีสิ่งที่มาดึงความสนใจจากเราไป เขาก็จะบอกให้เราทำอะจะได้อนุรักษ์ไว้ เพราะตอนนี้ไม่มีใครอนุรักษ์เลย ถ้าเป็นคนหนึ่งแล้วก็จะสามารถถ่ายทอดให้กับคนอื่น ๆ ได้ จะทำให้งานหยวกนี้ยังคงอยู่ต่อไป ทำให้สิ่งที่คนโบราณคิดค้นไว้ไม่สูญหายไป ทำให้เราภูมิใจว่าสิ่งที่เราทำนี้น้อยคนที่จะทำได้..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

4) อุบายในการชี้แนะให้เห็นข้อผิดพลาด

พบว่าในขั้นตอนการฝึกหัดแทงลาย ครูช่างจะใช้วิธีการชี้แนะ อธิบายด้วยเหตุผลด้วยน้ำเสียงที่จริงจัง แต่แฝงไว้ด้วยความเมตตา ดังคำตอบต่อไปนี้

"...ท่านก็ยืนดูห่างๆ ท่านไม่ได้ว่าอะไรท่านก็เห็นว่าถ้าเราผิดพลาดท่านก็มาแก้ของท่านเองก็มาอธิบายแนะบอกว่าตัวอะไรเป็นอะไรท่านไม่ดูท่านไม่ว่า มาแก้มาสอนให้ดูว่าอย่างนี้ต้องทำอย่างนี้นะ ..."

(พิชญ์ สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

"...ตอนแรก ๆ ของการฝึกลายเถาคือ หัดโดยการวาดนี้ทำได้แล้ว แต่เวลาทำจริงแล้วยังไม่เป็นรูปเป็นร่างอย่างที่เรายากให้เป็น พ่อก็บอกให้ว่าการเดินมีดนี้ต้องเดินไป แล้วให้ได้สัดส่วนของตัวกระหนกมีความพอดี อย่าให้อ้วนเกินไปมันจะไม่สวย ส่วนมากพ่อไม่ตีไม่ดู แต่จะใช้น้ำเสียงที่จริงจัง ทำให้เรารู้แล้วว่าพ่อเครียด หรือยังไม่พอใจ เราก็จะพยายามตั้งใจทำไม่ให้ผิด..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 1546)

"...อย่างอาประสมท่านก็หัวเราะ เฮ้ยได้บ้าง แล้วท่านก็จะบอกอันเนี้ยมันไม่ได้ อย่างเมรุที่ผมทำเนี้ย มึงไม่มากตามอาบ้างเลย เห็นไหมเนี้ยมันสั้น ก็แค่นั้น ท่านคอยแนะนำอยู่ตลอดเวลา ถึงจะด่าจะว่าก็ด้วยความรัก..."

(ภักดี จันทร์สะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

3.2.5 บรรยายภาคในการเรียนรู้

1) บรรยายภาคการเรียนรู้วิชาชีพในครอบครัว

"...ส่วนมากก็จะเป็นในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างเช่น เด็ก ๆ ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะดีไปด้วย อย่างพ่อผมซึ่งเป็นช่างแทงหยวกส่วนมากการทำงานศิลปะทั้งที่บ้าน

และไปออกงานตามที่ต่าง ๆ ผมมักจะตามไปคลุกคลีด้วย ทำให้ได้ดู ได้เห็นจนเกิดความเคยชิน แล้วรู้สึกว่ายากจะทำได้ ทำเป็นบ้าง..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

"...มีคุณลุงอยู่ที่วัดยาง พอไปเห็นท่านนั่งแกะสลัก ผมเป็นเด็ก ๆ นี้ผมไปได้ตรงนั้นมากมาย เพราะผมซนก็จะไปแอบรื้อ ไปแอบดู ไปแอบลอก ความเมตตาของคนโบราณท่านก็จะหัวเราะแล้ว ท่านก็จะสอนว่าไอ้เนี้ยไปโดนมันไม่ได้นะ มันหัก เนี้ยเขาเรียกกระหนกอันเนี้ย เขาเรียกกระจ้ง อันเนี้ยมันบาง ไปจับไปโยกมันก็หักสิลูก ไม่ได้ดำนะ..."

(ภักดี จันทร์สะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...เราทำจริงเลยเมื่อไหร่เขาทำงานจริงเราก็ไปฝึก ประสบการณ์ก็เพิ่มขึ้น...ไปเห็นเขาแทงกันที่บ้าน เอ๊ะไม่ยากก็เอามีดมาหัดพอช่างเขาเริ่มตายไปไม่มีคนเราก็เริ่มทำเขาก็ให้เราไปช่วยเพราะเขาไม่กลัวเสียเพราะถ้าเสียอันนั้นเขาก็ทิ้งไป..."

(พิชณู สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

2) บรรยากาศการเรียนรู้จากการไปปฏิบัติงานทางหยาบในงานพิธีศพ

"...ผมชอบมาก ผมดีใจที่ได้มีโอกาสร่วมงานกับช่างทางหยาบที่เก่ง ๆ เพราะจะได้เพิ่มประสบการณ์ให้กับตนเอง และเป็นการฝึกฝีมือไปในตัวด้วย อย่างเราฝึกที่บ้านเป็นลายนี้ ลายนั้น แต่ถ้าเราได้ไปทำงานจริง ๆ มันเป็นชิ้นงานที่ใหญ่ ทำให้เราภูมิใจว่าเราสามารถทำงานสร้างงานขึ้นมาได้จริง ๆ..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

3.3 ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้การทางหยาบ

1) เกิดช่างทางหยาบสกุลช่างเมืองเพชรที่มีความสามารถสูง

พบว่าผู้ที่ผ่านการถ่ายทอดความรู้ไปแล้วล้วนมีคุณสมบัติที่สามารถรับช่วงแห่งการเป็นช่างทางหยาบรุ่นต่อไป มีลักษณะแห่งความเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในเชิงช่าง คือ สามารถปฏิบัติงานทางหยาบได้อย่างถูกต้องตามแบบแผนของสกุลช่างเมืองเพชร และได้รับการหล่อหลอมให้มีความรัก เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในงานทางหยาบเพชรบุรี

“...ลายที่ผมแทงได้ก็มีฟันปลา ฟันสาม น่องสิงห์ ส่วนลายหน้ากระดานก็มีลายรักร้อย และลายเถาแบบต่าง ๆ ผมสามารถแทงลายได้ทุกชั้นแต่ที่รับผิชอบอยู่ที่คือฐานปูนกับลายเสา....ผมก็พอใจในฝีมือของตัวเองในระดับหนึ่งแต่ยังไม่ถึงระดับที่สูงที่สุดที่ผมคาดหวังซึ่งเราจะต้องฝึกหัดขึ้นไปอีก...ผมจะอนุรักษ์ต่อไปครับเพื่อจะนำไปสอนเด็กชิมชาบ ให้เด็กได้เรียนรู้ได้เข้าใจต่อไปได้คืออยากจะอนุรักษ์ต่อไป....การถ่ายทอดให้ลูกหลานเป็นสิ่งที่เห็นผลที่สุดที่จะรักษาไว้ได้เพราะผู้เรียนจะเกิดการชิมชาบได้อย่างดี...”

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

2) ความสามารถในการสร้างสรรค์งานแทงหยวกสืบต่อจากครูช่าง

พบว่าแนวทางการสืบทอดสร้างสรรค์การแทงหยวกมีด้วยกัน 3 ลักษณะ คือ 1) การสืบทอดแบบแผนการแทงหยวกที่เป็นแม่บทของสกุลช่างเพชรบุรีเอาไว้ อันได้แก่ รูปแบบและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของช่างเมืองเพชร การใช้เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนขั้นตอน กระบวนการทำงานแทงหยวก 2) การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวของช่างแทงหยวกแต่ละคนเพื่อให้เป็นที่จดจำของผู้ดู 3) การที่ต่องานทางให้การปรับประยุกต์ตัวเองเพื่อให้สอดคล้องการกระแสการเปลี่ยนแปลงของสภาวะปัจจุบัน

“...เราจะต้องสืบทอดขั้นตอนทุกอย่างเกี่ยวกับการปฏิบัติ และทำงานตามแบบแผนที่เคยทำ ๆ มา และรูปแบบหรือลวดลายต่าง ๆ ก็จะรักษาไว้ แต่ถ้าผมจะประยุกต์ ผมจะเอารูปแบบเดิม ๆ เป็นหลักแล้วจะเอาสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาประยุกต์แต่ก็ต้องมีเค้าโครงเดิม...”

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

“...ก็คิดว่ารักษาไว้ลวดลายไทยต่าง ๆ ส่วนการประยุกต์ในด้านอื่น ๆ นี่ก็คือ ขึ้นอยู่กับคนที่เขาจะเอาไปใช้ แต่ก็อยากให้คงไว้ซึ่งความสัมพันธ์กันระหว่างลายไทยที่แทงบนหยวกกับลายไทยที่ใช้ตามสถาปัตยกรรมไทย ให้มีความสัมพันธ์กัน นี่ผมก็พอใจนะ อย่างเช่น เสาโบสถ์ เสาวัดนี้มีลายน่องสิงห์ ที่เชิงตะกอนเอาไปใช้ตรงนั้นเหมือนกัน ลายมันค่อนข้างสอดคล้องแล้วมันก็บ่งบอกถึงของไทยแท้ ๆ เป็นลายไทยแท้ ๆ...”

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์ 24 ต.ค. 2546)

“...เคยคิดว่าอยากจะทำเอกลักษณ์ของตัวเองขึ้นมา เช่น น่าจะเป็นลวดลายที่คิดค้นขึ้นมาโดยมีพื้นฐานมาจากของเก่า ถ้าเสนอบ่อย ๆ คนเขาก็จะรู้ว่างานนี้เราเป็นคนทำ...”

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

"...การทำงานถ้าสามารถทำรูปแบบของงานให้หลากหลายได้ก็จะดี เพราะสามารถดึงดูดผู้ที่จะมาสืบทอดได้อีกหลายทาง เช่น นำไปแทงหยวกประดับเป็นกระทง หรือทำเป็นชুমต่าง ๆ เพราะถ้ามีงานหลากหลาย เราสามารถรับงานได้มากขึ้น พองานเยอะขึ้นก็จะดึงดูดคนให้มาสนใจ ถ้าเขาไปประยุกต์ใช้กับงานอื่น ๆ ก็จะมีงานให้ช่างแทงหยวกทำก็มากขึ้น เกิดรายได้มากขึ้น ทำให้ดึงดูดคนมาเรียนได้มากขึ้นด้วย..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

"...ลายอะไรผมก็จะทำลายของตัวเอง ลายเถาอะไรผมก็จะมีลายของตัวเอง ผมไปแทงผมก็มีลายของผม...เอกลักษณ์ของใครเรารู้ ถึงใครไปเลียนแบบก็ไม่เหมือนเราก็ไปแปลงลายหลักๆ ตรงนี้ไปแล้วเราก็ไปตัดเป็นลายของเรา..."

(พิชญ์ สุสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 ก.พ. 2547)

3.3.3 คุณธรรมในการทำงานที่ได้รับจากศิลปะการแทงหยวก

พบว่าคุณธรรมในการทำงานที่ได้รับจากกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดในสายวิชาช่างแทงหยวกเมืองเพชร สามารถวิเคราะห์แบ่งได้เป็น 2 ดังนี้

- คุณธรรมการทำงานของผู้เป็นช่างแทงหยวก

"...ด้านคุณธรรมที่จริงแล้วมันละเอียดยิบเลยนะ มันมีอยู่ทุกกระบวนการ ความอดทน ความเสียสละ ความกตัญญู อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นคุณธรรมทั้งนั้น การเคารพนับถือ ยกย่องผู้หลักผู้ใหญ่ การให้ความสำคัญ แม้กระทั่งเครื่องมือคือใช้แล้วไม่ทิ้งขว้าง มันก็เกิดคุณธรรมในเรื่องการประหยัดการอะไรตามมา..."

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

- การเตรียมพร้อมเพื่อปฏิบัติงานในแต่ละครั้ง

"...ช่างจะต้องเตรียมความพร้อมร้อยเปอร์เซ็นต์ คือเขาจะเตรียมอุปกรณ์พร้อมหมดเลย คือไม่ต้องไปไหนอีก คือนั่นคือการมองเห็นภาพตลอดแนวของงาน ถ้าเราได้ศึกษามาก ๆ ทำให้เราติดนิสัยในการทำงานแต่ละชิ้นมันจะทำให้เราวางแผนเก่ง รู้เลยว่าจะต้องทำอะไรบ้าง งานมันจะราบรื่น..."

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

- ตั้งใจทำงานอย่างสุดความสามารถ

"...พูดถึงงานศิลปะกันจริง ๆ แล้วทำกันด้วยใจกันมากกว่าถ้าเราทำด้วยใจก่อนเงินงานมันจะออกมามีคุณภาพกว่าทำเพื่อจะได้ค่าแรงเท่านั้นช่วงรุ่นก่อนเขาจะทำด้วยใจไปก่อนเรื่องเงินมาทีหลัง ไม่ได้ตั้งใจไม่ว่าขอให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดออกมา..."

(ภักดี จันทรสะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

"...คือการทำงาน คือทำซ้ำแต่ได้ผลงานที่สมบูรณ์ ไม่ต้องรีบร้อนทำ การทำงานต้องมีสมาธิ ตั้งใจที่จะทำงานให้สำเร็จและดีที่สุดที่จะสามารถทำได้..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

- การพัฒนาตัวเองและนำเสนอผลงานแปลกใหม่ไม่ซ้ำซาก

"...คนเป็นช่างจริง ๆ ส่วนใหญ่จะต้องคิดเอาเอง ต้องเกิดปัญญาตลอดเวลา ต้องเกิดการเจริญเติบโต เพราะงานเราจะไม่ซ้ำซาก เราจะไม่ทำซ้ำ เพื่อให้คนดูได้ดูสิ่งแปลกใหม่ เราก็ต้องมีอะไรเพิ่มเติมไปอีก เราทำเหมือนเดิมไม่ได้ เป็นนิสัยของพวกเราช่างเมืองเพชร..."

(ภักดี จันทรสะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

2) คุณธรรมในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

พบว่าคุณธรรมที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้ช่างแหงหยวกในกลุ่มสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างราบรื่นดังต่อไปนี้

- การยอมรับนับถือเพื่อนร่วมงาน ซึ่งพบได้ตามคำกล่าวต่อไปนี้

"...การทำงานของช่างแหงหยวกมันพิเศษแตกต่างจากงานอื่น ๆ คือถ้าทำคนเดียวก็ทำไม่ได้ ต้องทำกันตึก ๆ ตื่น ๆ คิดว่าการอยู่ร่วมกันในกลุ่มมันทำให้ช่างแต่ละคนรู้สึกที่จะใกล้ชิดหรือว่าผูกพันกันมากมันเป็นวัฒนธรรมไทยอยู่แล้ว คือการทำงานด้วยกัน มันทำให้คุ้นเคยทำให้เกิดการยอมรับนับถือเสมือนญาติอยู่แล้ว..."

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

"...เราต้องยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ไม่ใช่เขาแต่ใจตัวเองเป็นหลัก ก็จะทำงานร่วมกันไม่ได้ เพราะนิสัยใจคอไม่ตรงกันก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งกันได้..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

- การอ่อนน้อมถ่อมตนไม่โอ้อวด ดังคำกล่าวต่อไปนี้

"...ช่างทุกคนเก่งทุกคน คนที่เป็นช่างเก่งทั้งนั้น แต่ว่าแต่ละคนบางครั้งเราก็พยายามกลมกลืนกับเขา ยิ่งผมเป็นเด็กด้วยผมก็จะต้องยิ่งเจียมเนื้อเจียมตัว ช่างที่เก่งจริง ๆ ผมไม่เคยเห็นเขาใช้อวดอะไร ไม่เคยเห็นว่าฉันทิเศษ ฉันทวาดไฉ่นั้นไฉนนี้ได้เห็นแต่คุณครูของผมแต่ละท่านจะสั่งสอนอยู่ตลอดเวลาว่า เฮ้ย เวลาจะไปเรียนอะไรกับใคร มึงอย่าไปเก่งเกินใคร อย่าไปอวดดีกับเขา การอวดดีก็ไม่มีใครเมตตาหรอกครับ..."

(ภักดี จันทรสะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

- การมีความรับผิดชอบร่วมกันในกลุ่ม

"...คือทำชิ้นงานออกมาให้ดีที่สุด ไม่ใช่ทำให้เสร็จ ๆ ไป นอกจากนั้นจะต้องตรงต่อเวลานัดอะไรไว้เมื่อไหร่ก็ต้องไปตามนัด และต้องมีการวางแผนการทำงานไว้ เพราะงานแต่ละครั้งในกลุ่มช่างจะกำหนดเวลาไว้ว่าควรจะทำอะไรได้ขนาดไหน แล้วจะต้องทำให้เสร็จเมื่อไหร่ เมื่อวางแผนแล้วก็จะนัดกันว่าเราจะเอากันอย่างไร แบ่งงานกันรับผิดชอบ..."

(สุพจน์ วงษ์ทองดี, สัมภาษณ์, 18 ต.ค. 2546)

- การทำงานเพื่อผลงานที่มีคุณภาพ อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ

"...ในงานแหงหยวกที่เห็นได้ชัดคือ แหงลายมักจะทำเสร็จแล้วไปเข้าแผง พอเข้าแผงเสร็จเขาก็ไป แล้วคนที่มาทำก็คือคนที่ไปประกอบแผงหยวกเข้ากับเชิงตะกอน คนที่แหงจริง ๆ คนดูก็ไม่รู้เลย คนดูเขาก็จะเห็นคนที่เอาหยวกเข้าไปประกอบกับเชิงตะกอน เขาก็ไม่ได้เรียกร่องอะไรว่านั่นคือผลงานของเขาอะไรของเขา เขาเพียงแค่ช่วยกันเท่านั้นเอง ก็ได้ข้อคิดว่าเราทำงานไปคนไม่ต้องเห็นก็ได้ว่าเราทำแต่งานเสร็จ งานที่ทำมันเสร็จเราก็สบายใจ..."

(จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

3.3.4 ข้อคิดหรือปรัชญาที่แฝงอยู่ในงานศิลปะการแหงหยวก

พบว่า ในผลงานแหงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี สะท้อนถึงข้อคิดหรือปรัชญา ที่ช่างผู้สร้างจะถ่ายทอดลงไปเพื่อให้ผู้พบเห็นได้เกิดข้อคิดเตือนใจ คำสอนที่แฝงอยู่ในผลงานแหงหยวก เช่น แสดงถึงความสำคัญของธรรมชาติต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ ที่ต้องพึ่งพาอาศัย และเลือกเฟ้นวัสดุธรรมชาติที่ดูไร้ค่ามาแปรรูปให้สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์อย่างรู้ค่าในตัววัสดุนั้น และยังแฝงไว้ด้วยข้อคิดที่เป็นคำสอน ดังคำตอบต่อไปนี้

“...ผมก็เห็นว่ามนุษย์เราเนี่ยสามารถที่จะหยิบฉวยอะไรขึ้นมาก็ได้มาจากที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ก็อาจจะไม่มีคุณค่าอะไรเลย แต่ถ้าเราปล่อยให้มันเลยไปมันก็ไม่มีคุณค่าอะไรเลย แต่ถ้าเกิดว่าเราหยิบฉวยเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์มันก็มีทางเป็นไปได้ อย่างหยวกเนี่ย เห็นได้ชัดคือ ไม่ได้มีอะไรเลย หยวกแต่ละกาบที่ออกมา แต่เมื่อแต่งเติมศิลปะเข้าไป มันเป็นคนละสิ่งล้ำค่าเลย...”

จำลอง บัวสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 ต.ค. 2546)

“...อย่างล่องหนเนี่ยบางทีอาผมเขาก็จะเขียนเป็นคำพังเพย สุภาพสิต ผมก็ถามว่าอาเนี่ย คนเยอะเยอะ นี่ทำไมปากไม่เหมือนกัน ท่านก็จะเขียนเป็นปากลำโพง มีรูปเป็นคนแล้วก็มี ปากเป็นดอกลำโพง ปากหอย ปากปู แสดงว่าเป็นคนปากอย่างเงี้ยละครับ ท่านจะแฝงคติธรรม คำพังเพยไว้ในภาพทั้งหลาย เวลาทำหยอกเนี่ยเราจะแกะภาพด้วย อย่างลุงผมชื่อ ลุงเทียม ท่านสิ้น ลูก ๆ ท่านก็บอกว่าอยากได้ต้นโพธิ์ ทำจากเป็นรูปต้นโพธิ์ต้นใหญ่ แล้วก็ มีใบไม้ร่วงลงมาเยอะเยอะเลย สื่อความหมายออกมาว่าท่านได้ล่องลับไปแล้ว เราหมดรม โพธิ์ร่วมไพรแล้ว...”

(ภัคดี จันทร์สะอาด, สัมภาษณ์, 3 พ.ค. 2546)

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสังเกตการถ่ายทอดการแทงหยวก

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตการถ่ายทอดการแทงหยวกโดยนำเสนอใน 2 กรณีคือ

1. การสังเกตการถ่ายทอดผ่านการจัดการสอนโดยตรง

1. บรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการสังเกตการถ่ายทอดเรื่องการแทงหยวก

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตผู้ถ่ายทอดความรู้เรื่องการแทงหยวก ณ วันที่ 19 เมษายน 2546 ซึ่งถ่ายทอดโดยครูประสม สุสุทธิ และครูเลี่ยม เครือภาค เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ กลุ่มนักเรียนโรงเรียนเบญจมเทพอุทิศ เพชรบุรี จำนวน 7 คน โดยการนำของ อาจารย์จำลอง บัวสุวรรณ

สังเกตได้ว่าผู้ถ่ายทอดมีการเตรียมความพร้อมในการสอน โดยจัดเตรียมต้นกล้วยไว้ประมาณ 10 ต้น และผู้ถ่ายทอดได้จัดเตรียมเครื่องมือได้แก่ มีดแทงหยวกสำหรับให้ผู้มาเรียนอย่างเพียงพอ

เวลา 9.00น. คณะนักเรียน จำนวน 7 คนได้เดินทางมาถึงบริเวณที่จัดเตรียมไว้สำหรับถ่ายทอด คือ ศาลา 70 ปี หลวงปู่จุย ซึ่งอยู่ภายในวัดคงคาราม และอยู่ติดกับบ้านครูประสม สุสุทธิ เมื่อผู้ถ่ายทอด

และผู้รับถ่ายถอดทักทายกันเพื่อสร้างความคุ้นเคยกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตัวแทนนักเรียนได้ซักถามถึงประวัติความเป็นมาของการแทงหยวก ครูประสมได้อธิบายข้อซักถามโดยเล่าถึงความเป็นมาของการแทงหยวกในเพชรบุรี รวมถึงอธิบายเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด และตอบข้อสงสัยของนักเรียนด้วยท่าที่เป็นกันเอง สงบเยือกเย็น และยิ้มแย้มแจ่มใสตลอดเวลา เมื่ออธิบายด้านเนื้อหาเสร็จสิ้นแล้วผู้ถ่ายถอดจึงแนะนำเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการแทงหยวก ซึ่งจัดเตรียมไว้ โดยการหยิบเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ขึ้นมาอธิบายถึงประโยชน์ และวิธีการใช้งานที่ละเอียดจนครบ แล้วจึงสอนวิธีการแทงลาย โดยผู้ถ่ายถอดสาธิตแสดงการแทงลายให้ผู้เรียนดูพร้อมกับอธิบายไปด้วย จากนั้นจึงแจกมีด และหยวกให้ผู้เรียนได้ทดลองแทงลายแบบง่ายๆคือ ลายพินหนึ่ง และลายพินสาม ลายน่องสิงห์ ซึ่งมีอาจารย์พิเศษเข้ามาช่วย ครูประสมสอน ในระหว่างที่กำลังหัดให้ผู้เรียนแทงลาย สังเกตได้ว่าในขั้นตอนการฝึกหัดแทงลายนี้ผู้ถ่ายถอดได้ดูแลผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ด้วยการคอยอธิบาย แนะนำ ช่วยเหลือ เช่นการจับมือให้ผู้เรียนสามารถจับมีด และแทงลายได้อย่างถนัดมือ มีข้อสังเกตคือผู้ถ่ายถอดได้ช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้หัดแทงลายได้โดยสะดวกโดยการเขียนลายบนหยวกแล้วให้ผู้เรียนแทงตามทำให้ผู้เรียนสามารถแทงลายได้ และมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ และดีใจที่แทงลายได้ ซึ่งแสดงความพึงพอใจในตนเองด้วยการนำชิ้นงานที่ทำขึ้นมาอวดกัน เมื่อฝึกให้ผู้เรียนได้แทงลายขั้นพื้นฐานแล้ว ครูประสมจึงสอนเรื่องลายไทยเป็นลำดับต่อไปโดยการเขียนลายให้ดูแล้วให้ผู้เรียนได้ลองเขียนตาม สังเกตได้ว่าผู้ถ่ายถอดมีวิธีการสอนเรื่องลายไทยด้วยการเขียนลายทางด้านซ้ายแล้วให้ผู้เรียนเขียนทางด้านขวามือ ในระหว่างนี้ผู้ถ่ายถอดจะดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อช่วยแนะนำ วิจารณ์ ช่วยเหลือให้ผู้เรียนสามารถเขียนลายไทยได้อย่างถูกต้อง เมื่อหัดให้เขียนลายแล้วผู้ถ่ายถอดจึงให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ คือ การเขียนลายไทยซึ่งมีครูประสมคอยดูแล การแทงลายมีอาจารย์พิเศษคอยดูแล และการประกอบชุดหยวกมีครูเลี่ยมคอยดูแล ในด้านการประเมินผล สังเกตได้ว่าประเมินผลใน 2 ลักษณะคือ 1) การประเมินในขณะที่ผู้เรียนกำลังฝึกหัดทักษะด้าน การแทงลาย และการเขียนลายไทย ซึ่งผู้ถ่ายถอดจะสังเกตการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดแล้วให้การแนะนำ ช่วยเหลือไปด้วย 2) การประเมินเมื่อผู้เรียนทำงานเสร็จ โดยเป็นการพิจารณาผลงานที่สำเร็จแล้วสรุปผล ให้คำแนะนำ

สังเกตได้ว่าผู้รับการถ่ายถอดได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยการสัมผัสกับบรรยากาศการทำงานของช่างแทงหยวกซึ่งปฏิบัติงานแทงหยวกในงานพิธีศพจริงๆ โดยมีครูประสมเป็นผู้ให้ความรู้ ขณะเดียวกันช่างที่กำลังปฏิบัติงานก็อธิบายให้ความรู้แก่ผู้เรียนไปด้วย

2. นำเสนอผลการวิเคราะห์จากการสังเกตการถ่ายทอดความรู้

ผู้วิจัยสามารถผลจากการสังเกตการถ่ายทอดการแทงหยวกเป็นประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1. ความพร้อมของการถ่ายทอด

1.1 ผู้ถ่ายทอด มีความพร้อมที่จะให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจ มีความเป็นครูในตัวเองสูง คือมีความกระตือรือร้น ในการสอน มีการวางตัวที่น่าเคารพคือ มีบุคลิกที่สงบนิ่ง เยือกเย็น ให้ความเป็นกันเองแก่ผู้เรียน ยิ้มแย้มแจ่มใส ตอบคำถามต่างๆด้วยความเต็มใจ และให้ความสนใจดูแลผู้เรียนอย่างใกล้ชิด

1.2 ผู้รับการถ่ายทอด เป็นนักเรียนโรงเรียนเบญจมเทพอุทิศ เพชรบุรี ซึ่งมีอายุระหว่าง 15 - 18 ปี จำนวน 7 คน สังเกตได้ว่าผู้เรียนมีความสนใจ และตั้งใจที่จะรับการถ่ายทอดจากครูช่างในระดับสูง พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงลักษณะของการเป็นผู้เรียนที่ดีคือ การเรียนรู้ตามที่ครูช่างสอนด้วยความตั้งใจ สนใจจริง มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ มีสัมมาคารวะ และซักถาม หรือหาความรู้จากครูช่างเมื่อมีโอกาส

1.3 สถานที่ในการถ่ายทอดความรู้ ใช้ศาลา 70 ปี หลวงปู่ดุย ซึ่งเป็นที่ที่กลุ่มช่างแทงหยวก ใช้ปฏิบัติงานเป็นที่สอน เป็นการเรียนรู้จากสถานที่ที่เป็นที่ปฏิบัติงานจริง

1.4 วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการสอน สังเกตได้ว่าครูช่างได้จัดเตรียมหยวกกล้วยไว้เป็นจำนวนมาก เพื่อใช้สำหรับการทำงาน และใช้สอน มีดแทงหยวกสำหรับใช้สอนเป็นมีดที่ครูช่างจัดทำไว้สำหรับใช้ในการสอนโดยเฉพาะซึ่งมีอย่างพอเพียงสำหรับให้ผู้เรียนได้ใช้สำหรับฝึกหัดแทงหยวก

2. การถ่ายทอด

2.1 การจัดพิธีไหว้ครู พบว่าก่อนที่ช่างแทงหยวกจะปฏิบัติงานแต่ละครั้งจะต้องจัดพิธีไหว้ครู โดยการตั้งโต๊ะเครื่องสังเวย นำวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือแทงหยวกใส่ถาดไว้บนโต๊ะเป็นการบูชาด้วยพร้อมกันเมื่อไหว้ครูเสร็จแล้วช่างจึงเริ่มปฏิบัติงานโดยการหยิบเครื่องมือที่ได้บูชาแล้วไปใช้ในการทำงาน

2.2 การถ่ายทอดความรู้ เป็นการอธิบายในด้านเนื้อหาต่างๆคือ ด้านประวัติความเป็นมาของการแทงหยวก ความสำคัญของการแทงหยวกในเพชรบุรี รูปแบบ ลวดลายของงานแทงหยวก และขั้นตอนวิธีการปฏิบัติงานแทงหยวก สังเกตได้ว่าผู้ถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีการอธิบาย และตอบข้อซักถามของผู้เรียนด้วยความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส

2.3 การฝึกหัดแทงลาย ผู้ถ่ายทอดใช้วิธีการสาธิตแทงลายให้ดูพร้อมอธิบาย แล้วให้ผู้เรียนทดลองทำตาม โดยมีผู้ถ่ายทอดคอยดูแล แนะนำ ช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

3. พฤติกรรมของผู้ถ่ายทอดที่บ่งชี้ถึงคุณลักษณะแห่งความเป็นครู คือ มีการวางตัวที่ดีสุ่มเยือกเย็น ขณะเดียวกันก็มีความเป็นกันเองแก่ผู้เรียน คือยิ้มแย้มแจ่มใส อธิบายให้ความรู้ด้วยความกระตือรือร้น ไม่รู้สึกหงุดหงิดรำคาญในข้อซักถามของผู้เรียน และให้ความสนใจดูแลผู้เรียนอย่างใกล้ชิดคอยช่วยเหลือ แนะนำอยู่ตลอดเวลา

4. พฤติกรรมของผู้เรียนขณะเรียนรู้ที่สังเกตได้คือ มีความอ่อนน้อม มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ มีความตั้งใจเรียน และปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากครูช่างด้วยความกระตือรือร้น มีความสนใจที่จะแสวงหาความรู้โดยการซักถามเมื่อมีข้อสงสัยต่างๆ และมีความพึงพอใจการทำงานของตนเอง

5. การประเมินผลการถ่ายทอด มีการประเมินใน 2 ลักษณะคือ การสังเกตในระหว่างที่ผู้เรียนกำลังปฏิบัติงานเพื่อให้ความช่วยเหลือ แนะนำผู้เรียน และการดูผลงานที่ทำเสร็จแล้วเพื่อประเมินผลในขั้นสรุป

6. บรรยายภาคการถ่ายทอดความรู้ เป็นการถ่ายทอดในบรรยากาศการทำงานของช่างแท่งหยวกซึ่งมีครูประสม เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในบริเวณดังกล่าว ผู้เรียนจึงได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในการทำงานแท่งหยวกโดยตรงอันเป็นการเรียนรู้จากบริบทของการทำงานที่เกิดขึ้นจริง

2. นำเสนอผลจากการสังเกตการถ่ายทอดผ่านกระบวนการทำงานของคณะช่างแท่งหยวก

ผู้สังเกตได้เข้าสู่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการทำงานแท่งหยวกของคณะช่างแท่งหยวกนายประสม สุสุทธิ และนายเลี่ยม เครือนาค ซึ่งใช้สถานที่ปฏิบัติงานแท่งหยวกที่ศาลา 70ปีหลวงปู่จุยในวัดคงคารามเป็นที่ทำงานร่วมกันของคณะช่าง เพื่อใช้ในงานพิธีศพอดีตเจ้าอาวาสวัดนาห้วย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้อยู่ในสนามการสังเกตการปฏิบัติงานแท่งหยวกที่ใช้เวลาทั้งสิ้น 3วัน 2คืน ตั้งแต่ วันที่19 ธันวาคม 2545 ถึงวันที่ 21 ธันวาคม 2545 โดยสรุปผลการสังเกตได้ดังต่อไปนี้

วันที่ 19 ธันวาคม 2545

เวลา 09.15 น. การเตรียมต้นกล้วย ซึ่งนายเลี่ยม เครือนาคเป็นคนออกไปหาต้นกล้วยโดยมีนายคเชนทร์ไปเป็นผู้ช่วย ต้นกล้วยที่ใช้ในการทำงานครั้งนี้หาได้จากสวนกล้วยตานีที่ชาวบ้านปลูกไว้สำหรับขายใบ ซึ่งอยู่ใกล้วัดเพชรพลี นายเลี่ยม และนายคเชนทร์เลือกตัดต้นกล้วยได้ประมาณ 15 ต้น ขนขึ้นรถมากองไว้ข้างศาลาที่ใช้ปฏิบัติงาน

เวลา 14.45 น. การบูชาครู นายประสม สุสุทธิ จัดเตรียมเครื่องสังเวยให้แก่เหล่าชาว 1 ขวด ดอกไม้ ธูปเทียน และวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือช่างจัดใส่ถาดวางบนโต๊ะ แล้วทำการบูชาครูซึ่งใช้เวลาประมาณ 4 นาที

เวลา 14.50 น. เตรียมหยวกกล้วย ลุงเลี่ยมเป็นคนแรกที่ลงมือทำงานโดยการคำนวณหยวก และลงมือตัดหยวกเป็นท่อนตามขนาดด้วยการเลื่อยซึ่งมีนายคเชนทร์เป็นลูกมือช่วยจับต้นกล้วย เมื่อได้แล้วนำท่อนหยวกมาไว้บนโต๊ะทำงานเพื่อลอกออกที่ละกาบ ซ้อนกันเป็นชุด

เวลา 16.00 น. นายพิชณู สุสุทธิ เข้ามาสมทบ โดยเข้ามาบูชาครูที่โต๊ะแล้วหยิบมิดแทงหยวกบนโต๊ะบูชาขึ้นมายกขึ้นประนมเหนือศีรษะเพื่อนำมาใช้งาน

เวลา 16.40 น. นายสานิต สุสุทธิ เข้ามาสมทบโดยเริ่มเข้าไปบูชาครูที่โต๊ะบูชาก่อนเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงเข้าไปประกอบหยวกที่นายเลี่ยมแทงลายไว้โดยนายคเชนทร์ได้เข้ามาช่วยจับหยวกให้

เวลา 18.06 น. นายวิริยะ สุสุทธิ เข้ามาสมทบโดยทำการบูชาครูแล้วหยิบมิดแทงหยวกบนโต๊ะขึ้นมาประนมเหนือศีรษะ จากนั้นจึงหยิบกาบกล้วยขึ้นมาแทงลายเพื่อบูชาครู(แทงบูชาครู)ก่อน แล้วลงมือทำงาน

สังเกตเห็นว่าช่างแต่ละคนต่างช่วยกันทำงานโดยมีหน้าที่ตามความถนัดคือ นายวิริยะแทงลายเสานายพิชณูแทงลายชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 นายเลี่ยมแทงชั้นที่ 1 นายสานิตเป็นคนประกอบหยวก และนายคเชนทร์เป็นลูกมือคอยช่วยเหลืองานทั่วไป ขณะที่นายประสม เป็นคนแกะสลักเครื่องสด และเดินเข้ามาดูการทำงานของช่างคนอื่นๆเป็นระยะ พบว่าแม้ช่างแต่ละคนต่างมีหน้าที่ในงานแต่ละด้านแต่ในการทำงานร่วมกันดังกล่าวเห็นได้ว่าช่างทุกคนได้ทำงานหลายอย่างจากการเข้าไปช่วยงานช่างคนอื่นตามสถานการณ์ของการทำงานที่เกิดขึ้นตลอดทั้งคืน ดังนั้นรูปแบบการทำงานในคณะช่างแทงหยวกจึงเป็นในลักษณะช่วยกันคนละไม้คนละมือโดยแต่ละคนต่างมีความรับผิดชอบงานคนละอย่างเมื่อทำงานของตนเองเสร็จแล้วจะเข้าไปช่วยงานคนอื่นต่อไป สรุปงานที่คณะช่างปฏิบัติในคืนวันที่ 19 ธันวาคม ได้ดังนี้ 1) ตัดต้นกล้วย 2) ลอกกาบกล้วย 3) แทงลวดลาย 4) ประกอบหยวก 5) แรหยวก

วันที่ 20 ธันวาคม 2545

เวลา 12.00 น. ช่างแทงหยวกช่วยกันขนงานหยวกที่ประกอบแล้ว และวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือช่างขึ้นรถ บรรทุก 6 ล้อ เพื่อเดินทางไปที่วัดนาห้วย ประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นสถานที่จัดงานพิธีศพ

เวลา 15.00 น. เดินทางถึงวัดนาห้วย ช่างช่วยกันยกของลงเก็บไว้ช่างประจำพิธีเพื่อเตรียมปฏิบัติงานต่อ

เวลา 17.30 น. คณะช่างช่วยกันประกอบโครงแบบ(โครงไม้สำหรับตั้งโองซึ่งเป็นฐานสำหรับการนำหยวกไปติด)

เวลา 18.00 น. คณะช่างที่มีด้วยกัน 7 คน ต่างช่วยกันปฏิบัติงานในขั้นตอนต่างๆคือ 1) ประกอบโครงแบบ 2) แรหยวก 3) แกะสลักเครื่องสด 4) คลุมหยวก(ประกอบชุดหยวกกับโครงแบบ) ซึ่งการทำงานดังกล่าวคณะช่างใช้เวลาในการปฏิบัติงานตลอดทั้งคืน จนเช้าวันที่ 21 ธันวาคม งานแทงหยวกจึงเสร็จสมบูรณ์ เห็นได้ว่าระหว่างที่ช่างกำลังปฏิบัติงานดังกล่าวมาแล้วช่างต้นมีคนเดินเข้ามามุงดูอยู่เป็นระยะด้วยท่าทางสนใจ ซึ่งเป็นการสร้างสีสันอีกอย่างหนึ่งให้เกิดขึ้นแก่งานพิธีศพ